

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ &
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΙΚΚΗΣ ΑΜ 9949
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΦΡΑΓΚΙΑΔΑΚΗΣ ΑΜ 9739
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΜΑΛΑΠΑΝΗ ΑΜ 1074**

**ΔΙΑΦΘΟΡΑ & ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ,
ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ PANEΛ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων: Επίκουρος Καθηγητής Τσουκάτος Ευάγγελος

**Ηράκλειο
Απρίλιος, 2017**

Ευχαριστίες

Θέλουμε να ευχαριστήσουμε ιδιαιτέρως τον καθηγητή της πτυχιακής εργασίας μας κ. Τσουκάτο Ευάγγελο για την βοήθεια που μας προσέφερε σε όλα τα στάδια της εργασίας και να τονίσουμε πως η μεθοδικότητα και η καθοδήγηση του βοήθησαν καθοριστικά στην εκπλήρωση της ερευνητικής μας προσπάθειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΟΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ – SUMMARY	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΜΕΡΟΣ Ι ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	10
1.1 Ορισμός Διαφθοράς	10
1.2 Διαφθορά Μεγάλης Κλίμακας και Διαφθορά Μικρής Κλίμακας (Grand, Petty Corruption)	11
1.3 Ενεργητική και Παθητική Διαφθορά	11
1.4 Δωροδοκία	12
1.5 Μορφές Δωροδοκίας	13
1.6 Η Διαφθορά ως Υπεξαίρεση, Κλοπή, και Απάτη	16
1.7 Η Διαφθορά υπό την μορφή του Εκβιασμού	17
1.8 Η Διαφθορά ως Κατάχρηση Εξουσίας	19
1.9 Η Διαφθορά με την μορφή της Ευνοιοκρατίας και του Νεποτισμού	19
1.10 Η Διαφθορά ως συμπεριφορά που δημιουργεί ή εκμεταλλεύεται αντικρουόμενα συμφέροντα	20
1.11 Η διαφθορά με την μορφή Ακατάλληλων Πολιτικών Συνεισφορών	20
1.12 Κατηγορίες Δεδομένων Διαφθοράς που συγκεντρώνονται	21
1.13 Μέθοδοι συλλογής Δεδομένων Διαφθοράς	24
1.14 Σχεδιασμός μιας εθνικής στρατηγικής ενάντια στην Διαφθορά μέσω αξιολόγησης της φύσης της και του βαθμού της	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	35
2.1 Νεοκλασική Διαφθορά: Αναζήτηση δωροδοκιών μέσω επιζήμιων παρεμβάσεων	35
2.2 Διαφθορά κρατισμού: Αναζήτηση δωροδοκιών με εν δυνάμει επωφελείς παρεμβάσεις	40
2.3 Πολιτική διαφθορά και πελατειακές σχέσεις	47

2.4 Κλοπή και συσσώρευση πόρων	54
ΜΕΡΟΣ ΙΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	63
3.1 Διαφθορά	63
3.2 Οι αρνητικές συνέπειες της Διαφθοράς	64
3.3 Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς CPI	69
3.4 Η Ελλάδα στον δείκτη CPI	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	74
4.1 Δεδομένα	74
4.2 Οικονομετρικό Υπόδειγμα και Ορισμός Ερευνητικών Υποθέσεων	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	81
5.1 Αξιολόγηση Πρώτης Ερευνητικής Υπόθεσης: θετική συσχέτιση GDP per capita με υψηλό βαθμό CPI	81
5.2 Αξιολόγηση Δεύτερης Ερευνητικής Υπόθεσης: θετική συσχέτιση Inv/GDP με υψηλό βαθμό CPI	82
5.3 Αξιολόγηση Τρίτης Ερευνητικής Υπόθεσης: θετική συσχέτιση FDI/GDP με υψηλό βαθμό CPI	82
5.4 Αξιολόγηση πολυμεταβλητού υποδείγματος LSDV	83
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	85
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	86

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1 Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς CPI 2014	72
Πίνακας 4.1 Περιγραφικά Στατιστικά Δείκτη CPI	75
Πίνακας 4.2 Περιγραφικά Στατιστικά Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ	75
Πίνακας 4.3 Περιγραφικά Στατιστικά % Επενδύσεων προς ΑΕΠ	76
Πίνακας 4.4 Περιγραφικά Στατιστικά % ΑΞΕ προς ΑΕΠ	77
Πίνακας 5.1 Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV GDP per capita	81
Πίνακας 5.2 Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV Inv/GDP	82
Πίνακας 5.3 Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV FDI/GDP	83
Πίνακας 5.4 Πολυμεταβλητό Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV	84

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 3.1 Η Ελλάδα στον δείκτη CPI διαχρονικά	71
---	----

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία μας αναφέρεται αρχικώς στο θεωρητικό πλαίσιο της διαφθοράς, όσον αφορά τις μορφές της και τα στοιχεία που την αποτελούν, καθώς και στις οικονομικές θεωρίες που εξηγούν την διαφθορά με μικροοικονομική ανάλυση. Στην συνέχεια, εστιάζουμε στην εμπειρική διερεύνηση της διαφθοράς και των συνεπειών της, ερευνώντας την συσχέτιση του δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI με το κατά κεφαλήν εισόδημα και τις εγχώριες και ξένες επενδύσεις στο διάστημα 2012-2014 στον Ευρωπαϊκό χώρο με χρήση δεδομένων panel που αποτελούν συνδυασμό διαστρωματικών δεδομένων και χρονολογικών σειρών. Τα ερευνητικά μας αποτελέσματα δείχνουν ότι η διαφθορά έχει αρνητικές συνέπειες στην οικονομική ανάπτυξη και στις εγχώριες επενδύσεις, ενώ δεν βρήκαμε ενδείξεις για αρνητικό επηρεασμό των ξένων επενδύσεων.

Λέξεις-κλειδιά: διαφθορά, αντιλαμβανόμενη διαφθορά, συνέπειες, CPI, Ευρώπη, δεδομένα panel

SUMMARY

At the start of our thesis we refer to the theoretical framework of corruption, concerning its forms and the elements that constitute it, we also refer to the economic theories that explain corruption with microeconomic analysis. Then, we focus on an empirical investigation of corruption and its effects, researching the correlation of the perceived corruption index CPI with income per capita and domestic and foreign investment in the period 2012-2014 at European Area using panel data which are a combination of structural data and time series. Our research results indicate that corruption has a negative impact on economic growth and domestic investment, while we did not find evidence for a negative influence on foreign investment.

Keywords: corruption, perceived corruption, effects, CPI, Europe, panel data

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαφθορά του δημόσιου αλλά και του ιδιωτικού τομέα είναι ένα σύνθετο φαινόμενο με πολλαπλές αιτίες και επιπτώσεις, αφού μπορεί να εμφανιστεί με διαφορετικές μορφές και τρόπους σε διαφορετικά πλαίσια. Ταυτοχρόνως, υπάρχει η αντίληψη παγκοσμίως ότι η διαφθορά λειτουργεί διαβρωτικά σε μια οικονομία με αποτέλεσμα να προκαλεί την μείωση των προοπτικών οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευμάρειας. Επίσης, η διαφθορά μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για την χαμηλότερη ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών από το δημόσιο καθώς και για το μέγιστο των ανισοτήτων ανάμεσα στους οικονομικά ισχυρούς και στους οικονομικά αδύνατους.

Η μέτρηση και η ποσοτικοποίηση του φαινομένου της διαφθοράς είναι μια δύσκολη προσπάθεια εξαιτίας της παράνομης φύσης της και του γεγονότος ότι αποτελεί ανθρώπινη συμπεριφορά που εφόσον δεν γνωστοποιηθεί ή δεν φανερωθεί με κάποιον άμεσο τρόπο, στην ουσία παραμένει απαρατήρητη. Όμως, οι συνέπειες της διαφθοράς κάνουν έμμεσα την εμφάνισή τους σε πολλούς τομείς της ζωής μας και για αυτό τον λόγο χρησιμοποιούνται κυρίως μετρήσεις που αναφέρονται στην αντίληψη της διαφθοράς για την ποσοτικοποίηση του φαινομένου, δηλαδή η λεγόμενη αντιλαμβανόμενη διαφθορά.

Σκοπός της εργασίας μας είναι να ερευνήσουμε την αντιλαμβανόμενη διαφθορά σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και τις συνέπειες που προκαλεί σε καίριους τομείς όπως είναι η οικονομική ανάπτυξη και οι επενδύσεις σε εγχώριο και ξένο επίπεδο. Η έρευνα μας είναι εμπειρική, δηλαδή στηρίζεται στην συλλογή των στατιστικών δεδομένων της διαφθοράς και των πιθανών συνεπειών της και στην οικονομετρική ανάλυση των σχέσεων που προκύπτουν. Επίσης, η έρευνα μας ακολουθεί ένα ιδιαίτερο τρόπο στην οικονομετρική ανάλυση του φαινομένου και αυτό γίνεται με την χρήση δεδομένων Panel, που καταγράφουν συγχρόνως διαφορετικές μετρήσεις από πολλές χώρες σε διαφορετικά χρονολογικά διαστήματα.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας μας ασχολούμαστε με την θεωρητική προσέγγιση της διαφθοράς και πιο συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο προχωρούμε σε μια ανάλυση της διαφθοράς και των μορφών της, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην διαφθορά με βάση την ανάλυση μικροοικονομικών θεωριών. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας μας προχωρούμε στην εμπειρική διερεύνηση της διαφθοράς με βάση την αντιλαμβανόμενη διαφθορά. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται βιβλιογραφική ανασκόπηση της διαφθοράς και των συνεπειών της, καθώς και του δείκτη μέτρησης της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τα δεδομένα της εμπειρικής έρευνας και την μεθοδολογία μας. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας τα οποία ακολουθούνται από τα συμπεράσματα μας.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

1.1 Ορισμός Διαφθοράς

Κατά τον Langseth (2003) δεν υπάρχει ένας μοναδικός, περιεκτικός, και γενικά αποδεκτός ορισμός της διαφθοράς. Προσπάθειες για την επίτευξη ενός γενικά αποδεκτού ορισμού αντιμετωπίζουν κατά κανόνα νομικά, εγκληματολογικά, και σε πολλές περιπτώσεις πολιτικά προβλήματα.

Όταν ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς στις αρχές του 2002, μια επιλογή που ήταν υπό διαβούλευση ήταν να μην προχωρήσει η σύμβαση σε συγκεκριμένο ορισμό της διαφθοράς, αλλά να καταγραφούν αναλυτικά οι τύποι και οι πράξεις διαφθοράς. Επιπλέον, οι προτάσεις της Σύμβασης για την ποινικοποίηση της διαφθοράς αναφέρονταν σε συγκεκριμένες παραβάσεις ή κατηγορίες παραβάσεων οι οποίες είχαν σχέση με το είδος του συμβάντος, την ανάμειξη ή μη κρατικών αξιωματούχων, την ύπαρξη διασυνοριακών συμβάντων ή την ανάμειξη ξένων αξιωματούχων, και αν οι περιπτώσεις σχετίζονταν με παράνομο ή ανάρμοστο πλουτισμό.

Πολλές συγκεκριμένες μορφές διαφθοράς είναι σαφώς καθορισμένες και κατανοητές, και αποτελούν το αντικείμενο πολυάριθμων νομικών και επιστημονικών ορισμών. Πολλά είδη διαφθοράς αποτελούν ποινικά αδικήματα, αν και σε μερικές περιπτώσεις χωρών υπάρχει η θεώρηση ότι συγκεκριμένα είδη διαφθοράς αντιμετωπίζονται καλύτερα με κανονιστικές ρυθμίσεις και με το αστικό δίκαιο. Στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε τις κυρίαρχες μορφές και πράξεις διαφθοράς.

1.2 Διαφθορά Μεγάλης Κλίμακας και Διαφθορά Μικρής Κλίμακας (Grand, Petty Corruption)

Η διαφθορά μεγάλης κλίμακας κατά την Rose-Ackerman (2000), είναι η διαφθορά που φτάνει στα υψηλότερα επίπεδα εθνικής διακυβέρνησης, προκαλώντας μια γενικότερη διάβρωση στην εμπιστοσύνη της χρηστής διακυβέρνησης, στο κράτος δικαίου, και στην οικονομική σταθερότητα. Από την άλλη μεριά, η διαφθορά μικρής κλίμακας μπορεί να σχετίζεται με την ανταλλαγή μικρών χρηματικών ποσών, την εκπλήρωση μικρών εξυπηρετήσεων σε όσους επιζητούν προνομιακή μεταχείριση ή την πρόσληψη φίλων και συγγενών σε θέσεις ελάσσονος σημασίας.

Η πιο σημαντική διαφορά ανάμεσα στην διαφθορά μεγάλης και μικρής κλίμακας είναι ότι η πρώτη αναφέρεται στην αναποτελεσματικότητες και την διαφθορά κεντρικών δομών της κυβέρνησης, ενώ η δεύτερη δημιουργείται και υπάρχει εντός του γενικού πλαισίου μια καθιερωμένης διακυβέρνησης και του υπάρχοντος κοινωνικού πλαισίου.

1.3 Ενεργητική και Παθητική Διαφθορά

Στην επεξήγηση των αδικημάτων διαφθοράς που αναφέρονται σε πράξεις ανταλλαγών όπως είναι η δωροδοκία, αρχικά υπάρχει η ενεργητική δωροδοκία η οποία αναφέρεται στην προσφορά ή πληρωμή της δωροδοκίας, ενώ η παθητική δωροδοκία αναφέρεται στην αποδοχή της δωροδοκίας. Στην ποινική δικονομία, οι δυο ορισμοί μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον διαχωρισμό ανάμεσα σε μια συγκεκριμένη πράξη διαφθοράς και στην απόπειρα ή αποτυχία διαφθοράς. Για παράδειγμα, η ενεργητική διαφθορά περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις όπου η πληρωμή ή/και η αποδοχή μιας δωροδοκίας πραγματοποιήθηκαν. Δεν περιλαμβάνει όμως τις περιπτώσεις όπου η δωροδοκία προσφέρθηκε αλλά δεν έγινε αποδεκτή, ή εκείνες όπου η δωροδοκία ζητήθηκε αλλά δεν πληρώθηκε.

1.4 Δωροδοκία

Ως δωροδοκία θεωρείται η παραχώρηση ενός οφέλους προκειμένου να επηρεαστεί ανάρμοστα μια πράξη ή μια απόφαση. Μπορεί να ξεκινήσει από ένα πρόσωπο που επιζητεί δωροδοκίες ή από ένα πρόσωπο που προσφέρει και μετά πληρώνει δωροδοκίες. Η δωροδοκία είναι μάλλον η πιο συχνή μορφή δωροδοκίας. Ορισμοί και περιγραφές της δωροδοκίας παρουσιάζονται σε πολλές διεθνείς συμβάσεις, στους νόμους κάθε κράτους και σε επιστημονικές δημοσιεύσεις.

Το όφελος της δωροδοκίας μπορεί να σχεδόν οποιοδήποτε κίνητρο, όπως χρήματα και τιμαλφή, μετοχές μιας εταιρίας, εσωτερική πληροφόρηση, σεξουαλικές ή άλλου είδους χάρες, ψυχαγωγία, απασχόληση, ή απλά η υπόσχεση κινήτρων. Το όφελος μπορεί να μεταβιβαστεί άμεσα ή έμμεσα στον δωροδοκούμενο, ή σε τρίτο άτομο, όπως ένας φίλος, συγγενής, συνεργάτης, προτιμώμενο φιλανθρωπικό ίδρυμα, ιδιωτική επιχείρηση, πολιτικό κόμμα ή προεκλογική εκστρατεία. Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται μια δωροδοκία μπορεί να ενεργητικός, όπως για παράδειγμα η άσκηση διοικητικής ή πολιτικής επιρροής, ή παθητικός, όπου μπορεί να παραλειφθεί κάποιο τελούμενο αδίκημα ή να μην κυνηγηθεί ενεργά η είσπραξη μιας υποχρέωσης. Οι δωροδοκίες μπορούν να καταβάλλονται σε ατομική βάση ανάλογα την περίπτωση ή σε μια συστηματική βάση όπου οι αξιωματούχοι λαμβάνουν τακτικά οφέλη σε ανταλλαγή για τακτικές εξυπηρετήσεις.

Ένα αρχικό περαστικό δωροδοκίας μπορεί να οδηγήσει σε άλλες μορφές διαφθοράς, επειδή με την αποδοχή μιας δωροδοκίας, ένα κρατικός υπάλληλος γίνεται πιο ευάλωτος σε επόμενες καταστάσεις εκβιασμού. Οι περισσότεροι διεθνείς και εθνικοί νομικοί ορισμοί αποσκοπούν στην ποινικοποίηση της δωροδοκίας, με μερικούς ορισμούς να περιορίζουν την ποινικοποίηση σε καταστάσεις όπου ο αποδέκτης είναι δημόσιος αξιωματούχος ή όπου το δημόσιο συμφέρον επηρεάζεται, αφήνοντας τις

υπόλοιπες περιπτώσεις δωροδοκίας να επιλυθούν με μη δικαστικά και μη ποινικά μέτρα.

Στις χώρες όπου η ποινική μορφή δωροδοκίας συνεπάγεται αναγκαστικά και συμμετοχή δημόσιου αξιωματούχου, το αδίκημα ορίζεται σε μεγαλύτερο πλαίσιο ώστε να επεκτείνεται και σε ιδιώτη όταν προσφέρονται δωροδοκίες για να επηρεάσουν την συμπεριφορά του σε μία δημόσια διαδικασία, όπως η ψήφος σε ένα κολλέγιο αντιπροσώπων ή στην θέση ενόρκου για μια δικαστική υπόθεση. Η δωροδοκία του δημόσιου τομέα μπορεί να στοχοποιήσει οποιοδήποτε άτομο έχει την ισχύ να λάβει μια απόφαση ή να προχωρήσει σε μια ενέργεια που επηρεάζει άλλους και το ίδιο άτομο είναι συγχρόνως πρόθυμο να επιζητήσει δωροδοκία για να επηρεαστεί το αποτέλεσμα της απόφασης ή της ενέργειας του. Πιθανοί στόχοι πράξεων δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα αποτελούν οι πολιτικοί, οι ρυθμιστικές αρχές, οι αστυνομικές αρχές, οι δικαστικοί, οι εισαγγελείς, καθώς και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί.

1.5 Μορφές Δωροδοκίας

Αυτές είναι οι οκτώ σημαντικότερες μορφές δωροδοκίας κατά τον Langseth (2007):

α) **Αθέμιτη επιρροή:** Οι δημόσιοι αξιωματούχοι ή πολιτικοί και κυβερνητικοί αξιωματούχοι εκχωρούν έναντι πληρωμής δικαιώματα που απέκτησαν μέσω της δημόσιας θέσης τους, τα οποία συνηθώς δεν είναι διαθέσιμα σε τρίτους. Για παράδειγμα, η πρόσβαση ή η επιρροή σε κρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η αθέμιτη επιρροή διαφέρει από τις νόμιμες διαδικασίες άσκησης πολιτικής επιρροής μέσω συλλογικών και επαγγελματικών αντιπροσώπων, το λεγόμενο lobbying.

β) Η προσφορά ή αποδοχή ανάρμοστων δώρων, φιλοδωρημάτων, ευνοιών ή προμηθειών: Σε μερικές χώρες είναι συχνό φαινόμενο οι δημόσιοι αξιωματούχοι να αποδέχονται φιλοδωρήματα ως αντάλλαγμα για τις προσφερόμενες υπηρεσίες τους. Αυτό το γεγονός, δημιουργεί μια σύνδεση ανάμεσα στην πληρωμή και το επιθυμητό αποτέλεσμα, όπου πλέον είναι δύσκολο να διαχωριστεί το απλό φιλοδώρημα από την αναγκαστική δωροδοκία και τον εκβιασμό.

γ) Δωροδοκία για την απαλλαγή φορολογικών ευθυνών ή λοιπών υποχρεώσεων: Οι κρατικοί αξιωματούχοι που εργάζονται σε τμήματα δημόσιων εσόδων, όπως η εφορία και τα τελωνεία είναι επιδεκτικοί σε δωροδοκίες. Για παράδειγμα, μπορεί να τους ζητηθεί να μειώσουν ή να εξαλείψουν πλήρως ποσά φόρων ή φορολογικών προστίμων, να αποκρύψουν ή να αγνοήσουν αποδείξεις που να σχετίζονται με φορολογικές παραβάσεις ή λοιπά οικονομικά εγκλήματα. Επίσης, μπορεί να τους ζητηθεί να αγνοήσουν παράνομες εισαγωγές και εξαγωγές, ή να αποκρύψουν και πιθανώς να βοηθήσουν σε παράνομες συναλλαγές με σκοπό το ξέπλυμα χρήματος.

δ) Δωροδοκία για την συμμετοχή σε απάτη: Οι αξιωματούχοι που είναι υπεύθυνοι για την μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων μπορεί να δωροδοκηθούν για να συμμετέχουν σε καταχρήσεις δημόσιου χρήματος, όπως η καταγραφή και πληρωμή ανύπαρκτων υπαλλήλων ή υπερωριών.

ε) Δωροδοκία για την αποφυγή ποινικών ευθυνών: αξιωματούχοι της αστυνομίας, εισαγγελείς, δικαστές ή και άλλοι αξιωματούχοι μπορούν να δωροδοκηθούν για να εξασφαλιστεί ότι μερικές ποινικές δραστηριότητες δεν θα

διερευνηθούν ή δεν θα διωχθούν δικαστικά ή, εφόσον διωχθούν δικαστικά, να εξασφαλιστεί ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα

στ) **Δωροδοκία για την εξασφάλιση αθέμιτου πλεονεκτήματος σε κέρδη ή διαθέσιμους πόρους:** Υπάλληλοι του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα που έχουν την ευθύνη για την προμήθεια αγαθών ή υπηρεσιών μπορούν να δωροδοκηθούν για να εξασφαλιστεί ότι η παραγγελία θα γίνει από τον προμηθευτή που πληρώνει την δωροδοκία και με ευνοϊκούς όρους. Σε μερικές περιπτώσεις, όταν η δωροδοκία πληρώνεται από τα έσοδα της ίδιας της παραγγελίας, τότε μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια κρυφή προμήθεια με τον γνωστότερο διεθνή όρο kickback που έχει την έννοια της παράνομης προμήθειας.

ζ) **Δωροδοκία ιδιωτικού τομέα:** Διεφθαρμένοι υπάλληλοι και υπεύθυνοι του τραπεζικού και χρηματοοικονομικού τομέα δωροδοκούνται για να εγκρίνουν δάνεια όπου δεν πληρούνται τα βασικά κριτήρια εξασφάλισης και τα οποία στην συνέχεια δεν μπορούν να αποπληρωθούν, προκαλώντας ευρύτερη οικονομική ζημία σε ατομικό επίπεδο, στους θεσμούς, και στην ίδια την οικονομία.

η) **Δωροδοκία για την εξασφάλιση εμπιστευτικών ή εσωτερικών πληροφοριών:** Υπάλληλοι στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα συχνά δωροδοκούνται για να αποκαλύψουν εμπιστευτικές πληροφορίες, υπομονεύοντας την εθνική ασφάλεια και αποκαλύπτοντας βιομηχανικά μυστικά. Οι εσωτερικές πληροφορίες χρησιμοποιούνται για την αθέμιτη εξασφάλιση κέρδους στην διαπραγμάτευση μετοχών στο χρηματιστήριο.

1.6 Η Διαφθορά ως Υπεξαίρεση, Κλοπή, και Απάτη

Υπό το πρίσμα της διαφθοράς, οι πράξεις της υπεξαίρεσης, της κλοπής, και της απάτης συνεπάγονται την ιδιοποίηση χρήματος, ιδιοκτησίας ή πολύτιμων αντικειμένων από ένα άτομο το οποίο δεν έχει κάποιο δικαίωμα ιδιοκτησίας πάνω στα συγκεκριμένα στοιχεία, αλλά εξ αιτίας της θέσης του ή της εργασίας του μπορεί και έχει ελεύθερη πρόσβαση στα περιουσιακά στοιχεία. Στην περίπτωση της υπεξαίρεσης και της κλοπής κάποιος στον οποίο έχει εμπιστευτεί η χρήση περιουσιακών στοιχείων μπορεί και τα ιδιοποιείται. Ενώ, στην απάτη γίνεται χρήση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών για να προκληθεί εθελοντική παράδοση της περιουσίας από τον ιδιοκτήτη της. Για παράδειγμα, ένας κρατικός αξιωματούχος που ιδιοποιείται και πωλάει ένα κομμάτι μιας ανθρωπιστικής βοήθειας ή ένα φορτίο με φαγητά πρώτης ανάγκης ή ένα φορτίο με είδη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης πραγματοποιεί μια πράξη υπεξαίρεσης ή κλοπής, ενώ ένας αντίστοιχος αξιωματούχος που ξεγελά μια ανθρωπιστική οργάνωση ώστε να στείλει μεγαλύτερη ανθρωπιστική βοήθεια απ' ότι είναι απαραίτητη λόγω διαστρέβλωσης των πραγματικών δεδομένων πραγματοποιεί μια πράξη απάτης. Όπως και στην δωροδοκία και στις λοιπές μορφές διαφθοράς, υπάρχουν διαφορετικοί εγχώριοι και διεθνείς νομικοί ορισμοί που χρησιμοποιούνται για την διαμόρφωση των βασικών προϋποθέσεων για να στοιχειοθετηθεί η τέλεση ποινικού αδικήματος υπό την μορφή της διαφθοράς. Άρα, κατά βάση συμπεριλαμβάνονται μόνο οι περιπτώσεις κατά τις οποίες εμπλέκονται κρατικοί αξιωματούχοι ή όταν επηρεάζεται αρνητικά το δημόσιο συμφέρον σε σημαντικό βαθμό. Η κλοπή ως πράξη από μόνη της ξεπερνά κατά πολύ το φάσμα της διαφθοράς και σε γενικές γραμμές εμπεριέχει την ιδιοποίηση οποιασδήποτε περιουσίας από ένα άτομο που δεν έχει δικαίωμα πάνω σε αυτή την περιουσία. Χρησιμοποιώντας ξανά το προηγούμενο παράδειγμα της ανθρωπιστικής βοήθειας, ένας περαστικός που κλέβει ένα πακέτο ανθρωπιστικής βοήθειας από ένα φορτηγό της ανθρωπιστικής οργάνωσης τελεί το αδίκημα της κλοπής, αλλά δεν εμπεριέχεται η διαφθορά στην συγκεκριμένη πράξη. Για αυτό τον λόγο στις περισσότερες περιπτώσεις διαφθοράς χρησιμοποιείται η έννοια της υπεξαίρεσης, η οποία αποτελεί στην ουσία κλοπή περιουσίας από κάποιον στον οποίον του

εμπιστεύτηκε η συγκεκριμένη περιουσία. Σε μερικούς νομικούς ορισμούς η κλοπή περιορίζεται στην ιδιοποίηση ενσώματων πραγμάτων, όπως χρήματα ή ακίνητα περιουσιακά στοιχεία, αλλά μη νομικοί ορισμοί έχουν την τάση να εμπεριέχουν στην κλοπή οτιδήποτε στοιχείο εμπεριέχει αξία, ακόμα και ασώματα στοιχεία όπως σημαντικές ή πολύτιμες πληροφορίες.

Παραδείγματα διαφθοράς υπό την μορφή της κλοπής, της απάτης και της υπεξαίρεσης υπάρχουν εν αφθονία. Σχεδόν ο οποιοσδήποτε που είναι υπεύθυνος για την αποθήκευση και διαχείριση χρημάτων, πολύτιμων αντικειμένων ή λοιπών ενσώματων περιουσιακών στοιχείων βρίσκεται σε θέση να κλέψει ή να βοηθήσει άλλους στην κλοπή των στοιχείων, ιδιαιτέρως αν οι έλεγχοι και οι δικλίδες ασφαλείας είναι ανεπαρκείς ή ανύπαρκτοι. Υπάλληλοι ή αξιωματούχοι με πρόσβαση σε εταιρικούς ή κρατικούς λογαριασμούς μπορούν να προχωρήσουν σε μη εξουσιοδοτημένες αναλήψεις ή να δώσουν τις κατάλληλες πληροφορίες σε τρίτα πρόσωπα για να το κάνουν εκείνοι. Το στοιχείο της απάτης υπό την μορφή της διαφθοράς είναι πιο περίπλοκο αφού οι κρατικοί αξιωματούχοι επιδιώκουν να δημιουργήσουν εικονικές δαπάνες, για παράδειγμα όταν προστίθενται στην μισθοδοσία πλασματικοί εργάτες, ή υποβάλλονται εικονικά τιμολόγια για έξοδα προμηθειών ή ταξιδιών. Άλλα παραδείγματα είναι η αγορά και βελτίωση ιδιωτικής ακίνητης περιουσίας μέσω χρήσης κρατικών κονδυλίων, όπως και η χρήση μεταφορικών μέσων με συγκεκριμένο κρατικό ή κοινωφελή σκοπό για ιδιωτικούς σκοπούς πέραν της σχεδιασμένης χρήσης.

1.7 Η διαφθορά υπό την μορφή του Εκβιασμού

Ενώ η δωροδοκία περιλαμβάνει την χρήση πληρωμών ή άλλων θετικών κινήτρων, ο εκβιασμός βασίζεται στον εξαναγκασμό και στη πίεση, όπως η χρήση ή απειλή βίας ή η αποκάλυψη επιζήμιων πληροφοριών για να υπάρξει συνεργασία. Όπως και στις λοιπές μορφές διαφθοράς, το θύμα της πράξης στην ουσία μπορεί να είναι το δημόσιο συμφέρον ή συγκεκριμένα άτομα που επηρεάζονται αρνητικά από μια διεφθαρμένη

πράξη ή απόφαση. Στις περιπτώσεις εκβιασμού, όμως, δημιουργείται και ένα επιπλέον θύμα, πιο συγκεκριμένα το άτομο που εξαναγκάζεται σε συνεργασία.

Ενώ κυβερνητικοί αξιωματούχοι ή παράγοντες μπορούν να διαπράξουν εκβιασμό, μπορούν και οι ίδιοι να γίνουν θύματα μιας τέτοιας πράξης. Για παράδειγμα, ένας αξιωματούχος μπορεί να εκβιάσει παράνομες πληρωμές με αντάλλαγμα μια εξυπηρέτηση ή ένα άτομο που επιζητά μια εξυπηρέτηση μπορεί να την εκβιάσει με την χρήση απειλών από ένα αξιωματούχο.

Σε μερικές περιπτώσεις, ο εκβιασμός μπορεί να διαφοροποιείται από την δωροδοκία από τον βαθμό εξαναγκασμού και πίεσης που χρησιμοποιείται. Ένας γιατρός μπορεί να ζητήσει μια δωροδοκία για να δει ένα ασθενή το συντομότερο δυνατόν, αλλά αν το ιατρικό ραντεβού είναι ιδιαίτερος σημαντικό για την υγεία του ασθενή τότε η δωροδοκία χαρακτηρίζεται πιο σωστά ως εκβιασμός. Σε ακραίες περιπτώσεις, φτωχοί και άποροι ασθενείς υποφέρουν από αρρώστιες ή ακόμα χάνουν την ζωή τους όταν οι ιατρικές υπηρεσίες κατανέμονται με εκβιαστικές και ληστρικές μεθόδους, αντί με μια ορθή ιατρική ιεράρχηση της σημαντικότητας των περιστατικών.

Αξιωματούχοι που βρίσκονται σε θέση ισχύος για να ξεκινήσουν ή να προχωρήσουν σε μια ποινική διερεύνηση ή τιμωρία συχνά χρησιμοποιούν την απειλή μιας πιθανής δίωξης ή τιμωρίας ως βάση για πράξεις εκβιασμού. Σε πολλές χώρες, άτομα που εμπλέκονται σε ήσσονος σημασίας περιστατικά, όπως αυτοκινητιστικά ατυχήματα, μπορούν να απειληθούν με σημαντικότερες κατηγορίες αν δεν πληρώσουν την απαιτούμενη δωροδοκία. Εναλλακτικά, αξιωματούχοι που οι ίδιοι έχουν διαπράξει διαφθορά ή άλλες αρνητικές πράξεις μπορούν να απειληθούν με αποκάλυψη των πράξεων τους εκτός και αν πληρώσουν το ζητούμενο τίμημα από τους εκβιαστές. Ο εκβιασμός μικρής κλίμακας, όπως η πληρωμή ενός χρηματικού ποσού σε αξιωματούχο

για εξασφάλιση γρήγορης εξυπηρέτησης και απόφασης σε θέματα ήσσονος σημασίας είναι λίαν διαδεδομένος σε πολλές χώρες του κόσμου

1.8 Η διαφθορά ως Κατάχρηση Εξουσίας

Σε μερικές περιπτώσεις, η διαφθορά μπορεί να εμπεριέχει και κατάχρηση εξουσίας, η οποία έχει εμπιστευθεί σε ένα άτομο, για ιδιοτελή οφέλη. Για παράδειγμα, ένας αξιωματούχος μπορεί να καταχραστεί την εξουσία του στο δικαίωμα επιλογής ενός προγράμματος κρατικών δαπανών και να επιλέξει ως προμηθευτή μια εταιρία όπου έχει άμεσα ή έμμεσα συμμετοχή ή μπορεί να προτείνει χωροταξικά σχέδια ανάπτυξης και ένταξης περιοχών σε σχέδια πόλης όπου το κύριο αποτέλεσμα θα είναι η αναβάθμιση και μεγέθυνση σε μεγάλο βαθμό της ήδη υπάρχουσας ακίνητης περιουσίας του αξιωματούχου. Τέτοιες καταχρήσεις συνήθως συμβαίνουν σε γραφειοκρατικά σύστημα διαχείρισης όπου ο κάθε κρατικός αξιωματούχος έχει μεγάλη διακριτική ευχέρεια στην λήψη αποφάσεων και δεν υπάρχουν σημαντικές δομές διαφάνειας και καταλογισμού ευθυνών, ή όπου η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι τόσο περίπλοκη όπου εξουδετερώνεται στην ουσία η αποτελεσματικότητα οποιοδήποτε δομών ελέγχου υπάρχουν.

1.9 Η διαφθορά με την μορφή της Ευνοιοκρατίας και του Νεποτισμού

Γενικότερα η Ευνοιοκρατία και ο Νεποτισμός έχουν άμεση σχέση με την κατάχρηση εξουσίας. Τέτοιες καταχρήσεις, όμως, δεν σχετίζονται με την ιδιοτέλεια του αξιωματούχου, αλλά με τα συμφέροντα κάποιου με τον οποίο έχει σχέση μέσω μιας συγγένειας, ενός πολιτικού κόμματος, μιας φυλής, μιας θρησκείας ή λοιπών ομάδων συμφερόντων. Αν ένα άτομο δωροδοκήσει έναν αξιωματούχο για να τον διορίσει, τότε ο αξιωματούχος δρα με ιδιοτελή σκοπό. Αν, όμως, ένας διεφθαρμένος αξιωματούχος διορίσει ένα συγγενικό του πρόσωπο, τότε δρα με γνώμονα την εύνοια των συμφερόντων της ευρύτερης οικογένειας του ή για τον συγκεκριμένο συγγενή και όχι

για το άμεσο όφελος του ιδίου. Η εύνοια ή και η αρνητική μεταχείριση προς συγκεκριμένα άτομα μπορεί να βασίζεται σε ένα ευρύ φάσμα χαρακτηριστικών όπως: η φυλή, η θρησκεία, η καταγωγή, οι πολιτικές ή λοιπές πεποιθήσεις, όπως και προσωπικά στοιχεία όπως είναι η διαπροσωπική φιλία και η συμμετοχή σε κλειστές λέσχες και οργανισμούς.

1.10 Η διαφθορά ως συμπεριφορά που δημιουργεί ή εκμεταλλεύεται αντικρουόμενα συμφέροντα

Οι περισσότερες μορφές διαφθοράς συνεπάγονται την δημιουργία ή την εκμετάλλευση κάποιων αντικρουόμενων συμφερόντων ανάμεσα στην δεοντολογική και επαγγελματική υποχρέωση ενός διεφθαρμένου ατόμου και τα ιδιοτελή του συμφέροντα, όπως για παράδειγμα η αποδοχή μιας δωροδοκίας. Οι περισσότερες περιπτώσεις υπεξαίρεσης, κλοπής, ή απάτης αφορούν κάποιο άτομο που ενδίδει στο πειρασμό με αποτέλεσμα να εκμεταλλεύεται μια ήδη υπάρχουσα σύγκρουση συμφερόντων. Τόσο στον δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα οι υπεύθυνοι και οι υπάλληλοι έρχονται αντιμέτωποι με καταστάσεις όπου τα ιδιωτικά τους συμφέροντα συγκρούονται με την υποχρέωση τους να ενεργούν προς το δημόσιο συμφέρον ή με γνώμονα το συμφέρον του εργοδότη τους.

1.11 Η διαφθορά με την μορφή Ακατάλληλων Πολιτικών Συνεισφορών

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την σωστή ανάπτυξη μέτρων κατά της διαφθοράς είναι ο διαχωρισμός ανάμεσα στις νόμιμες συνεισφορές σε πολιτικούς οργανισμούς και στις πληρωμές που γίνονται με σκοπό την παράνομη επιρροή παρόντων ή μελλοντικών γεγονότων από ένα κόμμα ή τα μέλη του μόλις έρθουν στην εξουσία. Μια δωρεά που δίνεται επειδή ένας υποστηρικτής του κόμματος θέλει να αυξήσει τις πιθανότητες να κερδίσει το κόμμα του δεν θεωρείται ως διαφθορά, στην ουσία αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της λειτουργίας του πολιτικού συστήματος και

σε μερικές χώρες αποτελεί βασικό δικαίωμα έκφρασης ή πολιτική δραστηριότητα που προστατεύεται συνταγματικά. Μια δωρεά που γίνεται με την πρόθεση ή την προσδοκία πως το πολιτικό κόμμα, μόλις έρθει στην εξουσία, θα προτιμήσει τα συμφέροντα του δωρητή σε σχέση με το δημόσιο συμφέρον ισοδυναμεί στην ουσία με την πληρωμή μιας δωροδοκίας.

Ο έλεγχος των πολιτικών συνεισφορών έχει αποδειχτεί δύσκολος στην πράξη. Ειδικότερα όταν οι δωρεές γίνονται υπό τη μορφή άμεσων πληρωμών σε μετρητά, χαμηλότοκων δανείων, η δωρεά αγαθών ή υπηρεσιών ή άυλων εισφορών που λειτουργούν υπέρ των συμφερόντων του συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος. Μια κοινή προσέγγιση προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα είναι η εισαγωγή μέτρων που εξασφαλίζουν την διαφάνεια με την υποχρεωτική γνωστοποίηση των συνεισφορών, με αποτέλεσμα να υπάρχει πολιτικός καταλογισμός ευθυνών τόσο για τον δωρητή όσο και για τον παραλήπτη της δωρεάς. Ένας επιπλέον τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος είναι η χρήση ορίων στις πολιτικές δωρεές ώστε να μην μπορεί να συγκεντρώσει ατομικά ένας δωρητής μεγάλο επίπεδο επιρροής.

1.12 Κατηγορίες Δεδομένων Διαφθοράς που συγκεντρώνονται

A) Εμφάνιση Διαφθοράς: Τέτοιες πληροφορίες μπορεί να περιλαμβάνουν την ταυτοποίηση δραστηριοτήτων συγκεκριμένων τομέων δημόσιου ή ιδιωτικού πλαισίου, θεσμών που εμπλέκονται, ή συγκεκριμένων σχέσεων που αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις διαφθοράς. Δεδομένα συγκεντρώνονται συχνά για συγκεκριμένες κρατικές υπηρεσίες, ή σχετικά με συγκεκριμένες σχέσεις ή διαδικασίες, όπως η εργασία στο δημόσιο ή διαχείριση συμβάσεων προμήθειας αγαθών και υπηρεσιών του δημόσιου τομέα.

Β) Τύποι Διαφθοράς: Ενώ σε πρώτη φάση γίνεται μια πιο συνολική εκτίμηση του τι είδους διαφθοράς είναι πιο διαδεδομένη, μια δεύτερη πιο αναλυτική μελέτη αφορά τον τύπο της διαφθοράς που τείνει να συμβαίνει πιο συχνά σε κάθε συγκεκριμένη υπηρεσία, σχέση ή διαδικασία όπου η διαφθορά έχει αναγνωριστεί ως υπαρκτό πρόβλημα. Για παράδειγμα, η ερεύνα μπορεί να δείξει ότι η δωροδοκία ως μορφή διαφθοράς είναι μεγάλο πρόβλημα στις κρατικές δαπάνες και στην προμήθεια υλικών και υπηρεσιών από το δημόσιο, ενώ ο διορισμός ατόμων σε δημόσιες υπηρεσίες μπορεί να επηρεάζεται περισσότερο από την Ευνοιοκρατία και τον Νεποτισμό ως φαινόμενο διαφθοράς.

Γ) Κόστος και συνέπειες διαφθοράς Η κατανόηση των σχετικών επιπτώσεων της διαφθοράς είναι πολύ σημαντική για τον καθορισμό προτεραιοτήτων και την σωστή κινητοποίηση των προσπαθειών ενάντια στην διαφθορά. Όπου είναι δυνατό, οι πληροφορίες πρέπει να περιλαμβάνουν το άμεσο οικονομικό κόστος και μια αξιολόγηση των έμμεσων και αφανών αποτελεσμάτων.

Δ) Παράγοντες που συμβάλλουν ή σχετίζονται με την διαφθορά Σπάνια υπάρχει μια μοναδική αναγνωρίσιμη αιτία για ένα συγκεκριμένο περιστατικό διαφθοράς. Επειδή, στην πράξη υφίστανται μια σειρά από παράγοντες που μπορούν να αναγνωριστούν ως αιτίες διαφθοράς. Συχνά περιλαμβάνονται παράγοντες όπως η φτώχεια ή η χαμηλή κοινωνική και οικονομική κατάσταση των δημοσίων υπαλλήλων που τους καθιστά πιο επιρρεπείς σε δωροδοκίες. Στην συνέχεια υπάρχουν ειδικές επιρροές που προκαλούν διαφθορά, όπως το οργανωμένο έγκλημα ή παράγοντες οργανωτικής λειτουργίας, όπως η μεγάλη διακριτική ευχέρεια στην λήψη αποφάσεων και μια γενική έλλειψη ελέγχου και λογοδοσίας πράξεων. Πληροφορίες για τέτοιους παράγοντες είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της λειτουργίας της διαφθοράς και για την

διαμόρφωση των αντισταθμιστικών μέτρων καταπολέμησης της. Η παρουσία παραγόντων που είναι γνωστό πως συμβάλλουν στην διαφθορά μπορεί να οδηγήσει τους ερευνητές να προσδιορίσουν περιπτώσεις διαφθοράς που προηγουμένως ήταν άγνωστες ή δεν υπήρχαν βάσιμες υποψίες για την ύπαρξη της.

Ε) Η αντίληψη της διαφθοράς από όσους εμπλέκονται ή επηρεάζονται Όλες οι αξιολογήσεις της διαφθοράς πρέπει να περιλαμβάνουν αντικειμενικές μετρήσεις του τι πραγματικά συμβαίνει και υποκειμενικές αξιολογήσεις τους πως οι εμπλεκόμενοι αντιλαμβάνονται ή καταλαβαίνουν τι λαμβάνει χώρα. Η συγκεκριμένη πληροφόρηση είναι αναγκαία επειδή οι αντιδράσεις του κοινού στα μέτρα κατά της διαφθοράς θα βασίζονται στις δικές τους αντιλήψεις περί διαφθοράς. Πιο συγκεκριμένα είναι προτιμώμενο να ερευνηθούν οι εξής τομείς σε σχέση με την αντίληψη διαφθοράς:

- Εντυπώσεις των εμπλεκομένων (δράστες, θύματα και άλλοι) σχετικά με τα είδη διαφθοράς που συμβαίνουν.
- Εντυπώσεις των εμπλεκομένων όσον αφορά τους σχετικούς κανόνες και τα πρότυπα επαγγελματικής συμπεριφοράς και αν η διαφθορά έρχεται σε αντίθεση με τα συγκεκριμένα πρότυπα.
- Εντυπώσεις των εμπλεκομένων όσον αφορά τις πραγματικές επιπτώσεις της διαφθοράς.
- Απόψεις των εμπλεκομένων ως προς το τι πρέπει να γίνει για την αντιμετώπιση της διαφθοράς και ποιες από τις διαθέσιμες στρατηγικές αντιμετώπισης μπορούν να αποδειχθούν αποτελεσματικές ή αναποτελεσματικές υπό τις παρούσες συνθήκες.

1.13 Μέθοδοι συλλογής Δεδομένων Διαφθοράς

Η διαφθορά από την φύση της θεωρείται μια συγκεκαλυμμένη δραστηριότητα. Γεγονός που καθιστά δύσκολο την συγκέντρωση αξιόπιστων πληροφοριών και δίνει συγχρόνως μεγάλο κίνητρο σε όσους εμπλέκονται να διαστρεβλώσουν την πραγματικότητα ή να παραποιήσουν τα στοιχεία που παρέχουν. Άρα, για να γίνει μια αξιόπιστη αξιολόγηση είναι ιδιαίτερος σημαντικό να ληφθούν πληροφορίες από όσες περισσότερες πηγές είναι δυνατό και να εξασφαλιστεί διαφορετικότητα πηγών και μεθόδων συλλογής στοιχείων. Αυτή η μεθοδολογική προσέγγιση δίνει την δυνατότητα να αναγνωριστούν τυχόν προκαταλήψεις ή λάθη λόγω παραποίησης δεδομένων, όπως επίσης και δειγματοληπτικά ή διαφορετικά σφάλματα ώστε να ληφθούν υπόψη ή να εξαλειφθούν εφόσον υπάρχει η δυνατότητα. Οι κύριες μέθοδοι συλλογής δεδομένων είναι οι ακόλουθες:

α) Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας: Ένα αρχικό βήμα είναι συνήθως η συλλογή όσων περισσότερων δεδομένων είναι δυνατόν από προϋπάρχουσες πηγές, όπως προηγούμενες μελέτες και έρευνες σε επιστημονικές δημοσιεύσεις, δημοσιεύσεις από οργανισμούς ειδικού ενδιαφέροντος όσον αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς, δημοσιεύσεις από δημόσιους οργανισμούς, δημοσιεύσεις και αναφορές από δημόσιους ελεγκτές και φορείς εξυπηρέτησης των δικαιωμάτων των πολιτών, όπως και δημοσιεύσεις από τα μέσα ενημέρωσης.

β) Μελέτες Επισκόπησης: Οι έρευνες επισκόπησης είναι ένα σημαντικό μέσο αξιολόγησης της διαφθοράς. Οι έρευνες επισκόπησης συγκεντρώνουν δεδομένα από απαντήσεις σε γραπτά ερωτηματολόγια ή από προφορικές συνεντεύξεις. Μπορούν να απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό ή να γίνονται σε συγκεκριμένα δείγματα του πληθυσμού με σκοπό την σύγκριση με άλλα πληθυσμιακά δείγματα. Οι μελέτες επισκόπησης μπορούν να συλλέγουν

αντικειμενικά δεδομένα, όπως η φύση και η συχνότητα εμφάνισης πράξεων διαφθοράς που γνωρίζει ο ερωτώμενος, ή υποκειμενικά δεδομένα, όπως οι απόψεις, οι αντιλήψεις και οι γνώμες όσον απαντούν.

Ένα ευρύ φάσμα δεδομένων μπορεί να συλλεχθεί σχετικά με τον τύπο, την φύση, την έκταση και τον τόπο που λαμβάνει χώρα η διαφθορά, την αποτελεσματικότητα των μέτρων αντιμετώπισης της, και τις αντιλήψεις του κοινού σε σχέση με τα προηγούμενα. Όμως, απαιτείται αυξημένο επίπεδο εξειδίκευσης και τεχνογνωσίας για την συλλογή ορθών πληροφοριών και για την κατάλληλη και εμπειριστατωμένη ερμηνεία τους.

Όταν διεξάγεται μια μελέτη επισκόπησης, είναι ιδιαιτέρως σημαντικό να επιλεγθεί ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού, μιας και η φύση του δείγματος είναι ένα σημαντικός παράγοντας κατά την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Μια μελέτη που απευθύνεται στο ευρύ κοινό μπορεί να δείξει μειωμένα περιστατικά διαφθοράς στο δημόσιο, ενώ μια έρευνα που χρησιμοποιεί δείγμα ατόμων που έχουν άμεση επαφή με την κυβέρνηση ή ένα κυβερνητικό φορέα σε θέματα διορισμού δημόσιων υπαλλήλων ή στις κρατικές προμήθειες και δαπάνες, μπορεί να δείξει διαφορετικά αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα παρόμοιων ερευνών μπορούν να διαφέρουν μεταξύ τους όταν το δείγμα ατόμων που ερωτώνται είναι εντός της κυβέρνησης ή βρίσκονται εκτός αυτής.

Η σύγκριση δεδομένων που έχουν ληφθεί από διαφορετικά δείγματα είναι ένα πολύτιμο κομμάτι τέτοιων ερευνών, αλλά οι συγκρίσεις μπορούν να θεωρηθούν ως αξιόπιστες μόνο εφόσον τα δείγματα έχουν επιλεγθεί και αναγνωριστεί με ορθό τρόπο εξ αρχής. Για μελέτες επισκόπησης που απευθύνονται στο ευρύ

κοινό πρέπει να υπάρχει μέριμνα ώστε το δείγμα να αντιπροσωπεύει όλους τα κομμάτια του υπαρκτού πληθυσμού. Ένα συχνό λάθος τέτοιων ερευνών είναι η ύπαρξη περισσότερων ατόμων στο δείγμα από αστικές περιοχές, όπου οι ερωτώμενοι είναι πιο εύκολα διαθέσιμοι σε χαμηλότερο κόστος και η χρησιμοποίηση λιγότερων ατόμων στο δείγμα από αγροτικές ή απομακρυσμένες περιοχές. Δεν θα εξαχθούν έγκυρα αποτελέσματα αν η πραγματικότητα και οι αντιλήψεις διαφέρουν ανάμεσα στις αστικές και στις αγροτικές περιοχές. Σε έρευνες όπου το δείγμα επιλέγεται με πιο στενά κριτήρια, όπως για παράδειγμα όταν ζητείται ο σχολιασμός της διαφθοράς σε μια συγκεκριμένη δημόσια υπηρεσία, πρέπει να εξασφαλίζεται ότι προσεγγίζεται ένας ικανοποιητικός αριθμός ατόμων που έρχονται σε επαφή με όλες τις δημόσιες υπηρεσίες. Η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα είναι επίσης πολύ σημαντικά στοιχεία της έρευνας, επειδή οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι δεν θα δώσουν πληροφορίες εφόσον υπάρχει ο φόβος πειθαρχικών ή ποινικών διώξεων, όπως και πολλά θύματα περιστατικών διαφθοράς μπορούν να φοβούνται αντίποινα και να είναι ιδιαίτερος επιφυλακτικοί στην αποκάλυψη του γεγονότος.

Η διατύπωση των ερωτημάτων της έρευνας είναι κρίσιμης σημασίας. Οι ερωτήσεις πρέπει να συντάσσονται με τρόπο που να είναι κατανοητός από όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα, ανεξαρτήτως κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου, επειδή όλοι πρέπει να αντιλαμβάνονται την ερώτηση με τον ίδιο τρόπο, χωρίς την ύπαρξη πολλαπλών ερμηνειών. Σε περιπτώσεις όπου οι ερωτηθέντες της μελέτης είναι αναλφάβητοι ή θα δυσκολευτούν να απαντήσουν σε γραπτό ερωτηματολόγιο προτιμώνται οι τηλεφωνικές ή προσωπικές συνεντεύξεις. Στις περιπτώσεις των συνεντεύξεων είναι ιδιαίτερης σημασίας να εκπαιδευτούν όσοι διεξάγουν την έρευνα ώστε να εξασφαλιστεί ότι όλοι ρωτούν τις ίδιες ερωτήσεις χρησιμοποιώντας συγχρόνως την ίδια ορολογία.

γ) Αντιπροσωπευτικές ομάδες ή ομάδες εστίασης ενδιαφέροντος (focus groups): Μια ακόμη διαγνωστική μέθοδος που χρησιμοποιείται στην αξιολόγηση της διαφθοράς είναι τα λεγόμενα focus groups, όπου στοχευμένες ομάδες ενδιαφέροντος σε κυβερνητικά πόστα και στην κοινωνία προχωρούν σε μια εις βάθος συζήτηση όπου γίνεται ανταλλαγή απόψεων για θέματα διαφθοράς. Η συγκεκριμένη μέθοδος συνήθως προσφέρει ποιοτικές παρά ποσοτικές αξιολογήσεις, συμπεριλαμβανομένων των αναλυτικών πληροφοριών σχετικά με τις απόψεις των ατόμων για την διαφθορά, τις αιτίες που ενισχύουν την διαφθορά και πολύτιμες ιδέες σχετικά με το πως η κυβέρνηση μπορεί να καταπολεμήσει το φαινόμενο. Τα θέματα προς συζήτηση της ομάδας μπορούν να ρυθμιστούν εκ των προτέρων, ή να αναπτυχθούν κατά περίπτωση όταν η ομάδα ξεκινάει την διαδικασία. Τέτοιες ομάδες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την δημιουργία προκαταρκτικών αξιολογήσεων ως βάση για περαιτέρω μελέτες, αλλά πρέπει να έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα και δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως αποκλειστική μέθοδος έρευνας στο αρχικό στάδιο. Ένα focus group αποτελούμενο από ειδικούς όπως είναι οι δικαστές, μπορεί να είναι ιδιαίτερος χρήσιμο στην ανάπτυξη ερευνητικών διαδικασιών στο νομικό και δικανικό σύστημα, ενώ η χρήση μιας ομάδας αποτελούμενη από λιγότερο εξειδικευμένα πρόσωπα όπως, αστυνομικό προσωπικό, εισαγγελείς, δικαστικούς υπαλλήλους, μπορεί να προσφέρει διαφορετικά συμπεράσματα και αποτελέσματα.

δ) Μελέτες Περίπτωσης (Case Study): Σε συνέχεια αρχικών ποσοτικών και ποιοτικών αξιολογήσεων όπου αναγνωρίζεται η έκταση και ο χώρος της διαφθοράς, μπορούν να χρησιμοποιηθούν μελέτες περίπτωσης για την παροχή περισσότερων ποιοτικών χαρακτηριστικών του φαινομένου. Σε ένα case study γίνεται αναγνώριση και ανάλυση εις βάθος συγκεκριμένων περιστατικών

διαφθοράς ώστε να αναγνωρισθεί ο τύπος διαφθοράς που έλαβε χώρα, πως ακριβώς συνέβη, ποιοι εμπλέκονται και σε τι βαθμό, τι προκάλεσε η διαφθορά, και το αντίκτυπο που είχαν τα όποια μέτρα αντιμετώπισης της διαφθοράς που υπήρχαν εξ αρχής. Οι πληροφορίες και τα δεδομένα της έρευνας συνήθως συλλέγονται από συνεντεύξεις με τα εμπλεκόμενα άτομα, όμως μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλες πηγές όπως δικαστικά έγγραφα ή αναφορές στον τύπο αν θεωρούνται αξιόπιστα. Οι μελέτες περίπτωσης είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για την αξιολόγηση των διαδικασιών της διαφθοράς και των σχέσεων που υφίστανται μεταξύ των εμπλεκόμενων, παρατηρητών και λοιπών ατόμων, καθώς και την επήρεια των παραγόντων που πιθανολογείται ότι προκαλούν ή συμβάλλουν στην διαφθορά. Τα case studies είναι επίσης χρήσιμα στην εκπαίδευση των δημόσιων υπαλλήλων και του κοινού σχετικά με το φαινόμενο της διαφθοράς. Όπως και σε άλλους τομείς της έρευνας έτσι και στις μελέτες περίπτωσης χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στην επιλογή της κατάλληλου συμβάντος που θα μελετηθεί ή του σωστού δείγματος περιπτώσεων όταν η έρευνα έχει ευρύτερο ορίζοντα. Για παράδειγμα, μπορούν να επιλεγθούν περιπτώσεις προς μελέτη οι οποίες θεωρούνται τυπικά παραδείγματα ενός συγκεκριμένου προβλήματος, ή μπορεί να επιλεγθεί μια σειρά από διαφορετικές περιπτώσεις οι οποίες εξηγούν γενικότερα το πλήρες φάσμα του συγκεκριμένου προβλήματος ή της διαφθοράς γενικότερα.

ε) Επιτόπια Έρευνα Παρατηρητές μπορούν να σταλούν προκειμένου να παρακολουθούν άμεσα συγκεκριμένες δραστηριότητες. Αν είναι καλά εκπαιδευμένοι, μπορούν να αποκτήσουν αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με το ερευνώμενο θέμα. Όμως, η επιτόπια παρακολούθηση είναι υπερβολικά δαπανηρή και χρονοβόρα για να χρησιμοποιηθεί ευρέως, γι' αυτό χρησιμοποιείται κατά περιορισμένο τρόπο, συνήθως σε συνέχεια μιας προγενέστερης πιο γενικής έρευνας, όπως και για την αναλυτικότερη αξιολόγηση περιοχών που εμφανίζουν έντονο πρόβλημα.

Οι παρατηρητές μπορούν να έχουν κατευθυντήριες γραμμές για να συγκεντρώσουν και να αναφέρουν πληροφορίες σχετικά με οποιαδήποτε δραστηριότητα που παρατηρούν, άρα με αυτή την μέθοδο μπορούν να συγκεντρωθούν δεδομένα που δεν υπάρχει η δυνατότητα να συλλεχθούν στην πλειοψηφία των λοιπών μεθόδων, για παράδειγμα η ταχύτητα εξυπηρέτησης του κοινού από τους δημόσιους υπάλληλους, όπως και η αποδοτικότητα τους καθώς και η ευγένεια τους απέναντι στους πολίτες. Σε ένα πιο συγκεκριμένο υποθετικό σενάριο επιτόπιας παρακολούθησης θα μπορούσαν παρατηρητές να παρακολουθούν τις δίκες ενός δικαστηρίου για να αναφέρουν αν οι δικαστές αρχίζουν τις δίκες στην ώρα τους και πόσες ώρες της ημέρας πράγματι τελούν τα καθήκοντα τους στα έδρανα του δικαστηρίου.

Σε πολλές περιπτώσεις, μπορεί να είναι δύσκολο να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στην χρήση παρατηρητών, των οποίων η λειτουργία τους είναι απλά η συλλογή δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς, και σε ερευνητικές αποστολές, ο σκοπός των οποίων είναι ο εντοπισμός όσων παρανομούν και η συγκέντρωση στοιχείων για την ποινική ή πειθαρχική τους δίωξη. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν οι παρατηρητές λειτουργούν υπό κάλυψη ή ανωνύμως, το οποίο συμβαίνει συχνά ώστε να διασφαλιστεί ότι η παρουσία τους δεν θα επηρεάσει τις συμπεριφορές και τις καταστάσεις που παρατηρούν και καταγράφουν. Επίσης, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στην χρήση της επιτόπιας έρευνας σε χώρες όπου υπάρχουν συνταγματικοί ή νομικοί περιορισμοί όσον αφορά την κρυφή ή ανώνυμη έρευνα από μη εξουσιοδοτημένα άτομα, γεγονός που καθιστά τα ευρήματα παράνομα ανεξαρτήτως σημαντικότητας περιεχομένου. Επίσης, οι παρατηρητές πρέπει να έχουν συγκεκριμένους κανόνες, όσον αφορά την ενημέρωση των αρχών όταν παρατηρούνται σοβαρές παρανομίες κατά την διάρκεια της έρευνας τους.

στ) Αξιολόγηση Νομικού Πλαισίου και Επαγγελματικών Πρακτικών Στις περισσότερες χώρες, η ποινική νομοθεσία και οι διοικητικές διατάξεις λειτουργούν με σκοπό την πρόληψη, την αποτροπή και τον έλεγχο της υπάρχουσας διαφθοράς και η εφαρμογή τους κυμαίνεται από ποινικά αδικήματα μέχρι παραβάσεις του κώδικα δεοντολογίας και των καθιερωμένων επαγγελματικών πρακτικών. Τα σημαντικότερα στοιχεία της μελέτης περιλαμβάνουν ποινικές περιπτώσεις όπως η δωροδοκία, κανόνες συμπεριφορά δημόσιων υπαλλήλων σχετικά με γνωστοποιήσεις και σύγκρουση συμφερόντων, και τους κανονισμούς και τις πρακτικές σημαντικών επαγγελμάτων που σχετίζονται με πρακτικές διαφθοράς όπως οι δικηγόροι και οι λογιστές. Άλλοι τομείς, όπως τα ιατρικά επαγγέλματα, οι μηχανικοί, και οι ασφαλιστές, μπορούν να έχουν κώδικες επαγγελματικής συμπεριφοράς που εμπεριέχουν στοιχεία καταπολέμησης της διαφθοράς. Μπορεί να διεξαχθεί μια αξιολόγηση του νομικού πλαισίου και των λοιπών κανονισμών από ερευνητές που διαθέτουν την επιστημονική κατάρτισή και είναι συγχρόνως ανεξάρτητοι από τους τομείς ή τους φορείς που αξιολογούνται. Όταν κρίνεται απαραίτητο μπορεί να ζητηθεί από επαγγελματικούς φορείς να εκφέρουν την άποψή τους επί των ευρημάτων της έρευνας.

Οι αξιολογήσεις των επαγγελματικών κωδικών συμπεριφοράς πρέπει να ενοποιούνται σε ένα ενιαίο κατάλογο με σκοπό την δημιουργία ενός πλήρους καταλόγου συγκριτικής αξιολόγησης αποτελούμενο από μέτρα καταπολέμησης της διαφθοράς για τους εξής σκοπούς:

- 1) Σύγκριση του κάθε μεμονωμένου τομέα με τον κατάλογο συγκριτικής αξιολόγησης για να προσδιοριστεί αν λείπουν στοιχεία καταπολέμησης της διαφθοράς που υφίστανται σε άλλους τομείς, και αν ναι, αν κρίνεται απαραίτητο να προστεθούν.

- 2) Σύγκριση παράλληλων ή παρόμοιων κανονισμών που χρησιμοποιούνται από διαφορετικούς τομείς για να καθοριστεί σε ποιον τομέα η εφαρμογή είναι πιο αποδοτική και για να προταθούν βελτιώσεις σε άλλους τομείς.
- 3) Επισκόπηση των μελών ενός επαγγέλματος και των πελατών τους, αφού έχουν προσδιοριστεί τα μέτρα κατά της διαφθοράς, για να αξιολογηθούν οι απόψεις τους σχετικά με το αν τα συγκεκριμένα μέτρα είναι αποδοτικά, και αν όχι, για ποιους λόγους.
- 4) Εύρεση παραλήψεων ή ανακολουθιών ώστε να υπάρξει διόρθωση των κανονισμών.

Το άλλο σημαντικό κομμάτι της επαγγελματικής αξιολόγησης είναι η αξιολόγηση ολόκληρου του νομικού πλαισίου που σχετίζεται με την καταπολέμηση της διαφθοράς, η οποία σε πρώτο στάδιο πρέπει να καθορίσει ποιοι νόμοι μπορούν ή δύναται να χρησιμοποιηθούν για την καταπολέμηση της διαφθοράς και με ποιόν τρόπο. Μια εμπειριστατωμένη αξιολόγηση του νομικού πλαισίου θα εμπεριέχει τα εξής:

- 1) Ποινικό δίκαιο συμπεριλαμβανομένων και τα σχετικά αδικήματα, στοιχεία της διαδικασίας αντιμετώπισης των ποινικών αδικημάτων, την νομοθεσία που διέπει τις ευθύνες των δημοσίων υπαλλήλων, όπως και τους νόμους που διέπουν την ανίχνευση και κατάσχεση εσόδων που προέρχονται από διαφθορά.
- 2) Στοιχεία δικαίου που αντιμετωπίζονται ως κανονιστικό ή διοικητικό δίκαιο στις περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των κανονισμών συμπεριφοράς και δεοντολογίας των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς και κανονισμούς που διέπουν κρίσιμες λειτουργίες όπως ο χρηματοπιστωτικός τομέας, η διαδικασία πρόσληψης δημοσίων υπαλλήλων, και οι διαδικασίες των κρατικών διαγωνισμών για την

προμήθεια αγαθών και την παροχή υπηρεσιών από τρίτους προς το δημόσιο.

- 3) Άλλοι τομείς του δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας που διέπει τις διαδικασίες που τηρούνται εντός των δικαστηρίων και τους ουσιαστικούς και διαδικαστικούς κανόνες που διέπουν τα αστικά δικαστήρια ως μέσο οικονομικής αποκατάστασης των πράξεων διαφθοράς.
- 4) Οποιοδήποτε επάγγελμα που διέπεται από κανονιστικό πλαίσιο και κανονισμούς, είτε αυτοί καθιερώνονται νομικά από την κυβέρνηση, είτε αυτοί υιοθετούνται και ψηφίζονται από τους ίδιους τους επαγγελματίες, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο της έρευνα για εσωτερική ή εξωτερική αξιολόγηση του πλαισίου λειτουργίας των κανονισμών. Σημαντικές περιπτώσεις έρευνας αποτελούν το νομικό και το λογιστικό επάγγελμα, καθώς και υποκατηγορίες τους όπως οι δικαστές και οι εισαγγελείς, αλλά συγχρόνως μπορεί να υπάρχουν και λοιποί επαγγελματικοί φορείς που αξίζει να μελετηθούν όσον αφορά το πλαίσιο τους ενάντια στην διαφθορά.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως ο πρωταρχικός σκοπός της εν λόγω αξιολόγησης δεν είναι απαραίτητα ο εντοπισμός της διαφθοράς, αλλά η αξιολόγηση των μέτρων αντιμετώπισης της που έχουν ήδη αναπτυχθεί, ώστε να χρησιμοποιηθούν τα κατάλληλα μέτρα που υφίστανται σε ένα επαγγελματικό κλάδο ως βάση μεταρρύθμισης για κάποιο άλλο κλάδο. Επίσης, σκοπός είναι η ανακάλυψη και η αντιμετώπιση παραλείψεων και ανακολουθιών στους υπάρχοντες κανονισμούς.

ζ) Αξιολόγηση Θεσμών και Θεσμικών Σχέσεων Οι περισσότερες αξιολογήσεις των θεσμών και των θεσμικών σχέσεων θα αφορούν την εξέταση της ικανότητας

τους ή της εν δυνάμει ικανότητας τους να καταπολεμήσουν την διαφθορά. Επίσης, πρέπει να εκτιμηθούν εσωτερικώς, ώστε να διαπιστωθεί η φύση και η έκταση της διαφθοράς εντός των θεσμών, καθώς και στο πλαίσιο των μεταξύ τους σχέσεων. Η αξιολόγηση πρέπει να περιλαμβάνει δημόσιους οργανισμούς και ιδρύματα καθώς και σχετιζόμενα στοιχεία της αστικής κοινωνίας, όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η ακαδημαϊκή κοινότητα, επαγγελματικοί φορείς, και σχετικές ομάδες ειδικών συμφερόντων.

1.14 Σχεδιασμός μιας εθνικής στρατηγικής ενάντια στην Διαφθορά μέσω αξιολόγηση της φύσης της και του βαθμού της

Η αξιολόγηση της φύσης και του βαθμού της διαφθοράς χρησιμοποιείται για την παροχή ποσοτικών μετρήσεων του βαθμού της διαφθοράς σε μια χώρα ή σε συγκεκριμένους τομείς της χώρας. Επίσης παρέχει ποιοτικές μετρήσεις των διαφορετικών μορφών διαφθοράς που επικρατούν, πως συναντάται η διαφθορά και ποιες αιτίες την προκαλούν ή συμβάλλουν στην ύπαρξη της. Οι μετρήσεις αυτές θα χρησιμοποιηθούν σε γενικό βαθμό πριν από την ανάπτυξη της εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς. Ο σχεδιασμός μπορεί να αποτελείται από τις εξής φάσεις:

α) Προκαταρκτική φάση: Σκοπός της προκαταρκτικής φάσης είναι να βοηθήσει στην ανάπτυξη της εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς, να βοηθήσει στο ορισμό των προτεραιοτήτων, να γίνει μια προκαταρκτική εκτίμηση του χρονικού διαστήματος που θα διαρκέσει η στρατηγική και να προσδιοριστούν οι πόροι που απαιτούνται για την εφαρμογή της. Η προκαταρκτική εκτίμηση θα πρέπει να καλύπτει όλους τους τομείς της δημόσιας διοίκησης και, εάν είναι απαραίτητο, τον ιδιωτικό τομέα, ώστε να εξασφαλιστεί ότι δεν παραβλέπετε καμία λεπτομέρεια. Τα δεδομένα που συγκεντρώνονται σε αυτή τη φάση θα αποτελέσουν το μέτρο σύγκρισης βάσει του οποίου θα αξιολογηθεί η πρόοδος κατά της διαφθοράς μελλοντικά.

β) Ακόλουθη φάση: Σκοπός της επόμενης φάσης είναι να αξιολογηθεί η πρόοδος με βάση τα αρχικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν στο προκαταρκτικό στάδιο, να γίνει παροχή περιοδικών πληροφοριών σχετικά με την εφαρμογή των στρατηγικών που αποφασίστηκαν και τις επιπτώσεις τους κατά της διαφθοράς, και τέλος να βοηθήσει στην προσαρμογή των στρατηγικών και των προτεραιοτήτων εν όψει της επιτυχίας ή αποτυχίας του αρχικού σχεδιασμού.

γ) Καθορισμός στόχων: Σκοπός είναι ο καθορισμός σαφών και εύλογων στόχων για την στρατηγική και τα στοιχεία που την αποτελούν και η οριοθέτηση μετρήσιμων δεικτών απόδοσης για τους συγκεκριμένους στόχους.

δ) Ευαισθητοποίηση φορέων και κοινού: Σκοπός είναι η ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων σχετικά με την αληθινή φύση, την έκταση, και τις επιπτώσεις της διαφθοράς. Η ευαισθητοποίηση του κοινού θα βοηθήσει στην προώθηση και κατανόηση της στρατηγικής κατά της διαφθοράς, στην κινητοποίηση υποστήριξης για τα μέτρα που χρειάζονται για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο, και τέλος θα ενθαρρύνει και θα ενδυναμώσει το κοινό ώστε να αναμένει και να απαιτεί υψηλό επίπεδο δημοσίων υπηρεσιών τόσο από άποψη επιδόσεων αλλά και ακεραιότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

2.1 Νεοκλασική Διαφθορά: Αναζήτηση δωροδοκιών μέσω επιζήμιων παρεμβάσεων

Η νεοκλασική διαφθορά είναι η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη θεωρία όσον αφορά τα οικονομικά μοντέλα διαφθοράς και αντλεί την έμπνευση της από την νεοκλασική οικονομική θεωρία. Κατά την νεοκλασική προσέγγιση η διαφθορά καθοδηγείται από την νομική ισχύ του κράτους, η οποία δίνει την δυνατότητα σε κρατικούς αξιωματούχους να διαταράσσουν αγορές οι οποίες λειτουργούν αποτελεσματικά χωρίς κρατικές παρεμβάσεις. Οι παρεμβάσεις δίνουν την δυνατότητα να δημιουργηθούν πρόσοδοι ή και εμπόδια σε επενδυτές και πολίτες, λειτουργώντας, τις περισσότερες φορές, εντός του νομικού πλαισίου. Η νομική ισχύ δίνει στους κρατικούς αξιωματούχους την δυνατότητα να διαπραγματευτούν αμοιβές ή δωροδοκίες ως αντάλλαγμα της κατανομής προσόδων σε αυτούς που μπορούν να πληρώσουν το τίμημα ή να απομακρύνουν τα εμπόδια στην διαδρομή όσον είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν αντί να περιμένουν να ολοκληρωθούν χρονοβόρες διαδικασίες και να σταματήσουν πιθανές ηθελημένες παρεμποδίσεις (Rose-Ackerman 1999, Shleifer and Vishny 1993).

Οι παράνομες αμοιβές και οι δωροδοκίες, όπως είναι ξεκάθαρο, αποτελούν κλασική περίπτωση διαφθοράς. Αν και η δυνατότητα δημιουργίας προσόδων και παρεμποδίσεων είναι σημαντική, οι κρατικοί αξιωματούχοι πρέπει συγχρόνως να έχουν το κίνητρο να παρανομήσουν αναζητώντας δωροδοκίες υπό αυτές τις πρακτικές, το οποίο σημαίνει ότι το αναμενόμενο όφελος του αξιωματούχου που εμπλέκεται σε πρακτικές διαφθοράς πρέπει να ξεπερνάει το αναμενόμενο κόστος της πιθανής τιμωρίας του.

Αρχικώς, αυτού του είδους η διαφθορά απαιτεί την ύπαρξη ενός επίσημου κρατικού μηχανισμού που δίνει την δυνατότητα στους κρατικούς αξιωματούχους να δημιουργούν με νομιμοφανή τρόπο προσόδους διαφορετικών ειδών, ή να επιβάλλουν εμπόδια στην λειτουργία των αγορών. Η δημιουργία προσόδων σημαίνει ότι μερικοί εν δυνάμει αποδέκτες τους θα είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν ένα τίμημα ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές τις προσόδους, ενώ παρομοίως η δημιουργία εμποδίων σημαίνει ότι μερικοί παράγοντες της αγοράς θα είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν για να αποφύγουν τα συγκεκριμένα εμπόδια. Άρα η επίσημη δυνατότητα του κράτους να δημιουργήσει προσόδους και εμπόδια ουσιαστικά δημιουργεί την δυναμική για ύπαρξη διαφθοράς.

Αλλά για να υπάρξει διαφθορά πρέπει να πληρείται και μια δεύτερη συνθήκη κατά την οποία οι κρατικοί αξιωματούχοι πρέπει να έχουν κίνητρο να παρανομήσουν ώστε να δημιουργήσουν τις αντίστοιχες προσόδους για όσους θέλουν να πληρώσουν το ανάλογο τίμημα ή να αφαιρέσουν τα εμπόδια σε όσους είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν το αντίστοιχο τίμημα. Εξαιτίας του γεγονότος ότι η χρηματική αμοιβή είναι παράνομη εξ ορισμού και αποτελεί διαφθορά οι κρατικοί αξιωματούχοι πρέπει να έχουν χαμηλό κόστος ευκαιρίας στο να τους πιάσουν να δωροδοκούνται. Το κόστος ευκαιρίας στο να πιαστεί να δωροδοκείται ένα κρατικός αξιωματούχος και να χάσει την θέση του είναι χαμηλό όταν ο μισθός του κρατικού αξιωματούχου είναι χαμηλός, όταν ο κίνδυνος ανακάλυψης είναι χαμηλός, και όταν η πιθανότητα να καταδικαστεί κάποιος και να τιμωρηθεί είναι χαμηλή ακόμα και αν αποκαλυφθεί η δράση του.

Τα εμπόδια και οι πρόσοδοι που δημιουργούνται από κρατικούς αξιωματούχους που επιζητούν δωροδοκίες μπορούν να κυμανθούν αρχικώς από την περιττή γραφειοκρατία και την δαιδαλώδη συγκέντρωση εγγράφων και βεβαιώσεων μέχρι την δημιουργία μονοπωλίων, δασμών, επιχορηγήσεων και λοιπών επιβλαβών προσόδων, που σε κάθε περίπτωση λειτουργούν αρνητικά στο σύνολο της οικονομίας και δημιουργούν

ευκαιρίες αναζήτησης προσόδων για τους κρατικούς αξιωματούχους και για τους παράγοντες των αγορών.

Οι υπερβολικές ρυθμίσεις και απαιτήσεις για την έκδοση αδειών συχνά δεν έχουν κάποιο άλλο σκοπό παρά από το να δώσουν την δυνατότητα σε γραφειοκράτες να εκμαιεύσουν δωροδοκίες από τον ιδιωτικό τομέα. Αυτού του είδους η διαφθορά επίσης συμπεριλαμβάνει την λεγόμενη 'μικροδιαφθορά' όπου αξιωματούχοι χαμηλής διοικητικής διαβάθμισης εκμαιεύουν χαμηλά ποσά σε δωροδοκίες προκειμένου να εκτελέσουν τα καθήκοντα τους χωρίς αναίτιες καθυστερήσεις (το λεγόμενο γρηγορόσημο στην ελληνική αργκό), ή για να μην δημιουργήσουν προβλήματα σε κάποιους μέσω σκόπιμων παρερμηνειών κανονισμών που είναι περίπλοκοι και επιτηδευμένα ασαφείς.

Αν και η διαφθορά σε χαμηλό επίπεδο είναι ιδιαίτερα ενοχλητική και μπορεί να επηρεάσει μεγάλο αριθμό πολιτών, δεν είναι απαραίτητα και ο πιο επιβλαβής τύπος διαφθοράς που αντιμετωπίζει μια οικονομία. Ωστόσο η διαφθορά μικρού επιπέδου προκαλεί αρνητικότητες στην οικονομία μιας και τα θύματα της συγκεκριμένης διαφθοράς είναι κατά κανόνα πολίτες χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου και συγχρόνως αυξάνεται το κόστος των συναλλαγών, καθώς και το γενικότερο αντιληπτό επίπεδο ανομίας σε μια χώρα.

Όταν υπάρχουν τέτοιου είδους εμπόδια και νομικοί περιορισμοί, τότε η διαφθορά μπορεί να βοηθήσει επενδυτές και απλούς πολίτες να αποφύγουν επιζήμια εμπόδια που παρακωλύουν την ορθή λειτουργία της αγοράς. Μάλιστα υπήρξε επιχειρηματολογία από τους Leff (1964) και Huntington (1968) ότι η ύπαρξη διαφθοράς μπορεί να αυξήσει την αποτελεσματικότητα μιας αγοράς αν ληφθεί υπόψη το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας της υπό το πρίσμα της ελάττωσης των

αναποτελεσματικότητων που υπάρχουν. Όμως, κατά τον Myrdal (1968) η δυνατότητα του κράτους να δημιουργεί περιττούς νόμους μπορεί να ενθαρρύνει την δημιουργία ακόμα περισσότερων τεχνητών και γραφειοκρατικών εμποδίων που αυξάνουν τις ευκαιρίες για δωροδοκίες. Επίσης, κατά την Krueger (1974) η σπατάλη πόρων είναι ιδιαίτερως σημαντική υπό την μορφή της παρεμβατικής διαφθοράς όταν χρησιμοποιηθούν οικονομικά υποδείγματα που μετρούν τις συγκεκριμένες διαδικασίες. Με την ίδια λογική η Rose-Ackerman (1978) βρίσκει ότι η διαφθορά δεν μπορεί να περιοριστεί στους τομείς όπου οι επιδράσεις της μπορούν να θεωρηθούν ως επιθυμητές κατά την θεώρηση ότι η διαφθορά μπορεί να ελαττώσει αναποτελεσματικότητες. Πλέον, η επικρατούσα άποψη των ερευνητών της διαφθοράς είναι ότι για την αντιμετώπιση της παρεμβατικής διαφθοράς πρέπει να ακολουθηθούν πολιτικές ελάττωσης περιττών περιορισμών και κανονισμών και όχι να υπάρχει η ελπίδα ότι η διαφθορά θα βοηθήσει μια οικονομία να λειτουργήσει παραγωγικά βοηθώντας τους παράγοντες τις να παρακάμψουν τα οποιαδήποτε υπαρκτά εμπόδια και προβλήματα που υφίστανται στις αγορές της.

Το οικονομικό κόστος της παρεμβατικής διαφθοράς είναι διπλό. Αρχικώς, υφίσταται το κόστος της αναζήτησης προσόδων, το οποίο αναφέρεται στο κόστος των πόρων που αναλώνονται στην εύρεση των προσόδων ή που χρησιμοποιούνται για να ξεπεραστούν οι περιορισμοί. Αυτό το κόστος συμπεριλαμβάνει και την απώλεια δυνητικών κεφαλαίων προς επένδυση τα οποία χάνονται σε δωροδοκίες προς κρατικούς αξιωματούχους, οι οποίοι χρησιμοποιούν τα συγκεκριμένα κεφάλαια λιγότερο αποδοτικά, με αποτέλεσμα να υφίσταται αρνητική επίδραση στις επενδύσεις. Επίσης, το κόστος αναζήτησης προσόδων αναφέρεται και στην σπατάλη λοιπών πόρων, όπως για παράδειγμα όταν ένας κρατικός αξιωματούχος πρέπει να πληρώσει για να αποκτήσει πρόσβαση ή για να κρατήσει μια ελκυστική θέση σε μια δημόσια υπηρεσία όπου αντικειμενικά υπάρχουν πολλές ευκαιρίες για εκμείευση δωροδοκιών. Κατά δεύτερον, υφίσταται ένα κοινωνικό κόστος εξαιτίας των προσόδων και των περιορισμών που δημιουργούν οι κρατικοί αξιωματούχοι. Οι επιβλαβείς πρόσοδοι που

δημιουργούν τα κράτη περιλαμβάνουν μονοπώλια, περιορισμούς εισαγωγής που δημιουργούν εγχώρια μονοπώλια, επιδοτήσεις σε βιομηχανίες που βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο και δεν αναπτύσσονται ποτέ, καθώς και μεταβιβάσεις και επιδοτήσεις σε ομάδες ειδικών συμφερόντων.

Κάθε μια από τις προσόδους που δημιουργούνται με παρεμβάσεις επιβαρύνει το καθαρό κοινωνικό όφελος με μη ωφέλιμες απώλειες. Παρομοίως, περιορισμοί και εμπόδια στην λειτουργία των αγορών αυξάνει τα κόστη λειτουργίας και συναλλαγών με αποτέλεσμα να μειώνεται η αποδοτικότητα των αγορών. Άρα τα αποτελέσματα των παρεμβατικών προσόδων και των περιορισμών προκαλούν την μείωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας των αγορών και την ύπαρξη μη ωφέλιμων απωλειών στην λειτουργία του κοινωνικού κράτους και συνδυαστικά οι δυο παράγοντες προκαλούν περαιτέρω μείωση των επενδύσεων. Η όλη αρνητική επίδραση της παρεμβατικής διαφθοράς είναι ουσιαστικά το άθροισμα των δυο διαφορετικών επιρροών – της σπατάλης πόρων κατά την αναζήτηση προσόδων και τις αρνητικές επιπτώσεις των προσόδων και των παρεμβάσεων από κρατικούς αξιωματούχους που επιζητούν δωροδοκίες. Σύμφωνα με τον Khan (1996, 2000) η συνολική επίπτωση της παρεμβατικής διαφθοράς πιθανολογείται ότι είναι σημαντικά αρνητική.

Οι συμβουλές για πρακτικές βελτίωσης και πολιτικές μείωσης του φαινομένου της διαφθοράς πρέπει να στοχεύουν και στις δύο κύριες αιτίες που την προκαλούν. Αρχικώς, η παρεμβατική διαφθορά είναι πολύ πιθανό να μειωθεί αν η νομική δυνατότητα των κρατικών αξιωματούχων να επιβάλλουν περιορισμούς ή να δημιουργούν προσόδους μειωθεί μέσω απελευθερώσεων, ιδιωτικοποιήσεων και μεταρρυθμίσεων που περιορίζουν τον ρόλο του κράτους αποκλειστικά στην παροχή των απαραίτητων δημοσίων υπηρεσιών και αγαθών. Κατά δεύτερον, η διαφθορά θα μειωθεί εφόσον το κόστος ευκαιρίας της διαφθοράς μπορεί να αυξηθεί. Σύμφωνα με μια έρευνα της World Bank (2000) αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω υψηλότερων

μισθών στους κρατικούς αξιωματούχους, μεγαλύτερη διαφάνεια στην κατανομή των κρατικών πόρων, και πιο άμεσες και αποδοτικές δικαστικές διαδικασίες εναντίων όσων κατηγορούνται για διαφθορά. Τα συγκεκριμένα μέτρα αυξάνουν το αναμενόμενο κόστος όσων σκοπεύουν να εμπλακούν σε πράξεις διαφθοράς και είναι πιθανό να μειώσουν τις επιπτώσεις της.

2.2 Διαφθορά κρατισμού: Αναζήτηση δωροδοκιών με εν δυνάμει επωφελείς παρεμβάσεις

Μια σημαντική υπόθεση που γίνεται αποδεκτή στην νεοκλασική ανάλυση της διαφθοράς είναι ότι με την αναζήτηση δωροδοκιών οι κρατικοί αξιωματούχοι δημιουργούν κυρίως επιβλαβές προσόδους και περιορισμούς στις αγορές. Μια σημαντική σιωπηρή υπόθεση της θεωρίας είναι ότι το εύρος των απαραίτητων δημοσιών αγαθών και υπηρεσιών που είναι απαραίτητο να προσφέρει το κράτος για την αποτελεσματική οικονομική λειτουργία των αγορών είναι σχετικά περιορισμένο. Η συγκεκριμένη υπόθεση είναι σημαντική για την απλοποίηση της ανάλυσης, ώστε η δυνατότητα του κράτους να παρέμβει να θεωρείται από μόνη της ως μια ξεκάθαρη αιτία που δημιουργεί διαφθορά. Ωστόσο, αν το εύρος των εν δυνάμει ευεργετικών κρατικών παραβάσεων είναι σχετικά μεγάλο, τότε υπάρχει η πιθανότητα ύπαρξης διαφορετικών τύπων διαφθοράς με διαφορετικές επιδράσεις. Σε αυτή την περίπτωση οι κατευθυντήριες δυνάμεις που εξηγούν την υπεροχή διαφορετικών τύπων διαφθοράς είναι αναπόφευκτα πιο περίπλοκες σε σύγκριση με το απλούστερο υπόδειγμα της νεοκλασικής διαφθοράς. Στην πραγματικότητα, η νεοκλασική οικονομική θεωρία αναγνωρίζει ένα ευρύ φάσμα πιθανών αποτυχιών που μπορούν να συμβούν στις αγορές, άρα στην ουσία αναγνωρίζει έμμεσα την πιθανότητα ύπαρξης εν δυνάμει ευεργετικών κρατικών παρεμβάσεων στις αγορές. Στην συνέχεια, οι συγκεκριμένες ευεργετικές παρεμβάσεις είναι πολύ πιθανό να δημιουργήσουν προσόδους και περιορισμούς στις αγορές, αλλά σε αυτή την περίπτωση η δημιουργία των προσόδων αντιπροσωπεύει σημαντική βελτίωση σε σχέση με την προηγούμενη κατάσταση.

Σύμφωνα με τον Stiglitz (1996) η σημαντικότητα μερικών από αυτές τις προσόδους επισημαίνεται από την θεωρία της ασύμμετρης οικονομικής πληροφόρησης, η οποία αποδεικνύει ότι ένα εύρος προσόδων μπορεί να είναι ευεργετικές ή και απαραίτητες για την λειτουργία των οικονομικών αγορών υπό το πρίσμα της ασύμμετρης πληροφόρησης. Οι Amsden (1989) και Wade (1990), υπό μια εναλλακτική οικονομική θεώρηση που ασκεί κριτική στην νεοκλασική θεωρία επισημαίνουν ένα ευρύτερο φάσμα προσόδων και παρεμβάσεων οι οποίες μπορούν να επιταχύνουν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας εφόσον διαχειριστούν καταλλήλως. Οι πρόσοδοι μπορούν να περιλαμβάνουν κίνητρα για την επιτάχυνση εφαρμογής νέων τεχνολογιών στην οικονομία ή μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη ενδυναμώνοντας την πολιτική σταθερότητα στο εσωτερικό της χώρας.

Η πιθανότητα ύπαρξης προσόδων και παρεμβάσεων που ουσιαστικά αυξάνουν την ανάπτυξη προκαλεί εύλογα ερωτηματικά και προβληματισμούς όσον αφορά την ανάλυση της διαφθοράς ειδικά στην περίπτωση αναπτυσσόμενων χωρών. Εάν υπάρχει ένα εύρος ευεργετικών για την οικονομία προσόδων, αυτό το γεγονός δίνει στο κράτος την διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει ποιες πρόσοδοι θα δημιουργηθούν, πως θα κατανεμηθούν, και ποιες συνθήκες και προϋποθέσεις πρέπει να εκπληρωθούν προκειμένου οι δικαιούχοι να συνεχίσουν να λαμβάνουν τις συγκεκριμένες προσόδους. Σύμφωνα με τον Khan (2000) αναπόφευκτα θα υπάρξει συμπεριφορά αναζήτησης προσόδων, όμως το κόστος της συγκεκριμένης πρακτικής μπορεί να διαφέρει ανάλογα τις θεσμική και πολιτική κατάσταση μιας χώρας. Η αναζήτηση προσόδων μπορεί να πάρει την μορφή διαφθοράς, ιδιαίτερα σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπου το κόστος ευκαιρίας της διαφθοράς είναι χαμηλό και σε αυτές τις περιπτώσεις η διαφθορά μπορεί να έχει ασαφείς συνέπειες. Σε σύγκριση με την νεοκλασική θεώρηση της διαφθοράς όπου και οι δυο κατευθυντήριες δυνάμεις της διαφθοράς λειτουργούν αρνητικά, στην θεώρηση της διαφθοράς κρατισμού με πιθανές ευεργετικές συνθήκες δύο δυνάμεις λειτουργούν αντισταθμιστικά η μια στην άλλη.

Η πρόσοδος ή ένας περιορισμός που δημιουργείται από το κράτος μπορεί να έχει ένα γενικότερο θετικό αντίκτυπο, ο οποίος στην συνέχεια μπορεί να αντισταθμίσει τις αρνητικές οικονομικές συνέπειες των δωροδοκιών και τα λοιπά κόστη αναζήτησης προσόδων στην οικονομία. Το είδος της προσόδου ή της παρέμβασης αποκτά ιδιαίτερη σημαντικότητα εφόσον το θετικό αποτέλεσμα στην οικονομία μπορεί να είναι αρκετά μεγάλο ώστε να αντισταθμίσει πλήρως της αρνητικότητες των δωροδοκιών. Η θετικότητα ορίζεται υπό την άποψη ότι η κοινωνία ως σύνολο θα ήταν σε χειρότερη κατάσταση χωρίς την συγκεκριμένη παρέμβαση, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις αρνητικές επιδράσεις της διαφθοράς.

Φυσικά, θα ήταν ακόμη καλύτερα για το κοινωνικό σύνολο αν οι παρεμβάσεις στην οικονομία θα μπορούσαν να οργανωθούν χωρίς την ύπαρξη διαφθοράς, αλλά θα ήταν μη ρεαλιστικό να υποθέσουμε ότι μια παρέμβαση που δημιουργεί προσόδους μπορεί να λειτουργήσει χωρίς ένα κόστος προσοδοθηρίας. Σύμφωνα με τον Khan (2000), ακόμη και αν η διαφθορά θα μπορούσε να αντικατασταθεί με τις νόμιμες μεθόδους προσοδοθηρίας, θα εξακολουθούσε να υπάρχει ένα κόστος προσοδοθηρίας, αλλά η κοινωνία μπορεί να βρεθεί σε καλύτερη κατάσταση μέσω αυτών των παρεμβάσεων ακόμη και αν συνεπάγονται σημαντικά κόστη προσοδοθηρίας. Είναι πάντα προτιμότερο να αντικατασταθεί η διαφθορά με τις νόμιμες μεθόδους αναζήτησης προσόδων έστω και μόνο επειδή η νόμιμη μορφή μπορεί να ρυθμιστεί ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο αρνητικός αντίκτυπος. Το δύσκολο κομμάτι στην εφαρμογή πολιτικών δεν αφορά πλέον πολιτικές απελευθέρωσης αγορών και ελαχιστοποίησης του κράτους, αλλά αφορούν την ενίσχυση της δυνατότητας του κράτους να πραγματοποιεί ευεργετικές παρεμβάσεις, μετατρέποντας κάθε παράνομη αναζήτηση προσόδων σε νόμιμη μορφή με ειδικές ρυθμίσεις ώστε να διασφαλιστεί ότι οι ευεργετικές πτυχές κάθε παρεμβατικής πολιτικής μεγιστοποιούνται στην πράξη.

Άρα, υπό την θεώρηση των κρατικών παρεμβάσεων στην οικονομία με πιθανές ευεργετικές συνέπειες, οι παρεμβάσεις μπορούν να χωριστούν σε δυο κύριες κατηγορίες, αρχικά σε αυτές που έχουν θετικό αντίκτυπο στο γενικότερο κοινωνικό σύνολο και ενισχύουν την ανάπτυξη μιας οικονομίας, και κατά δεύτερον σε εκείνες που έχουν αρνητικό αντίκτυπο και λειτουργούν ενάντια στο γενικότερο κοινωνικό σύνολο. Στην περίπτωση των ευεργετικών παρεμβάσεων η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να συνυπάρξει με έντονη διαφθορά ή στην έλλειψη διαφθοράς με έντονα φαινόμενα προσοδοθηρίας. Η διαφθορά υπό αυτό το πρίσμα λειτουργεί στην ουσία ως φόρος που εισπράττουν οι κρατικοί αξιωματούχοι από τους δικαιούχους των προσόδων που προσφέρουν ανάπτυξη στην οικονομία. Στην περίπτωση της προσοδοθηρίας υπό νόμιμους οδούς, όσοι επιζητούν να αποκτήσουν προσόδους συνεισφέρουν στα πολιτικά κόμματα ή χρησιμοποιούν λομπίστες. Μια αναπτυσσόμενη οικονομία θα προσφέρει μεγαλύτερες πιθανότητες για είσπραξη περισσότερων δωροδοκιών ή νόμιμων αποζημιώσεων άρα μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι κρατικοί αξιωματούχοι (εάν λειτουργήσουν συλλογικά) προτιμούν τις παρεμβάσεις που λειτουργούν ευεργετικά σε σύγκριση με εκείνες που λειτουργούν αρνητικά. Κατά τον Khan (1996) ο κρατικός παρεμβατισμός συνυπάρχει με υψηλά επίπεδα διαφθοράς σε χώρες με πολύ υψηλά επίπεδα ανάπτυξης, όπως για παράδειγμα η οικονομία της Κίνας. Επίσης, σε ανεπτυγμένες χώρες παρατηρείται η ίδια μορφή παρεμβατισμού υπό την νόμιμη αναζήτηση προσόδων από δυναμικούς παραγωγούς που θέλουν να προστατεύσουν τα εγγυημένα εισοδήματα των καινοτομιών τους ή να πιέσουν το κράτος για ελαστικότερη φορολόγηση.

Σε αντίθεση είναι πιθανά και αποτελέσματα που μειώνουν το όφελος του κοινωνικού συνόλου, όταν το καθαρό αποτέλεσμα της διαχείρισης των προσόδων είναι αρνητικό. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο υψηλό κόστος προσοδοθηρίας, ή πιο πιθανά στο γεγονός ότι οι ίδιες οι πρόσοδοι είναι ζημιογόνες. Σε αυτή την περίπτωση οι ζημιογόνες πρόσοδοι είναι εν δυνάμει ευεργετικές, αλλά διαχειρίζονται και κατανέμονται με λανθασμένο τρόπο. Η γενική επίδραση μαζί με το κόστος προσοδοθηρίας είναι

αρνητική, όπως και στη νεοκλασική θεώρηση. Άρα, ο διαχωρισμός μεταξύ των δύο θεωριών δεν είναι τόσο ξεκάθαρος επειδή εν δυνάμει ευεργετικές πρόσοδοι μπορούν να γίνουν αρνητικές για την κοινωνία αν κατανεμηθούν και διαχειριστούν με κακό τρόπο. Για παράδειγμα, μια πιθανά σημαντική επιδότηση με σκοπό την απόκτηση τεχνολογικής γνώσης και χρήσης μπορεί να μετατραπεί σε ζημιογόνο πρόσοδο αν οι παραγωγοί που εισπράττουν την επιδότηση δεν προχωρήσουν στην απόκτηση της τεχνολογίας και συγχρόνως μπορούν και πληρώνουν τους κρατικούς αξιωματούχους ώστε να συνεχιστεί η επιδότηση παρά το γεγονός ότι η επένδυση δεν προχώρησε ποτέ. Το αποτέλεσμα της συγκεκριμένης επιδότησης είναι το ίδιο με τις περιπτώσεις που κρατικοί αξιωματούχοι προωθούν επιδοτήσεις που εξ αρχής θεωρούνται ζημιογόνες για την κοινωνία με αποκλειστικό σκοπό την εκμείευση δωροδοκιών από τους δικαιούχους των επιδοτήσεων. Άρα, οι περιπτώσεις διαφθοράς που μπορούν να εξηγηθούν από την νεοκλασική θεώρηση της διαφθοράς (ζημιογόνες πρόσοδοι με σκοπό την εκμείευση δωροδοκιών) είναι δύσκολο να διαχωριστούν από τις περιπτώσεις διαφθοράς που συσχετίζονται με κρατικές παρεμβάσεις, όπου υπήρξε κακή διαχείριση εν δυνάμει ευεργετικών προσόδων τις μετέτρεψε σε ζημιογόνες εκ των υστέρων.

Συγκρίνοντας τα δύο εναλλακτικά αποτελέσματα της παρεμβατικής διαφθοράς που μπορούν να βοηθήσουν το κοινωνικό σύνολο, υφίσταται παράδοξο στο ότι το σύνολο των δωροδοκιών στην περίπτωση των ζημιογόνων προσόδων μπορεί να είναι αισθητά μικρότερο σε σύγκριση με τις προσόδους που λειτουργούν θετικά για την οικονομία όπου ακολουθούνται πολιτικές ανάπτυξης με επιτυχία. Μπορούμε να υποθέσουμε πως αν οι κρατικοί αξιωματούχοι είχαν την πολιτική ικανότητα και εμπειρία να διαχειριστούν σωστά τις προσόδους θα προτιμούσαν να δημιουργήσουν προσόδους που βοηθούν στην ανάπτυξη της οικονομίας, για τον λόγο ότι με αυτό το αποτέλεσμα μεγιστοποιούνται οι δωροδοκίες ή νόμιμες αποζημιώσεις που μπορούν να εισπράξουν σε βάθος χρόνου. Αυτό το συμπέρασμα αποτελεί πιο δυνατή θεώρηση της σημαντικής έρευνας των Schleifer και Vishny (1993), οι οποίοι βρίσκουν ότι η οργανωμένη

διαφθορά έχει λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις σε σύγκριση με μια μορφή διαφθοράς που χαρακτηρίζεται από έλλειψη οργάνωσης. Άρα, όταν οι κρατικοί αξιωματούχοι έχουν την δυνατότητα να δημιουργήσουν προσόδους, η επιλογή ζημιογόνων για την κοινωνία και οικονομία προσόδων σε σύγκριση με επωφελείς προσόδους πρέπει να αιτιολογηθεί από την άποψη ότι οι κρατικοί αξιωματούχοι έχουν μεγαλύτερο όφελος από την επιλογή ζημιογόνων προσόδων. Αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή οι κρατικοί οργανισμοί είναι κατακερματισμένοι με αποτέλεσμα ο κάθε κρατικός λειτουργός ξεχωριστά να δημιουργεί προσόδους για να ωφεληθεί από δωροδοκίες χωρίς να είναι σε θέση να συντονιστεί με άλλους κρατικούς λειτουργούς ώστε να μεγιστοποιήσουν το όφελος τους ομαδικά. Οι Schleifer και Vishny (1993) χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη εξήγηση για να δείξουν ότι ο συντονισμός και η συνεννόηση μεταξύ των κρατικών υπαλλήλων για να μεγιστοποιηθεί το ποσό της δωροδοκίας του μπορεί να λειτουργήσει περιοριστικά στην δημιουργία ζημιογόνων προσόδων στην οικονομία. Μια άλλη πιθανότητα κατά τον Khan (1996) είναι ότι κοινωνικές ομάδες που επιζητούν προσόδους εντός μιας κοινωνίας είναι ισχυρές αλλά συγχρόνως είναι και διαχωρισμένες με αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ τους, οπότε μια κοινωνική ομάδα μπορεί να αποτρέψει την ανακατανομή προσόδων της σε κάποια άλλη ομάδα ανεξάρτητα το κοινωνικό κόστος αυτής της επιλογής. Για παράδειγμα, μπορεί να είναι πολύ επωφελές για την κοινωνία να δοθούν φοροαπαλλαγές σε νέους επιχειρηματίες ή να δοθούν πόροι για την επιτάχυνση της εφαρμογής νέων τεχνολογιών στην παραγωγή. Όμως, αν οι υφιστάμενοι μη αποτελεσματικοί παραγωγοί μπορούν με ευκολία να αναμειχθούν με τις πολιτικές διαδικασίες ώστε να προστατεύσουν τις επιδοτήσεις τους ανεξαρτήτως αποτελεσματικότητας και κοινωνικού κόστους, τότε μια επωφελής και ευεργετική πολιτική για την οικονομία ανατρέπεται σε ζημιογόνο πολιτική υπό την επιρροή της διαφθοράς. Στην πραγματικότητα η διαφθορά που δημιουργεί αναποτελεσματικότητες μαζί με σπατάλη πόρων είναι μία έκφανση μόνο ενός βαθύτερου προβλήματος, του κατακερματισμού των πολιτικών εξουσιών. Υπάρχει ανάγκη για μεταρρύθμιση της δομικής λειτουργίας των πολιτικών οργανισμών, επειδή η χρήση στρατηγικών που καταπολεμούν την διαφθορά δεν θα επιτύχουν κάποια

ουσιαστική αλλαγή μιας και οι νόμιμες μορφές προσοδοθηρίας θα είναι σχεδόν το ίδιο ζημιογόνες για την οικονομία όπως και οι παράνομες δωροδοκίες κρατικών υπαλλήλων.

Μια ανάλυση των κινητήριων δυνάμεων της διαφθοράς κρατικού παρεμβατισμού με πιθανόν επωφελείς επιδράσεις δείχνει ότι η προτεινόμενη πολιτική καταπολέμησης του φαινομένου κατά την νεοκλασική θεώρηση της διαφθοράς είναι αντιπαραγωγική. Εάν οι παρεμβάσεις του κράτους που δημιουργούν προσόδους μπορούν να λειτουργήσουν θετικά για την οικονομία, τότε η αφαίρεση ή και ο περιορισμός της δυνατότητας του κράτους να δημιουργεί προσόδους μπορεί να θεωρηθεί ως αναποτελεσματική πολιτική. Ακόμα και όταν δημιουργούνται οφέλη για την κοινωνία, αυτό δεν αλλάζει το δεδομένο πως η διαφθορά αποτελεί από μόνη της ένα κοινωνικό κόστος και σίγουρα δεν αποτελεί λειτουργική λύση. Ακόμα και αν η διαφθορά είναι ένα κοινωνικό κόστος, η σωστή αντίδραση της κοινωνίας πρέπει να είναι η ρύθμιση και ο περιορισμός του κόστους της προσοδοθηρίας και όχι ο εκμηδενισμός των προσόδων. Είναι δυνατόν να επιτευχθεί μηδενική διαφθορά με την αφαίρεση των σχετικών δυνατοτήτων του κράτους να δημιουργεί προσόδους, αλλά η κοινωνία και η οικονομία ως σύνολο θα βρεθούν σε χειρότερη θέση εξ αιτίας αυτής της πολιτικής.

Η πιο ενδιαφέρουσα ερώτηση προκύπτει στις περιπτώσεις που η πολιτική διαχείριση των προσόδων μιας οικονομίας ανατρέπει τις σωστές αποφάσεις σχετικά με τις προσόδους που πρέπει να δημιουργηθούν και την ορθή κατανομή τους με αποτέλεσμα να δημιουργείται αρνητικός αντίκτυπος στην κοινωνία. Σε αυτήν την περίπτωση η απάντηση της νεοκλασικής θεώρησης που αποσκοπεί σε μείωση του κράτους μπορεί να είναι κατάλληλη επειδή η κατάργηση της προσόδου και της συνδεόμενης διαφθοράς θα βελτιώσει το κοινωνικό σύνολο. Όμως, μια πιο προσεκτική ανάλυση του προβλήματος προτείνει ότι η νεοκλασική προσέγγιση δεν είναι σωστή, επειδή ο περιορισμός στον παρεμβατισμό του κράτους θα ήταν μια ορθή λύση αν δεν μπορεί να

επιτευχθεί μια βελτίωση στην πολιτικοοικονομική διαχείριση του κράτους. Αν όμως μπορούν να παρθούν μέτρα ώστε να βελτιωθεί η πολιτικοοικονομική διαχείριση που είναι υπεύθυνη για την ανατροπή και ακύρωση των επωφελών παρεμβάσεων, τότε πρέπει να ακολουθηθεί η συγκεκριμένη πολιτική μιας και θα επωφεληθεί περισσότερο η κοινωνία σε σύγκριση με την νεοκλασική προσέγγιση.

2.3 Πολιτική διαφθορά και πελατειακές σχέσεις

Η νεοκλασική διαφθορά με αρνητικές παρεμβάσεις και η διαφθορά κρατισμού με ενδυνάμεις θετικές παρεμβάσεις έχουν ανάγκη διαφορετικής πολιτικής προσέγγισης, αλλά και οι δυο περιπτώσεις διαφθοράς στην ουσία οφείλονται αρχικώς στο γεγονός ότι τα κράτη δημιουργούν με νόμιμο τρόπο προσόδους και κατά δεύτερον στους κρατικούς υπαλλήλους που παρανόμως επωφελούνται από την επακόλουθη προσοδοθηρία. Σε αντίθεση, η πολιτική διαφθορά έχει διαφορετικές κινητήριες δυνάμεις που την προκαλούν. Οι κινητήριες δυνάμεις της πολιτικής διαφθοράς προέρχονται από την επιτακτική ανάγκη πολιτικής σταθεροποίησης ιδιαιτέρως στις χώρες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα χαμηλής ανάπτυξης. Η πολιτική σταθεροποίηση συνδέεται σε κάθε χώρα με την αναδιανομή εισοδημάτων, όμως στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες ο τρόπος με τον οποίο επιτυγχάνεται η αναδιανομή έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά σε σύγκριση με μια τυπική περίπτωση αναπτυσσόμενης χώρας. Στις αναπτυσσόμενες χώρες η πολιτική σταθεροποίηση μπορεί να επιτευχθεί μέσω διαφανών αναδιανομών κατά την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, ενώ σε αντίθεση η πολιτική σταθεροποίηση σε αναπτυσσόμενες χώρες τυπικά αφορά μεταβιβάσεις και πληρωμές εκτός προϋπολογισμού που συσχετίζονται με καταστάσεις πολιτικής διαφθοράς.

Η πρώτη και πιο εμφανής διαφορά μεταξύ χωρών σε διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης είναι ότι οι πιο ανεπτυγμένες χώρες, που διαθέτουν μεγάλους παραγωγικούς τομείς στο επίσημο κομμάτι της οικονομίας, μπορούν πιο εύκολα να εισπράττουν ένα

σημαντικό μερίδιο του εθνικού εισοδήματος ως φόρους. Αυτό το γεγονός επιτρέπει στις ανεπτυγμένες χώρες να αποκρίνονται, στους πολιτικούς οργανισμούς που επιζητούν αναδιανομή, με μια ευρεία γκάμα νόμιμων μεταβιβάσεων και πληρωμών από τον κρατικό μηχανισμό. Σε αντίθεση, στις μη ανεπτυγμένες χώρες όπου η επίσημη οικονομία κινείται σε χαμηλά επίπεδα, το εθνικό εισόδημα είναι επίσης σε χαμηλά επίπεδα και επίσης το κράτος μπορεί να φορολογήσει ένα ακόμα μικρότερο κομμάτι του χαμηλού εθνικού εισοδήματος. Σε πολλές από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, ο προϋπολογισμός βρίσκεται σε έλλειμα αμέσως μετά την πληρωμή των δημοσίων υπαλλήλων. Στις αναπτυσσόμενες χώρες που βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση ο φόρος εισοδήματος μπορεί να καλύψει μερικώς τις κρατικές δαπάνες σε υποδομές, αλλά ακόμα και σε αυτή την περίπτωση τυπικά οι επενδύσεις σε υποδομές χρηματοδοτούνται κατά πλειοψηφία από εξωτερικό δανεισμό ή εξωτερική βοήθεια. Στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες περισσεύουν ελάχιστα φορολογικά έσοδα για την χρηματοδότηση πολιτικών αναδιανομής εισοδήματος και συγχρόνως αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα εσωτερικής πολιτικής σύγκρουσης σε σύγκριση με τις ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό σημαίνει ότι η πολιτική σταθεροποίηση δεν μπορεί να διοργανωθεί με την χρήση των ελλিপών δημοσιονομικών πόρων στην πλειονότητα των περιπτώσεων των αναπτυσσόμενων χωρών.

Κατά δεύτερον, τα ανεπτυγμένα κράτη, εκτός της αυξημένης φοροδοτικής ικανότητας των οικονομιών τους, διαθέτουν συγχρόνως ισχυρούς εσωτερικούς προστατευτικούς μηχανισμούς που αποτρέπουν πολιτικές διεκδικήσεις που θέτουν σε αμφισβήτηση την βιωσιμότητα του παραγωγικού τομέα. Ο κύριος λόγος αυτή της πρακτικής, των ανεπτυγμένων βιομηχανικά χωρών, βρίσκεται στο γεγονός ότι το επίπεδο ζωής για ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από την βιωσιμότητα και ευμάρεια του βιομηχανικού και οικονομικού τομέα. Εκτός από τους βιομήχανους και τους εργαζόμενους που έχουν άμεση εμπλοκή με τον συγκεκριμένο τομέα, συγχρόνως εξαρτιούνται από τους φόρους και την αγοραστική δύναμη του βιομηχανικού τομέα πλήθος λοιπών επαγγελματιών, δημοσίων υπαλλήλων, και ελεύθερων επαγγελματιών.

Αυτό σημαίνει ότι ενώ οργανωμένες ομάδες έχουν κάθε συμφέρον να προωθήσουν αναδιανομές προς το μέρος τους, αν όμως οι συλλογικές τους απαιτήσεις αρχίσουν να περιορίζουν ή να δημιουργούν εμπόδια στην λειτουργία του παραγωγικού τομέα, τότε προστατευτικοί μηχανισμοί μπαίνουν σε λειτουργία επειδή όλες οι κοινωνικές ομάδες θα βρεθούν σε δυσμενέστερη θέση λόγω μιας πιθανής οικονομικής επιβράδυνσης. Ο συγκεκριμένος μηχανισμός δεν είναι τέλειος και είναι εμφανές ότι κατά διαστήματα δημιουργούνται οικονομικές κρίσεις, αλλά γενικότερα τα πολιτικά κόμματα, οι ενώσεις εργαζομένων, και οι ομάδες συμφερόντων γνωρίζουν ότι οι πολιτικές τους διεκδικήσεις για αναδιανομές θα γίνουν ανεκτές από τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες μόνο όταν λειτουργούν υπό την συνθήκη διατήρησης της βιωσιμότητας του βιομηχανικού και οικονομικού τομέα. Όπως είναι αναμενόμενο, οι αναδιανεμητικές πολιτικές σε προηγμένες οικονομικά χώρες λειτουργούν μέσω περιοδικών επαναδιαπραγματεύσεων σε θέματα φορολογικής νομοθεσίας και στις προτεραιότητες του προγράμματος κρατικών δαπανών, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις γενικότερα. Σε αντίθεση, σε μια τυπική περίπτωση αναπτυσσόμενης χώρας, ο παραγωγικός βιομηχανικός τομέας είναι σχετικά μικρός και η ευημερία των περισσότερων κοινωνικών ομάδων δεν σχετίζεται με την πιθανές αλλαγές στην λειτουργία του, εκτός αν ληφθεί υπόψη ο αντίκτυπος σε πολύ μεγάλο βάθος χρόνου. Συνεπώς, ακόμα και αν οι διεκδικήσεις και οι δραστηριότητες διαφόρων κοινωνικών ομάδων δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στην βιωσιμότητα του παραγωγικού τομέα, δεν υφίστανται ισχυροί προστατευτικοί μηχανισμοί για να περιορίσουν τις συγκεκριμένες διεκδικήσεις. Όπως είναι αναμενόμενο, πολιτικές λαϊκισμού και εξυπηρέτησης πελατειακών συμφερόντων αποτελούν την συνήθη πρακτική στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Αυτά τα χαρακτηριστικά των αναπτυσσόμενων χωρών συνδυάζονται ώστε να προσφέρουν μια ισχυρή κινητήρια δύναμη στην πολιτική διαφθορά χωρίς να σχετίζονται με την παρεμβατική δυνατότητα του κράτους να δημιουργεί προσόδους και την απληστία και το κόστος ευκαιρίας των κρατικών αξιωματούχων που δημιουργούν τις προσόδους. Οι αναδιανεμητικές διεκδικήσεις κινούνται από πολιτικούς

συσχετισμούς στις αναπτυσσόμενες χώρες και η οργανωτική τους δομή διαφέρει ανά χώρα και αυτή η διαφοροποίηση έχει σημαντικές επιπτώσεις στο μέγεθος των απαιτήσεων και το είδος των πολιτικών κινήματων μέσω των οποίων εκφράζονται. Συγχρόνως, συγκριτικά με προηγμένες χώρες, οι αρχηγοί των κρατών έχουν αισθητά λιγότερους διαθέσιμους πόρους από φορολογικά έσοδα ώστε να αντιμετωπίσουν αυτές τις απαιτήσεις. Άρα, η τυπική πολιτική των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η επίτευξη πολιτικής σταθερότητας με την επιλογή της πιο ισχυρούς ή επικίνδυνης κοινωνικής ομάδας και τη μεταφορά πόρων προς αυτήν μέσω ανεπίσημων διαδρομών ώστε να ικανοποιήσουν την συγκεκριμένη ομάδα.

Αυτή η πολιτική προσέγγιση προκαλεί αναπόφευκτα πολιτική διαφθορά για δύο σημαντικούς λόγους. Αρχικώς, οι πόροι που μεταβιβάζονται στις συγκεκριμένες ομάδες είναι εξ ορισμού πόροι εκτός προϋπολογισμού που συλλέγονται μέσω της διαφθοράς. Σε μερικές περιπτώσεις, η κυβερνώσα δύναμη παίρνει μέρος σε πρακτικές διαφθοράς και εκμετάλλευσης και χρησιμοποιεί τα έσοδα για την ικανοποίηση των πελατειακών της σχέσεων. Σε άλλες περιπτώσεις, οι εκλεκτοί του κράτους μπορούν να λειτουργήσουν ελεύθερα ώστε να συλλέξουν πόρους μέσω πράξεων διαφθοράς με το κράτος να αδιαφορεί ηθελημένα με τις συγκεκριμένες πρακτικές. Κατά δεύτερον, ακόμα και αν οι πόροι που μεταβιβάζονται σε εκλεκτές κοινωνικές ομάδες προέρχονται από νόμιμα δημοσιονομικά κονδύλια, η κατανομή τους σε εκλεκτές ομάδες είναι από μόνη της μια πράξη πολιτικής διαφθοράς. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι διαθέσιμοι πόροι είναι συνηθώς μη επαρκείς για μια γενική εκταμίευση προς όλες τις ομάδες, άρα η κατανομή τους προς εκλεκτές ομάδες δεν μπορεί να γίνει με διαφανή τρόπο και συχνά συνδυάζεται με παραβίαση επίσημων νόμων και κανονισμών ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο πολιτικό όφελος των κρατικών αξιωματούχων που χειρίζονται τους συγκεκριμένους πόρους.

Ο αντίκτυπος της πολιτικής διαφθοράς εξαρτάται από το πλαίσιο λειτουργίας του. Σε μερικές περιπτώσεις, η πολιτική διαφθορά μπορεί να συνυπάρξει με οικονομική ανάπτυξη, όπου σε αυτές τις περιπτώσεις το η καθαρή επίδραση των πελατειακών σχέσεων και της πολιτικής διαφθοράς είναι η επίτευξη μιας πολιτικής σταθερότητας ώστε να συνεχίσει να αναπτύσσεται ο παραγωγικός τομέας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, κατά τους Harriss-White και White (1996) και Jenkins (2000), αυτού του είδους της διαφθοράς εντός μιας δημοκρατίας είναι η Ινδία κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990. Όπου η πολιτική σταθερότητα και οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις επιτευχθήκαν όχι λόγω του γεγονότος ότι το πολιτικό σύστημα ήταν απελευθερωμένο από διαφθορά αλλά εξαιτίας των πελατειακών διαδρομών που χρησιμοποιήθηκαν για να εξαγοράσουν την αντιπολίτευση μέσω δωροδοκιών και πολιτικών συσκότισης. Με βάση τις περισσότερες μαρτυρίες, η πολιτική διαφθορά ήταν σε πολύ υψηλά επίπεδα και αυξανόταν στην Ινδία κατά την συγκεκριμένη περίοδο. Αυτό όμως, δεν σημαίνει ότι όλες οι αναπτυσσόμενες χώρες που θέλουν να επιτύχουν αυξημένη ανάπτυξη πρέπει να υποφέρουν από αυξημένα επίπεδα πολιτικής διαφθοράς. Σύμφωνα με τον Khan (2000) η Μαλαισία, που αποτελεί παράδειγμα ταχείας ανάπτυξης για αναπτυσσόμενη χώρα, κατά την δεκαετία του 1980 όταν ξεκίνησε η έντονη της ανάπτυξη θεωρούταν ως μια μέτρια δημοκρατική χώρα, όμως η πολιτική διαφθορά ελέγχθηκε μέσω της δημιουργίας ενός πολιτικού συνασπισμού χωρίς αποκλεισμούς που επέτρεψε την πολιτική σταθερότητα μέσω νόμιμων μεταβιβάσεων σε ισχυρές εκλογικές περιφέρειες, επιτρέποντας παράλληλα και ενισχύοντας την ανάπτυξη της παραγωγικής οικονομίας σε σημαντικά επίπεδα. Μιας και οι αναγκαίοι πόροι για πολιτική σταθερότητα δεν χρειαζόταν να συλλεχθούν εκτός κονδυλίων του προϋπολογισμού στο βαθμό που συνέβαινε στις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες, η Μαλαισία είχε καλύτερη βαθμολογία σε δείκτες διαφθοράς σε σύγκριση με άλλες χώρες που βρίσκονταν στο ίδιο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Αλλά, η θετική αυτή εικόνα μπορεί να αποδοθεί σε συμπτωματικά χαρακτηριστικά της Μαλαισιανής πολιτικοοικονομικής κατάστασης, συμπεριλαμβανομένης και της πιο αυξημένης ανάπτυξης του παραγωγικού της τομέα

πριν αρχίσει η περίοδος ταχείας ανάπτυξης, ο οποίος μπορούσε να φορολογηθεί άμεσα και έμμεσα για να μαζευτούν τα αναγκαία έσοδα προς αναδιανομή.

Στην πλειονότητα τους οι αναπτυσσόμενες χώρες υποφέρουν από χαμηλή οικονομική ανάπτυξη σε συνδυασμό με υψηλά επίπεδα πολιτικής διαφθοράς. Στην Αφρική κατά τον Medard (2002) υπάρχει η πεποίθηση ότι η πολιτική διαφθορά με την μορφή του Νεο-Πατρογονισμού (Neo-Patrimonialism) οφείλεται στην έλλειψη δημοκρατίας και ότι ο απολυταρχισμός επιτρέπει την συνέχιση προσωπικών πολιτικών και την χρήση μη επίσημων πηγών εξουσίας από τους ισχυρούς. Όμως άλλοι ερευνητές όπως οι Chabal και Daloz (1999) βρίσκουν ότι ο νέο-πατρογονισμός και το σύστημα του πελατειακού κράτους έχουν παραμείνει ενεργά κατά την μετάβαση των Αφρικανικών χωρών σε δημοκρατικά συστήματα και συνεχίζουν να λειτουργούν με σχετικά μικρές διαφοροποιήσεις. Τα πολιτικά κόμματα που κυβερνούν αντιλαμβάνονται ότι για να παραμείνουν στην εξουσία είναι αναγκαίο να καταναίμουν πόρους σε ισχυρές και σημαντικές εκλογικές περιφέρειες μέσω ενός συστήματος πελατειακών σχέσεων, και αν μη τι άλλο η πολιτική διαφθορά αυξήθηκε σε πολλές χώρες μετά τον εκδημοκρατισμό τους.

Άρα, οι αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλή ή υψηλή ανάπτυξη δεν είναι υποχρεωτικό να διαφέρουν στο τομέα της πολιτικής διαφθοράς. Αλλά, οι διαφορές των χωρών έγκειται στο γεγονός πως, κατά πρώτον, οι αναδιανομές σε χώρες με υψηλή ανάπτυξη πέτυχαν την ζητούμενη πολιτική σταθερότητα μέσω της πολιτικής διαφθοράς και λοιπών μηχανισμών, ενώ σε χώρες με χαμηλότερη ανάπτυξη η πολιτική σταθερότητα δεν επετεύχθη. Ως αποτέλεσμα, η κυβερνώσα αρχή στις χώρες με υψηλή ανάπτυξη μπορεί να λειτουργεί με μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα στις πολιτικές παρέμβασης στην οικονομία, αλλά αντιθέτως στις χώρες με χαμηλή ανάπτυξη ο χρονικός ορίζοντας είναι αρκετά πιο σύντομος και σε εξαιρετικές περιπτώσεις οι παρεμβάσεις γίνονται ληστρικές χωρίς κανένα μελλοντικό όφελος για την κοινωνία. Κατά δεύτερον, ένα

σημαντικό χαρακτηριστικό των χωρών με αυξημένη ανάπτυξη είναι η απομόνωση των σημαντικών οικονομικών παρεμβάσεων και των συνδεδεμένων προσόδων από τις πολιτικές διαδικασίες μέσω των οποίων πολιτικοί πρόσοδοι κατανέμονται. Όσο μεγαλύτερος είναι ο διαχωρισμός, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα να κρατηθεί η υψηλή οικονομική ανάπτυξη μιας και το μεγαλύτερο φάσμα των σημαντικών οικονομικών παρεμβάσεων θα συνεχίσουν να βοηθούν την ανάπτυξη. Η έκταση κατά την οποία μπορεί να επιτευχθεί σταθερότητα σε συνδυασμό με απομόνωση των πολιτικών προσόδων από τις ουσιαστικές οικονομικές παρεμβάσεις, σύμφωνα με τον Khan (2000) εξαρτάται από τη δομή των πελατειακών σχέσεων εντός της χώρας, τους θεσμούς αντιπροσώπευσης, και τους δημοσιονομικούς πόρους διαθέσιμους στο κράτος.

Με βάση τις κινητήριες δυνάμεις αυτού του είδους της πολιτικής διαφθοράς, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός πως η έκταση της δεν επηρεάζεται ουσιαστικά από ένα μεγαλύτερο βαθμό διαφάνειας, υψηλότερους μισθούς δημοσίων υπαλλήλων ή τον εκδημοκρατισμό. Η μονή παρατεταμένη μακροπρόθεσμη επίδραση σε αυτού του είδους την πολιτική διαφθορά είναι πιθανόν να προέλθει από την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, η οποία κατ' επέκταση θα προκαλέσει άνοδο των δημοσιονομικών δυνατοτήτων του κράτους να ανταποκριθεί στις πολιτικές διεκδικήσεις, με ένα ανοιχτό, διαφανή και γενικευμένο τρόπο. Η οικονομική ανάπτυξη είναι επίσης πιθανόν να οδηγήσει σε μετρίαση των διεκδικήσεων που προέρχονται από ανταγωνιζόμενες κοινωνικές ομάδες που απαιτούν αναδιανομές με αποτέλεσμα η οικονομική βιωσιμότητα να διαταράσσεται σε όλο και μικρότερο βαθμό συναρτήσει του χρόνου. Τα συγκριτικά αποδεικτικά στοιχεία των ερευνών υποστηρίζουν την άποψη ότι δεν υπάρχουν εύκολες λύσεις όσον αφορά την πολιτική διαφθορά, που είναι ο κανόνας ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η ζημιά που προκαλείται από την πολιτική διαφθορά εξαρτάται από την πολιτική οργάνωση των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, αλλά αυτή μπορεί να αλλάξει, ως ένα βαθμό, μέσω ενός μετασχηματισμού του πολιτικού συστήματος. Όμως, αν ο στόχος είναι να επιτευχθεί μεγαλύτερος βαθμός

διαφάνειας και δημοσιονομικού καταλογισμού όπως τις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες, τότε οι μεταρρυθμιστές των αναπτυσσόμενων χωρών προσπαθούν να πετύχουν το αδύνατο αν λάβουμε υπόψη τις δημοσιονομικές δυνατότητες των χωρών τους και τις διεκδικήσεις των κοινωνικών ομάδων που πρέπει να ικανοποιηθούν.

2.4 Κλοπή και συσσώρευση πόρων

Το πιο καταστροφικό είδος διαφθοράς, στις αναπτυσσόμενες χώρες ειδικά, είναι η επιθετική διαφθορά από κρατικούς αξιωματούχους. Σε αυτήν την μορφή διαφθοράς, οι κρατικοί υπάλληλοι άμεσα ή έμμεσα μέσω δικών τους ιδιωτικών ομάδων ή φατριών υφαρπάζουν ή βοηθούν στην υφαρπαγή δημόσιας περιουσίας, όπως είναι η γη και οι ορυκτοί πόροι ή συνωμοτούν στο να αποσπάσουν χρήματα «προστασίας» από τους πολίτες. Αυτού του είδους η επιθετικότητα στην διαφθορά μπορεί να παρατηρηθεί σε όλα τα είδη κοινωνίας, αλλά η ύπαρξη του φαινομένου έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στις αναπτυσσόμενες χώρες. Όταν μια κλοπή πραγματοποιείται από ένα απλό ιδιώτη υπό κανονικές συνθήκες δεν κατηγοριοποιείται ως μορφή διαφθοράς, αλλά όταν το κράτος συνωμοτεί στην πράξη και επωφελείται από την κλοπή ή η κλοπή η ίδια διενεργείται άμεσα από τους κρατικούς αξιωματούχους, τότε αποτελεί μορφή διαφθοράς επειδή στην ουσία γίνεται χρήση της κρατικής ισχύος ώστε να επωφεληθούν ιδιωτικά συμφέροντα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, αυτό το είδος διαφθοράς μπορεί να συνδεθεί με την κατάπτωση του κράτους σε μια μορφή απολυταρχικού καθεστώτος, όπου οι αρχηγοί των φατριών, ως πολέμαρχοι, ταυτίζονται ουσιαστικά με την έννοια του κράτους.

Οι λεηλασίες που παρατηρούνται σε αναπτυσσόμενες χώρες είναι επίσης ένα συστημικό πρόβλημα το οποίο συνδέεται με την μεταβατική φύση των συγκεκριμένων οικονομιών. Οι αναπτυσσόμενες χώρες τυπικά χαρακτηρίζονται από μια κατάσταση όπου η εν δυνάμει πολύτιμη γη και οι φυσικοί πόροι ανήκουν σε χαμηλής παραγωγικότητας παραδοσιακούς χρήστες, συχνά με διάφορες μορφές συνεταιρικής

χρήσης. Συγχρόνως τα περισσότερα βιομηχανικά περιουσιακά στοιχεία ανήκουν σε εταιρίες χαμηλής παραγωγικότητας. Ως αποτέλεσμα, οι ιδιοκτήτες των περιουσιακών στοιχείων ως σύνολο δεν μπορούν παράγουν αρκετό πλεόνασμα ώστε να πληρώσουν για την προστασία της περιουσίας τους μέσω του φορολογικού συστήματος. Όσοι μεμονωμένοι ιδιοκτήτες παράγουν πλεόνασμα είναι αναγκασμένοι να προχωρήσουν σε ιδιωτικές ή ημι-ιδιωτικές ρυθμίσεις για την προστασία της περιουσίας τους, για παράδειγμα πληρωμή χρηματικών ποσών προστασίας σε ιδιωτικές ομάδες οργανωμένου εγκλήματος ή πιο απλά σε μαφίες, αλλά οι περισσότεροι ιδιοκτήτες περιουσιακών στοιχείων δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά σε αυτή την επιλογή. Υπό αυτό το πλαίσιο, είναι αρκετά δύσκολο, ακόμα και με την καλύτερη πολιτική θέληση, για το κράτος να εξασφαλίσει ένα ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας για τα δικαιώματα γης σε όλη την χώρα και σε όλους τους πολίτες. Το πιο πιθανό αποτέλεσμα είναι ότι το κράτος ή κομμάτια του κράτους μετατρέπονται σε μια παραλλαγή της μαφίας, προσφέροντας αντίστοιχα προστασία στους ιδιώτες που μπορούν να πληρώσουν το ανάλογο τίμημα. Η διαφορά ανάμεσα στην επιθετικότητα και στην προστασία μπορεί πολύ γρήγορα να γίνει λιγότερο ξεκάθαρη σε τέτοια θεσμικά πλαίσια λειτουργίας. Το μεγαλύτερο μέρος της αστυνομικής διαφθοράς στις αναπτυσσόμενες χώρες παίρνει αυτή την επιθετική μορφή (σε σύγκριση με την νεοκλασική μορφή), με την αστυνομία και τις υπηρεσίες ασφαλείας συχνά να επιδίδονται σε άμεσες απαλλοτριώσεις ή να επιτρέπουν την διενέργεια απαλλοτριώσεων από εκείνους που έχουν την οικονομική δυνατότητα να τους εξαγοράσουν. Με ένα υψηλό βαθμό συντονισμού των υπηρεσιών προστασίας που προσφέρονται από το κράτος, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι μια αποδοτική προστασία για τους προνομιούχους ιδιοκτήτες στοιχείων, οι οποίοι μπορεί και στην συνέχεια να βοηθηθούν στην περεταίρω αρπαγή περιουσιακών στοιχείων από όσους δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν την αναγκαία προστασία. Αλλά με υψηλό βαθμό κατακερματισμού στη παροχή προστασίας, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι ο διαδοχικός εκβιασμός ακόμα και εν δυνάμει αποτελεσματικών παραγωγών από διαφορετικές ομάδες, με αποτέλεσμα την συνολική κατάρρευση της οικονομίας.

Σύμφωνα με τους North (1990) και Knack & Keefer (1997) η διαφθορά που σχετίζεται με την απαλλοτρίωση περιουσιακών δικαιωμάτων είναι ιδιαίτερος προβληματική με δεδομένη την σημαντικότητα που προσδίδει η σταθερότητα των περιουσιακών δικαιωμάτων ως επεξηγητικός παράγοντας της φτώχειας που παρατηρείται σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες. Ωστόσο, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας μπορούν να θεωρηθούν ως ασταθή και αμφισβητήσιμα, σε διαφορετικό βαθμό, σε σχεδόν όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες και γενικότερα σε όλες τις χώρες ειδικά κατά την διάρκεια του αρχικού σταδίου ανάπτυξής τους. Αυτό το γεγονός δεν αποτελεί έκπληξη μόλις προσδιοριστούν οι διαρθρωτικοί παράγοντες που μπορούν να εξηγήσουν για πιο λόγο οι μεταβιβάσεις αυτού του τύπου (μη εθελοντικές μεταβιβάσεις εκτός αγοράς) είναι συχνές σε αυτές τις περιπτώσεις. Τα σταθερά δικαιώματα ιδιοκτησίας απαιτούν μια σημαντική δημόσια υποδομή σε νόμους, δικαιοσύνη και μηχανισμούς υποβολής της τάξης που μπορούν να διασφαλίσουν ότι τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι σαφώς διατυπωμένα και η εφαρμογή τους είναι ένα δημόσιο αγαθό που δεν εξαρτάται από την προσωπική δαπάνη του κάθε ιδιοκτήτη για την προστασία του περιουσιακού του στοιχείου. Η συγκεκριμένη αναγκαία υποδομή αποτελεί μια ακριβή επένδυση για κάθε χώρα, αλλά τα μακροπρόθεσμα οφέλη ξεπερνούν το συνολικό κόστος. Το πρόβλημα για τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι ότι τα υπάρχοντα περιουσιακά στοιχεία δεν χρησιμοποιούνται εξ ορισμού σε πολύ επικερδείς τρόπους και ότι οι περισσότερες οικονομικές δραστηριότητες δεν παράγουν σημαντικά πλεονάσματα που θα μπορούσαν να φορολογηθούν για να εφαρμοστεί μια συλλογική επιβολή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Οπότε, τα συγκεκριμένα προβλήματα μπορούν να εξηγήσουν για ποιο λόγο τα δικαιώματα ιδιοκτησίας βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα στην πλειοψηφία των αναπτυσσόμενων χωρών.

Η έλλειψη ενός ικανοποιητικού φορολογητέου πλεονάσματος σε αναπτυσσόμενες χώρες που θα μπορούσε να επιτρέψει την προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ως δημόσιο αγαθό προκαλεί δύο αλληλένδετα αρνητικά αποτελέσματα. Αρχικώς, η

απουσία των απαιτούμενων δημόσιων πόρων που χρειάζονται για την ύπαρξη ικανοποιητικών υποδομών προστασίας σημαίνει πως πολλά περιουσιακά στοιχεία είναι ευάλωτα σε απαλλοτριώσεις. Οι δημόσιοι αξιωματούχοι εμπλέκονται αν κάνουν τα στραβά μάτια στις δραστηριότητες των απαλλοτριωτών που τους προσφέρουν μίζες ή αγοράζουν την προσφερόμενη προστασία. Επιπλέον, οι δημόσιοι αξιωματούχοι μερικές φορές εμπλέκονται άμεσα οι ίδιοι σε απαλλοτριώσεις. Κατά δεύτερον, τα υψηλά κόστη συναλλαγής που χρειάζονται για την σωστή οργάνωση εθελοντικών αγοραπωλησιών περιουσιακών στοιχείων μπορούν να εμποδίσουν την αγορά περιουσιακών στοιχείων από εν δυνάμει αποδοτικούς ιδιοκτήτες σε σύγκριση με τους τρέχοντες λιγότερο αποδοτικούς ιδιοκτήτες, ακόμα και αν οι δημόσιοι αξιωματούχοι δεν εμπλέκονται σε παράνομες μεταβιβάσεις. Οι επιπτώσεις του δεύτερου αποτελέσματος, δηλαδή της αναποτελεσματικότητας των αγοραπωλησιών περιουσιακών στοιχείων εφόσον υφίστανται υψηλά κόστη συναλλαγής, είναι παρά πολύ σημαντικές. Αν η δυνατότητα νόμιμων μεταβιβάσεων είναι περιορισμένη λόγω υψηλού κόστους συναλλαγών σε φυσιολογικές μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων, είναι πιθανό να εξηγηθεί για ποιο λόγο πολλές μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων, ακόμα και σε ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες, γίνονται μέσω μηχανισμών που λειτουργούν εκτός του πλαισίου των αγορών. Οι συγκεκριμένες μεταβιβάσεις που λαμβάνουν χώρα εκτός αγορών τυπικά οδηγούνται από την απληστία και τον ομορτοτισμό των απαλλοτριωτών και δεν γίνονται με σκοπό την βελτίωση του καθαρού κοινωνικού οφέλους. Ωστόσο, μπορούν μερικές φορές να προκαλέσουν μια βελτίωση στην κατανομή των περιουσιακών στοιχείων, όπως για παράδειγμα στην Αγγλία του 18^{ου} αιώνα όπου η περίφραξη και οριοθέτηση μεγαλύτερων εκτάσεων βοήθησε στην άνθηση και στον εκσυγχρονισμό της γεωργικής παραγωγής. Αλλά, σε γενικότερες γραμμές αν η κινητήριος δύναμη των μεταβιβάσεων περιουσιακών στοιχείων εκτός αγορών είναι η απληστία και ο ομορτοτισμός δεν υπάρχει εγγύηση ότι το γενικότερο αποτέλεσμα θα είναι κοινωνικά επωφελές.

Σε αναπτυσσόμενες χώρες, ισχυρές κοινωνικές ομάδες καθώς και φατρίες είναι πιθανό να εμπλέκονται σε ένα αγώνα για την αναδιάρθρωση της ιδιοκτησίας και τον συντονισμό της παραγωγής ή να καταλάβουν όσα περιουσιακά στοιχεία προστατεύονται ασθενώς χρησιμοποιώντας την πολιτική τους ισχύ. Είναι ένα δυσάρεστο ιστορικό γεγονός ότι όλες σχεδόν οι πολιτειακές μεταβιβάσεις έχουν συνδυαστεί με σημαντικές μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων μέσω υφαρπαγών περιουσίας, αλλά συγκεκριμένοι και ενδεχομένως ιστορικοί παράγοντες όπως το προϋπάρχον ταξικό σύστημα και η κοινωνική δομή μερικών κοινωνιών, εξασφάλισαν πως όσοι προχώρησαν σε απαλλοτριώσεις είχαν έντονο κίνητρο να επενδύσουν σε παραγωγικές επιχειρήσεις και με αυτό τον τρόπο δεν αποτέλεσαν στην συνέχεια και οι ίδιοι στόχο περαιτέρω απαλλοτρίωσης. Οι Aston και Philpin (1987) και ο Wood (2002) επισημαίνουν την σημαντικότητα της διαμόρφωσης των προϋπάρχοντων κοινωνικών δομών για τον καθορισμό της πορείας που θα ακολουθήσει μια πολιτειακή μετάβαση στην Ευρώπη. Επίσης, κατά τους Khan και Jomo (2000), παρόμοιες διαφοροποιήσεις στην κοινωνική οργάνωση μπορεί να βοηθήσουν στην εξήγηση των διαφορών αναμεσα σε επιτυχημένες και λιγότερο επιτυχημένες πολιτειακές μεταβάσεις.

Οι κινητήριες δυνάμεις και τα αποτελέσματα της διαφθοράς που συνδέονται με την κλοπή και την συσσώρευση πόρων μπορούν να εξηγηθούν ως εξής: Αρχικώς κυριαρχούν τομείς της οικονομίας που χαρακτηρίζονται από χαμηλή απόδοση, γεγονός που εξηγεί το σχετικά χαμηλό φορολογητέο πλεόνασμα που είναι διαθέσιμο για να προσφέρει αποδοτική προστασία και εφαρμογή των υποκείμενων δικαιωμάτων. Η οργανωτική δομή της κοινωνίας καθορίζει με ποιο τρόπο κινητοποιούνται οι κοινωνικές ομάδες στην ύπαρξη ασθενώς διατυπωμένων και αμφισβητήσιμων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, με σκοπό την απαλλοτρίωση των ξένων περιουσιακών στοιχείων ή την προστασία των ιδίων στοιχείων. Σε αυτή την περίπτωση αναμένεται ένα μεγάλο εύρος μη κανονικών μεταβιβάσεων περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες θα κυμαίνονται από την κλοπή και υφαρπαγή περιουσίας που αποτελούν αδιαμφισβήτητα αποτέλεσμα της διαφθοράς, μέχρι τις μεταβιβάσεις γης μέσω οργανωμένων πολιτικών

μεταρρυθμίσεων. Μεταξύ αυτών των δύο άκρων υφίστανται μεταβιβάσεις που θεωρούνται ως νομότυπες αλλά είναι ανοιχτές σε καταστάσεις διαφθοράς, όπως είναι μερικές στρατηγικές ιδιωτικοποιήσεις, η κατά προτεραιότητα κατανομή γης και λοιπών πόρων για συγκεκριμένους παραγωγικούς τομείς ή για συγκεκριμένες χρήσεις, όπου το κοινωνικό όφελος δεν είναι ξεκάθαρο.

Αν όσοι προχωρούν σε απαλλοτριώσεις ξένων περιουσιακών στοιχείων μπορούν εν συνεχεία να αγοράσουν προστασία σε ένα τίμημα που τους επιτρέπει να αποφύγουν περαιτέρω απαλλοτρίωση των ιδίων, τότε η αρχική περίοδος κλοπής και συσσώρευσης πόρων μπορεί να οδηγήσει σε ένα πιο οργανωμένο αναδυόμενο οικονομικό μοντέλο λειτουργίας. Η αναδυόμενη παραγωγική οικονομία μπορεί να αρχίσει να πληρώνει φόρους και να δημιουργήσει κρατικές δυνάμεις οι οποίες επιτρέπουν την μετάβαση στην σταθερότητα και στην επιβολή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Δυστυχώς, ο κανόνας στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες είναι πως όσοι προχωρούν σε απαλλοτριώσεις στην συνέχεια απαλλοτριώνονται και οι ίδιοι. Επίσης, δεν προκύπτουν ποτέ ουσιαστικά κίνητρα για παραγωγικές επενδύσεις και οι μη κανονικές μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων εκτός αγοράς χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερη επιθετικότητα με αποτέλεσμα να καταστρέφουν τις οικονομικές προοπτικές της κοινωνίας. Σε άλλες περιπτώσεις όσοι διενεργούν απαλλοτριώσεις έχουν λιγιστά ή καθόλου κίνητρα για αύξηση της παραγωγικότητας τους και στην ουσία λειτουργούν μονοπωλιακά, χρησιμοποιώντας την ισχύ τους εις βάρος των καταναλωτών. Στην συγκεκριμένη περίπτωση οι διενεργούντες την απαλλοτρίωση μπορεί να θεωρηθεί πως έχουν την δυνατότητα να πληρώσουν για την προστασία των δικαιωμάτων τους και τις ιδιοκτησίας τους, αλλά χρειάζονται περεταίρω γύροι αναδιανομής ή κατασκευή οργανισμών που θα προωθήσουν την ανάπτυξη της παραγωγικότητας προκειμένου να υπάρξει ένας θετικός κοινωνικός αντίκτυπος.

Με την ευρύτερη έννοια, η απαλλοτρίωση μπορεί να αναλυθεί ως παραλλαγή της προσοδοθηρίας. Όπου, το ισοδύναμο της προσόδου μπορεί να θεωρηθεί το περιουσιακό στοιχείο ή το εισόδημα που μπορούν να απαλλοτριώσουν οι κρατικοί αξιωματούχοι ή που μπορούν να βοηθήσουν άλλους να απαλλοτριώσουν με την χρήση της πολιτικής και στρατιωτικής τους ισχύς. Το κόστος της προσοδοθηρίας είναι η σπάταλη χρήση πόρων από διαφορετικές ομάδες απαλλοτριωτών κατά την διάρκεια της διατήρησης της εξουσίας τους εντός ή πάνω από το κράτος. Παρά τις συγκεκριμένες ομοιότητες με άλλες μορφές προσοδοθηρίας, οι κινητήριες δυνάμεις της συγκεκριμένης μορφής διαφθοράς διαφέρουν έντονα σε σύγκριση με αυτές που αναλύθηκαν προηγουμένως. Εν προκειμένων, το φαινόμενο της απαλλοτρίωσης δεν βασίζεται στην ύπαρξη κρατικής επεμβατικής λειτουργίας, αλλά κυρίως στην έλλειψη καθορισμένων και προστατευμένων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, όπου στην συνέχεια με βάση το συγκεκριμένο δεδομένο δημιουργούνται κίνητρα για κινήσεις απαλλοτρίωσης.

Μια εστίαση σε στρατηγικές μεταρρύθμισης που αποσκοπούν να αντιμετωπίσουν τις επιθετικές δυνατότητες του κράτους μέσω μεγαλύτερης διαφάνειας και καταλογισμού, με ταυτόχρονη ενδυνάμωση της δυνατότητας επιβολής του νόμου από το κράτος, μάλλον θα είναι αναποτελεσματική προσέγγιση λόγω του γεγονότος ότι η οικονομία δεν παράγει αρκετό πλεόνασμα για να πληρωθεί η προστασία των συγκεκριμένων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Η έλλειψη πόρων είναι ένας κρίσιμος δομικός παράγοντας της αστάθειας των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και είναι αρκετά δύσκολο αν όχι αδύνατο να αντιμετωπιστεί αν δεν γίνει αρχικώς μια σημαντική μετάβαση της οικονομίας σε πιο παραγωγικό πλαίσιο με αποτέλεσμα να υφίστανται οι πόροι για την προστασία και επιβολή του νομού σε όλα τα επίπεδα. Μέχρι όμως να επιτευχθεί μια βελτίωση στην παραγωγικότητα της οικονομίας, είναι απαραίτητο να ακολουθηθούν στρατηγικές που στοχεύουν στην μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της επιθετικής απαλλοτρίωσης και της διαφθοράς μέσω αλλαγών στους κοινωνικούς οργανισμούς και στις κρατικές δυνατότητες με σκοπό την εξασφάλιση ότι οι παράνομες μεταβιβάσεις περιουσίας που λαμβάνουν χώρα να προωθούν μια πιο παραγωγική μορφή οικονομίας. Η κατανόηση

της οικονομοπολιτικής λειτουργίας μιας κοινωνίας που λειτουργεί υπό αυτές τις συνθήκες φαντάζει δύσκολη, άρα και η εκπόνηση ορθών μεταρρυθμιστικών στρατηγικών που θα τύχουν γενικότερης αποδοχής απαιτεί περεταίρω μελέτη και κατανόηση.

ΜΕΡΟΣ II

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Διαφθορά

Ο γενικός ορισμός της διαφθοράς κατά τον Jain (2001) είναι η χρήση δημόσιου αξιώματος για ίδιο όφελος. Υπό αυτόν το γενικό ορισμό η διαφθορά αναφέρεται σε πλήθος παράνομων πράξεων που μπορούν να εμφανιστούν σε διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης.

Αρχικά, η πιο κοινή μορφή διαφθοράς είναι η δωροδοκία, όπου γίνεται καταβολή ή/και απαίτηση χρηματικών πληρωμών σε δημόσιο υπάλληλο βρισκόμενο σε οποιαδήποτε θέση της κυβερνητικής ιεραρχίας ή και του δημοσίου τομέα γενικότερα. Ακολουθεί ο εκβιασμός, όπου γίνεται απόκτηση περιουσίας στο πλαίσιο μιας παράνομης απειλής. Επιπλέον περίπτωση διαφθοράς αποτελεί η υπεξαίρεση, όπου γίνεται ιδιοποίηση περιουσίας ή χρηματικών ποσών που έχουν εμπιστευθεί σε δημόσιο λειτουργό. Επίσης, υπάρχει ο λεγόμενος Νεποτισμός ή Οικογενειοκρατία, όπου γίνονται διορισμοί στο δημόσιο καθώς και τοποθετήσεις υπαλλήλων σε καίριες θέσεις ευθύνης, με βάση την συγγένεια ή και τους στενούς φιλικούς δεσμούς. Τέλος, υπάρχει και η λεγόμενη Αναξιοκρατία όπου γίνεται χορήγηση παροχών (συμπεριλαμβανομένων και διορισμών) με βάση τους πολιτικούς δεσμούς και όχι τις περγαμηνές των ατόμων και τις γενικότερες ανάγκες της κοινωνίας.

Ο Jain (2001) διαχωρίζει την διαφθορά σε τρία διαφορετικά ιεραρχικά επίπεδα: α) Την διαφθορά στο Μέγιστο επίπεδο, β) την Νομοθετική διαφθορά, και γ) την Γραφειοκρατική διαφθορά. Η διαφθορά στο μέγιστο επίπεδο αναφέρεται στους πολιτικούς ηγέτες που παίρνουν σημαντικές αποφάσεις με κίνητρο την προσωπική ιδιοτέλεια. Η νομοθετική διαφθορά είναι μια ενέργεια που μπορεί και επηρεάζει την ψήφο και την συμπεριφορά των νομοθετικών σωμάτων προς τον ζητούμενο σκοπό. Η γραφειοκρατική διαφθορά σχετίζεται με τις αμφιλεγόμενες δραστηριότητες των

γραφειοκρατών με τους πολιτικούς προϊστάμενούς τους ή με τους πολίτες γενικότερα. Η πιο συνηθισμένη περίπτωση διαφθοράς σε γραφειοκρατικό επίπεδο είναι η δωροδοκία που θεωρείται γενικότερα διαφθορά μικρής κλίμακας.

3.2 Οι αρνητικές συνέπειες της Διαφθοράς

Σύμφωνα με την εκτεταμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση της διαφθοράς από τον Lambsdorff (2006), με βάση εμπειρικές μελέτες που κάνουν γενικότερη χρήση δεικτών διαφθοράς, προκύπτουν επτά κατηγορίες όπου η ύπαρξη της διαφθοράς φαίνεται να λειτουργεί αρνητικά: **α)** Συνολικές Επενδύσεις, **β)** Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (FDI) **γ)** Οικονομική Ανάπτυξη **δ)** Εισοδηματική Ανισότητα, **ε)** Κρατικές Δαπάνες, **στ)** Διεθνείς Επενδυτές και Εξαγωγείς, **ζ)** Λοιποί τομείς.

Η πρώτη σημαντική έρευνα που ασχολήθηκε με τις επιπτώσεις της διαφθοράς στο σύνολο των επενδύσεων έγινε από τον Mauro (1995). Ο Mauro χρησιμοποιεί στην έρευνα του ένα δείκτη διαφθοράς, που δημιουργήθηκε από την ιδιωτική εταιρεία ερευνών Business International για τα έτη 1980-83 και βρίσκει ότι σε δείγμα 67 χωρών η διαφθορά έχει αρνητική επίπτωση στην αναλογία επενδύσεων προς συνολικό ΑΕΠ. Στο ίδιο πνεύμα οι Knack και Keefer (1995) χρησιμοποιούν μετρήσεις του ιδιωτικού οργανισμού PRS (Political Risk Services) για την διαφθορά και σε συνδυασμό με άλλες μεταβλητές προχωρούν στην δημιουργία ενός δείκτη θεσμικής ποιότητας κάθε χώρας, όπου και βρίσκουν αρνητική συσχέτιση του θεσμικού δείκτη με την αναλογία επενδύσεων προς ΑΕΠ. Σε μια περαιτέρω έρευνα του ο Mauro (1997) παρουσιάζει περισσότερες αποδείξεις για την αρνητική συσχέτιση επενδύσεων και διαφθοράς χρησιμοποιώντας και δεδομένα του δείκτη της PRS για 94 χώρες. Σε συνέχεια οι Brunetti et al. (1998), χρησιμοποιώντας ένα δείκτη διαφθοράς που δημιουργήθηκε από την συνεργασία της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Πανεπιστημίου της Βασιλείας (δείκτης WB/BU), βρίσκουν σε ένα δείγμα 41 χωρών ότι η διαφθορά έχει σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στην αναλογία επενδύσεων προς ΑΕΠ. Επίσης, ο Gyimah-Brempong (2002) χρησιμοποιώντας, μεταξύ άλλων, τον δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI

του διεθνή οργανισμού Transparency International, βρίσκει σε δείγμα 21 Αφρικανικών χωρών για την χρονική περίοδο 1993-1999 αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην διαφθορά και στο ποσοστό επενδύσεων προς ΑΕΠ.

Η διαφθορά δεν αποτελεί πρόβλημα που αφορά αποκλειστικά τους εγχώριους επενδυτές μιας οικονομίας, αλλά και τους ξένους επενδυτές, επειδή ταυτοχρόνως κάνει την χώρα λιγότερο ελκυστική σε επενδύσεις γενικότερα. Αυτή η συνέπεια μπορεί να μελετηθεί λαμβάνοντας υπόψη τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (Foreign Direct Investments). Σε μια από τις πρώτες έρευνες οι Wheeler και Mody (1992) δεν βρίσκουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στις ΑΞΕ και στο προφίλ κινδύνου των χωρών που περιλάμβανε μεταξύ άλλων και την διαφθορά. Επίσης, οι Alesina και Weder (2002) δεν βρήκαν σημαντική συσχέτιση, γεγονός που μπορεί να οφείλεται εν μέρει στην διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση όσον αφορά την μέτρηση της διαφθοράς ως στοιχείο μόνο της πολιτικής σταθερότητας και όχι στο γενικότερο σύνολο της. Υπάρχουν όμως ερευνητές που βρίσκουν αποδείξεις υπέρ της άποψης ότι η διαφθορά έχει αρνητικό αντίκτυπο στις ΑΞΕ, με πρώτο τον Wei (2000) ο οποίος χρησιμοποιώντας στοιχεία για διμερείς ροές κεφαλαίων ανάμεσα σε 14 κεντρικές επενδυτικές χώρες και 45 χώρες αποδέκτες επενδύσεων βρίσκει μια στατιστικά σημαντική αρνητική σχέση μεταξύ των ΑΞΕ και της διαφθοράς. Παρομοίως, οι Habib και Zurawicki (2001) βρίσκουν ότι η διαφθορά λειτουργεί αποτρεπτικά προς τις ΑΞΕ, σημειώνοντας ότι η αρνητική επιρροή της διαφθοράς προς τις ΑΞΕ είναι μεγαλύτερη σε σύγκριση με την αρνητική επιρροή της στις εγχώριες επενδύσεις. Επίσης, οι Aizenman και Spiegel (2006) εμφανίζουν αρνητική σχέση μεταξύ της διαφθοράς και των ΑΞΕ χρησιμοποιώντας τον δείκτη διαφθοράς της Business-International.

Υπάρχουν αρκετές εμπειρικές μελέτες που δείχνουν ότι η διαφθορά επιδρά αρνητικά στην γενικότερη ανάπτυξη μιας οικονομίας μετρούμενης κατά βάση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Ο Poirson (1998), χρησιμοποιώντας δεδομένα για 53 αναπτυσσόμενες οικονομίες κατά την χρονολογική περίοδο 1984-1995, βρίσκει αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην διαφθορά και την οικονομική ανάπτυξη σε μακροχρόνιο επίπεδο.

Παρομοίως, οι Leite και Weidman (1999) βρίσκουν σημαντικές αποδείξεις ότι η διαφθορά δρα αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και χρησιμοποιούν την διαφθορά ως πιθανή εξήγηση για την χαμηλή οικονομική ανάπτυξη που παρατηρείται κατά κόρον σε χώρες με πλούσια αποθέματα φυσικών πόρων. Στην συνέχεια ο Mo (2001) χρησιμοποιώντας δεδομένα από 45 χώρες για την χρονική περίοδο 1970-1985 βρίσκει σημαντική επίπτωση της διαφθοράς πάνω στην οικονομική ανάπτυξη. Επίσης, επισημαίνει την έλλειψη πολιτικής σταθερότητας ως το μεγαλύτερο πρόβλημα που προκαλεί η διαφθορά στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Επίσης, οι Meon και Sekkat (2005), βρίσκουν ιδιαιτέρως ενθαρρυντικά στοιχεία για την αρνητική σχέση ανάμεσα στην διαφθορά και την οικονομική ανάπτυξη, χρησιμοποιώντας ταυτοχρόνως δε ξεχωριστή μεταβλητή την επίδραση στις συνολικές επενδύσεις γεγονός που τονίζει την σημαντικότητα της αρνητικής σχέσης, και τονίζοντας ότι η αρνητική σχέση γίνεται πιο ισχυρή σε χώρες με χαμηλή ποιότητα διακυβέρνησης.

Πέραν του αρνητικού αντίκτυπου στην οικονομική ανάπτυξη αρκετοί ερευνητές έχουν βρει ότι η διαφθορά ευνοεί κατά βάση τους οικονομικά ισχυρούς εντός μιας οικονομίας εις βάρος των οικονομικά αδυνάτων, μεγαλώνοντας έτσι την εισοδηματική ανισότητα. Αρχικά, οι Gurta et al. (2002) ερευνώντας 37 χώρες, υποστηρίζουν ότι η διαφθορά μεγαλώνει σε σημαντικό επίπεδο την εισοδηματική ανισότητα, όταν αυτή μετριέται με βάση τον δείκτη Gini της Παγκόσμιας Τράπεζας. Επίσης οι Li et al. (2000), ερευνώντας 54 χώρες στην περίοδο 1980 μέχρι 1992, βρίσκουν ότι η διαφθορά αυξάνει την εισοδηματική ανισότητα, με το την επίδραση να μεγαλώνει όλο και περισσότερο σε μεγαλύτερα επίπεδα διαφθοράς. Στην συνέχεια οι You και Khagram (2005) βρίσκουν ανάποδη συσχέτιση, δηλαδή ότι η εισοδηματική ανισότητα είναι αυτή που κατά βάση προκαλεί και ευθύνεται για την διαφθορά, με την επίδραση της ανισότητας να είναι μεγαλύτερη στις πιο δημοκρατικές χώρες. Ταυτόχρονα, παρατηρούν ότι σε πολλές χώρες η εισοδηματική ανισότητα καλλιεργεί την αντίληψη ύπαρξης γενικευμένης διαφθοράς με αποτέλεσμα να θεωρείται από τους πολίτες ως φυσιολογική και αποδεκτή πρακτική.

Οι υπεύθυνοι που διανέμουν τα κονδύλια των κρατικών δαπανών και επενδύσεων έχουν καλύτερες δυνατότητες να αποκτήσουν παράνομα εισοδήματα και δωροδοκίες από μεγάλα επενδυτικά έργα παρά από έργα μικρού βεληνεκού, άρα μπορεί να υποθέσει κανείς ότι η διαφθορά αυξάνει το επίπεδο των κρατικών δαπανών. Οι Tanzi και Davoodi (1997) βρίσκουν αποδείξεις ότι η διαφθορά αυξάνει τις κρατικές επενδύσεις κάνοντας τις αντιπαραγωγικές στο σύνολο της οικονομίας. Επίσης, βρίσκουν συσχέτιση της διαφθοράς με υψηλό επίπεδο μισθολογικών δαπανών στον δημόσιο τομέα. Ακολούθως, οι Esty και Porter (2002), συνδέουν την διαφθορά με υπερβολικές επενδύσεις σε έργα υποδομής που αγνοούν το περιβαλλοντικό κόστος. Άλλοι ερευνητές αναφέρονται στην συσχέτιση των εξοπλιστικών δαπανών, που είναι υποσύνολο των κρατικών δαπανών, με την διαφθορά. Αρχικώς, ο Mauro (1998) παρουσιάζει μικρές ενδείξεις συσχέτισης της διαφθοράς και των εξοπλιστικών δαπανών. Στην συνέχεια, οι Gupta et al. (2001) χρησιμοποιώντας τέσσερις διαφορετικούς δείκτες διαφθοράς για 120 χώρες κατά την χρονική περίοδο 1985-1998 βρίσκουν ότι η διαφθορά συσχετίζεται θετικά με υψηλές εξοπλιστικές δαπάνες ή υψηλά επίπεδα εξοπλιστικών δαπανών στο ετήσιο προϋπολογισμό του κράτους λαμβάνοντας υπόψη το συνολικό ΑΕΠ ή το σύνολο των κρατικών δαπανών.

Οι δείκτες διαφθοράς μετρούν κατά βάση το φαινόμενο στην επικράτεια κάθε χώρας, αλλά σε μια όλο και πιο ανοικτή παγκόσμια οικονομία το επίπεδο διαφθοράς κάθε χώρας έχει συνέπειες και πέραν των φυσικών συνόρων κάθε χώρας. Επομένως, κάποιος μπορεί να υποθέσει ότι η διαφθορά σε μια οικονομία μπορεί και επηρεάζει τους διεθνείς επενδυτές που θέλουν να επενδύσουν ή να εξάγουν προϊόντα σε αυτήν την χώρα. Άρα, υπό αυτό το πρίσμα ερευνάται η σχέση των χωρών που είναι κατά βάση εξαγωγικές με οικονομίες που θεωρούνται έντονα διεφθαρμένες και αν κάποιες εξαγωγικές χώρες μπορούν και ανοίγουν εμπορικούς διαύλους με μεγαλύτερη ευκολία σε σχέση με άλλες όταν η οικονομία χαρακτηρίζεται από έντονη διαφθορά. Ο Lambsdorff (1998) μελετώντας τα διμερή εμπορικά δεδομένα των 18 μεγαλύτερων εξαγωγικών χωρών και 87 κατά βάση εισαγωγικών χωρών βρίσκει ότι το Βέλγιο, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ολλανδία και η Νότιος Κορέα έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στις

εξαγωγές όταν η χώρα εισαγωγής θεωρείται ότι έχει έντονα στοιχεία διαφθοράς. Αντιθέτως, βρίσκει ότι η Αυστραλία, η Σουηδία και η Μαλαισία είναι σε μειονεκτική θέση όταν η οικονομία που θέλουν να εξάγουν αντιμετωπίζει πρόβλημα διαφθοράς. Ο Lambsdorff συμπεραίνει ότι τα αποτελέσματα της έρευνας του οφείλονται στην διαφορετική προθυμία των χωρών που εξάγουν να δωροδοκήσουν, άρα γίνεται αντιληπτό ότι πέραν των εσωτερικών προβλημάτων σε μια διεφθαρμένη οικονομία υπάρχει και ο εξωτερικός παράγοντας του διεθνούς εμπορίου που μπορεί να ενισχύει το φαινόμενο. Οι Habib και Zurawicki (2002), ερευνώντας στοιχεία που αφορούν τις ΑΞΕ, βρίσκουν ότι οι διεθνείς επενδυτές που προέρχονται από χώρες με σχετικά υψηλό επίπεδο διαφθοράς αποτρέπονται λιγότερο από το να επενδύσουν σε μια χώρα που αντιμετωπίζει πρόβλημα διαφθοράς, σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές τους που προέρχονται από χώρες με χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς. Επομένως, οι διεθνείς επενδυτές που εκτίθενται σε φαινόμενα διαφθοράς στην χώρα τους είναι λιγότερο εύθικτοι όταν αντιμετωπίζουν το φαινόμενο στο εξωτερικό και έχουν την απαραίτητη εμπειρία για να κλείσουν τις συμφωνίες κάτω από το τραπέζι.

Υπάρχουν και άλλοι αρνητικοί παράγοντες που φαίνεται να ενισχύονται λόγω της έντονης παρουσίας της διαφθοράς σε μια χώρα, όπως για παράδειγμα η μόλυνση του περιβάλλοντος και η εγκληματικότητα. Ο Welsch (2004), χρησιμοποιώντας στοιχεία από περισσότερες από 100 χώρες, βρίσκει ότι η διαφθορά αυξάνει την μόλυνση του περιβάλλοντος και αυτό οφείλεται κυρίως στον αρνητικό αντίκτυπο της διαφθοράς στην αποτελεσματικότητα των περιβαλλοντικών ελεγκτικών μηχανισμών. Ο Azfar (2004), χρησιμοποιώντας στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO) για 73 χώρες, υποστηρίζει ότι η διαφθορά αυξάνει τα επίπεδα εγκληματικότητας σε μια χώρα, λαμβάνοντας υπόψη τις δολοφονίες και την αποτελεσματικότητα των κυβερνήσεων.

3.3 Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς CPI

Ο δείκτης αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI (Corruption Perceptions Index) δημιουργήθηκε το 1995, από τον διεθνή μη κυβερνητικό οργανισμό Transparency International (Διεθνή Διαφάνεια), ως ένα σύνθετο εργαλείο μέτρησης των αντιλήψεων διαφθοράς στον δημόσιο τομέα σε διαφορετικές χώρες από όλον τον κόσμο. Ο δείκτης CPI συνδυάζει πλήθος άλλων δεικτών καταγραφής της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς στον δημόσιο τομέα, σε μια προσπάθεια δημιουργίας ενός πιο ολοκληρωμένου δείκτη ποσοτικοποίησης της διαφθοράς.

Οι πηγές και η μεθοδολογία του δείκτη δεν έχουν παραμείνει σταθερές διαχρονικά αλλά προσαρμόζονται και εξελίσσονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα με σκοπό την γενικότερη βελτίωση του δείκτη. Η πιο σημαντική μεθοδολογική αναθεώρηση του δείκτη έγινε το 2012, όπου πραγματοποιήθηκε απλοποίηση της διαδικασίας συγκέντρωσης στοιχείων, με χρήση δεδομένων από κάθε πηγή σε ετήσια βάση. Αύτη η μεθοδολογική βελτίωση είναι ιδιαίτερα σημαντική, επειδή καθιστά πλέον τις μετρήσεις του δείκτη συγκρίσιμες διαχρονικά, άρα αναβαθμίζει την στατιστική και ερευνητική τους αξία.

Την νέα μεθοδολογική προσέγγιση του δείκτη CPI αξιολογούν στατιστικά οι Saisana και Salteli (2012), εκ μέρους του ερευνητικού κέντρου JRC της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπου και βρίσκουν τον τρόπο υπολογισμού του CPI θεωρητικά και στατιστικά ορθό και επισημαίνουν ότι η δομή του δείκτη είναι ισορροπημένη. Ταυτόχρονα, προτείνουν μια μικρή στατιστική βελτίωση στον τρόπο υπολογισμού του τυπικού σφάλματος του δείκτη, ώστε να μην υπάρχει υπερεκτίμηση των τιμών του τυπικού σφάλματος κατά περίπτωση.

Αξίζει να αναφερθούμε πιο αναλυτικά σε μερικά κομμάτια της μεθοδολογίας του δείκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται για την κατάρτιση του δείκτη από την Transparency International (2014). Η διαδικασία κατάρτισης του δείκτη αποτελείται από τέσσερα βασικά βήματα: επιλογή πρωτογενών δεδομένων, τυποποίηση

δεδομένων στην κλίμακα του δείκτη, συνάθροιση των τυποποιημένων τιμών από διαφορετικές πηγές με υπολογισμό του αριθμητικού μέσου, και τέλος υπολογισμός του τυπικού σφάλματος για την μέτρηση της αβεβαιότητας.

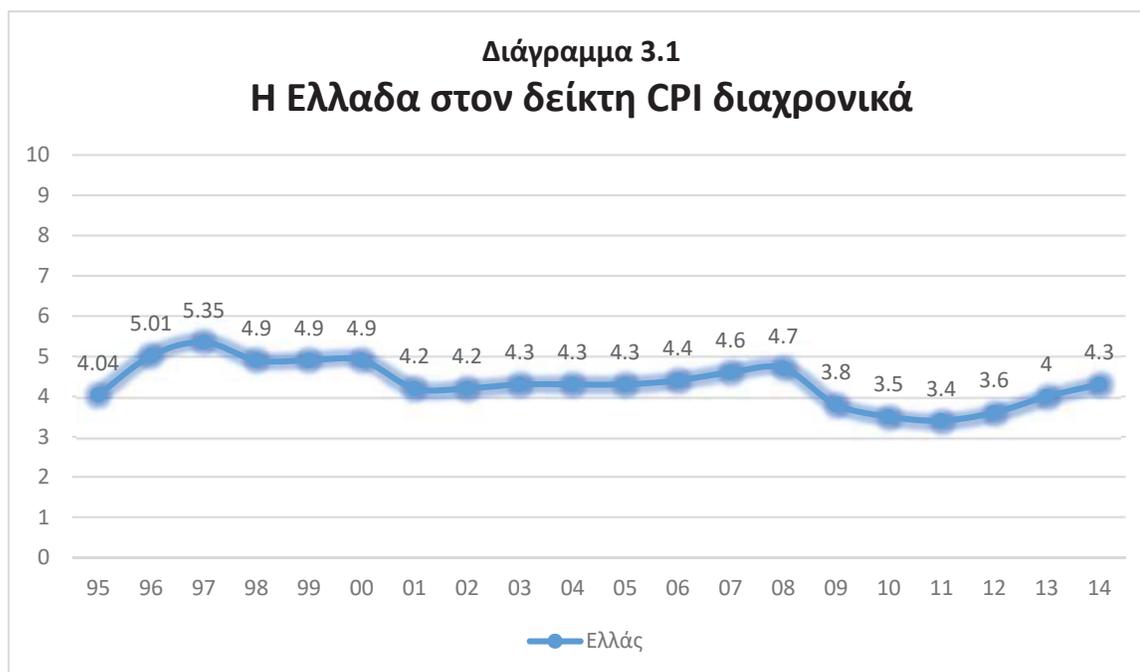
Ο δείκτης CPI συνδυάζει πρωτογενείς μετρήσεις της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς από άλλους δείκτες και έρευνες με βάση τα εξής πέντε κριτήρια: αξιοπιστία ερευνητικών δεδομένων προερχόμενα από πιστοποιημένους θεσμούς, αναφορά δεδομένων στην μέτρηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα αποκλειστικά, ευρύτερη ποσοτική διαιρετότητα στην μέτρηση της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς ώστε να τυποποιούνται οι τιμές στην διευρυμένη κλίμακα του δείκτη, συγκρισιμότητα μεταξύ χωρών, και την τακτικότητα της μέτρησης σε ετήσια βάση ώστε να υπάρχει και διαχρονική συγκρισιμότητα για κάθε μέτρηση και να αποκλείονται μετρήσεις από έρευνες που δεν θα συνεχιστούν και στα επόμενα έτη.

Τα δεδομένα από κάθε πηγή τυποποιούνται ώστε να είναι συμβατά μεταξύ τους για την συνάθροιση τους στην κλίμακα του δείκτη CPI. Η τυποποίηση μετατρέπει τα αρχικά δεδομένα των πηγών του δείκτη σε μια κλίμακα από το 0-100, όπου 0 είναι το μέγιστο επίπεδο αντιλαμβανόμενης διαφθοράς και 100 το ελάχιστο επίπεδο αντιλαμβανόμενης διαφθοράς. Στην συνέχεια υπολογίζεται ο απλός αριθμητικός μέσος για κάθε χώρα με βάση των αριθμό των ερευνών/πηγών που συναθροίστηκαν, με ελάχιστο όριο τις 3 έρευνες/πηγές για την παρουσίαση μια χώρας στο δείκτη. Για τον τελευταίο λόγο ο αριθμός των χωρών που παρουσιάζονται σε ετησία βάση μπορεί να κυμαίνεται λόγω έλλειψης αρκετών στατιστικών πηγών για συγκεκριμένες χώρες. Στο τέλος υπολογίζεται το τυπικό σφάλμα και το διάστημα εμπιστοσύνης της τιμής σε ποσοστό σημαντικότητας 10% για την κατανόηση της μεταβλητότητας των τιμών που συνδυάστηκαν.

3.4 Η Ελλάδα στον δείκτη CPI

Αξίζει για λόγους πληροφόρησης να παρουσιάσουμε διαχρονικά την βαθμολογία της χώρας μας στον δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI από την πρώτη χρονιά

κατάρτισης του δείκτη το 1995 μέχρι σήμερα. Πρέπει να θυμίσουμε ότι η κλίμακα μετράει θετικά την έλλειψη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς, δηλαδή οι χώρες με μικρότερη αντιλαμβανόμενη διαφθορά θα έχουμε μεγαλύτερη τιμή CPI. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3.1 η χώρα μας κυμαίνεται διαχρονικά σε πολύ χαμηλά επίπεδα, με πιο χαμηλή βαθμολογία 3,4 το 2011 όπου βρεθήκαμε στην 80^η θέση παγκοσμίως, σε σύνολο 182 χωρών, στην ίδια κατάταξη με χώρες όπως η Κολομβία, το Ελ Σαλβαδόρ, και το Μαρόκο. Ερμηνεύοντας τον δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς διαχρονικά καταλαβαίνουμε ότι οι Έλληνες πιστεύουμε ότι ο δημόσιος τομέας της χώρας μας έχει έντονα στοιχεία διαφθοράς χωρίς κάποια ουσιαστική βελτίωση τα τελευταία 20 χρόνια.. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η κλίμακα του δείκτη άλλαξε το 2012 από 0-10 σε 0-100, αλλά για λόγους συγκρισιμότητας κρατήσαμε την κλίμακα στην αρχική της μορφή και για τα τελευταία 3 έτη.

Πηγή: Transparency International 2014

Τέλος, είναι χρήσιμο να σχολιάσουμε τα στοιχεία του πιο πρόσφατου διαθέσιμου δείκτη CPI για το έτος 2014, όπως φαίνονται στον Πίνακα 1, σε επίπεδο χωρών της

δυτικής Ευρώπης (ΕΕ 28, Ελβετία, Νορβηγία, Ισλανδία). Όπως παρατηρούμε η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση 28^η Ευρωπαϊκά μαζί με την Ιταλία, Βουλγαρία και Ρουμανία με τιμή 43, ενώ σε διεθνές επίπεδο και οι τέσσερις χώρες είναι στην 69^η θέση. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο ξεχωρίζουν οι σκανδιναβικές χώρες, του Ευρωπαϊκού Βορρά, δηλαδή Δανία, Φινλανδία, Σουηδία και Νορβηγία, μαζί με την Ελβετία, όπου η αντιλαμβανόμενη διαφθορά του δημόσιου τομέα είναι στα χαμηλότερα επίπεδα όχι μόνο ευρωπαϊκώς αλλά και παγκοσμίως.

επίπεδα.

Πίνακας 3.1 Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς **CPI 2014**, Ευρωπαϊκή Ένωση των 28, Ελβετία, Νορβηγία και Ισλανδία.

Διεθνής Θέση	Ευρωπαϊκή	Χώρα	CPI 2014	Διεθνής Θέση	Ευρωπαϊκή	Χώρα	CPI 2014
1	1	Δανία	92	31	16	Πορτογαλία	63
3	2	Φινλανδία	89	35	18	Πολωνία	61
4	3	Σουηδία	87	37	19	Ισπανία	60
5	4	Νορβηγία*	86	39	20	Λιθουανία	58
5	4	Ελβετία*	86	39	20	Σλοβενία	58
8	6	Ολλανδία	83	43	22	Λετονία	55
9	7	Λουξεμβούργο	82	43	22	Μάλτα	55
12	8	Γερμανία	79	47	24	Ουγγαρία	54
12	8	Ισλανδία*	79	53	25	Τσεχία	51
14	10	Βρετανία	78	54	26	Σλοβακία	50
15	11	Βέλγιο	76	61	27	Κροατία	48
17	12	Ιρλανδία	74	69	28	Βουλγαρία	43
23	13	Αυστρία	72	69	28	Ελλάς	43
26	14	Εσθονία	69	69	28	Ιταλία	43
26	14	Γαλλία	69	69	28	Ρουμανία	43
31	16	Κύπρος	63				

Πηγή: Transparency International www.transparency.org, * = εκτός ΕΕ

Στην συνέχεια, ακολουθούν κατά βάση οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπως Ολλανδία, Γερμανία, Βρετανία, Βέλγιο, Αυστρία και Γαλλία, ενώ στις χαμηλότερες θέσεις υπάρχει ένα μίγμα Νοτιών και Ανατολικών χωρών. Όπου την υψηλότερη θέση στο Ευρωπαϊκό Νότο κατέχουν από κοινού η Κύπρος και η Πορτογαλία 16^η και

παρομοίως για τις Ανατολικές χώρες η Εσθονία 14^η. Κρίνοντας συνολικά τον δείκτη CPI για το 2014 μπορούμε να μιλήσουμε για γεωγραφικό διαχωρισμό της Ευρώπης, όσον αφορά την αντιλαμβανόμενη διαφθορά, σε 3 κομμάτια. Τον Βορρά όπου η αντιλαμβανόμενη διαφθορά είναι πολύ χαμηλή, την Κεντρική Ευρώπη όπου είναι σχετικά χαμηλή, και την Νότια και Ανατολική Ευρώπη όπου κυμαίνεται σε μέτρια ως υψηλά

Ολοκληρώνοντας την βιβλιογραφική επισκόπηση, πρέπει να θυμίσουμε ότι ο δείκτης CPI μετράει την αντίληψη διαφθοράς του δημοσίου τομέα μιας χώρας συνήθως ρωτώντας τους ίδιους τους πολίτες και όχι την πραγματική διαφθορά. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι το υψηλό επίπεδο διαφθοράς που συναντάται στον δημόσιο τομέα της χώρας μας ή που θεωρείται πως υπάρχει με βάση τις αντιλήψεις μας, δεν σημαίνει ότι όλη η χώρα μας είναι διεφθαρμένη στο σύνολο της. Δηλαδή, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στο να εξάγουμε γενικά συμπεράσματα χρησιμοποιώντας τον δείκτη CPI και να γίνει σαφής διαχωρισμός μεταξύ αντιλαμβανόμενης διαφθοράς του δημόσιου τομέα μιας οικονομίας και μιας κακώς νοούμενης αντίληψης διαφθοράς για μια ολόκληρη χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Δεδομένα

Η έρευνα μας επικεντρώνεται στην μελέτη των αντιλήψεων διαφθοράς στον Ευρωπαϊκό χώρο (ΕΕ των 28, Νορβηγία, Ελβετία, και Ισλανδία). Η επιλογή του δείγματος έγινε με γνώμονα το επιθυμητό εύρος της έρευνας σε αρχικό στάδιο.

Για την στατιστική διερεύνηση των σχέσεων της διαφθοράς με τις κύριες συνέπειες της, δηλαδή την χαμηλή ανάπτυξη, τις χαμηλές συνολικές επενδύσεις, και τις χαμηλές άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ), χρησιμοποιούμε δεδομένα για τα οικονομικά μεγέθη από τις βάσεις δεδομένων της Eurostat, της WorldBank και της UNCTAD, ενώ για τις μετρήσεις του δείκτη CPI παίρνουμε στοιχεία από τις ετήσιες δημοσιεύσεις της Transparency International (2012, 2013, 2014).

Ως στατιστικό δεδομένο μέτρησης της διαφθοράς χρησιμοποιούμε τον δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI. Στην έρευνα μας γίνεται χρήση τιμών από το 2012 και μετά, δηλαδή έχουμε στην διάθεση μας την τριετία 2012-14. Ο λόγος του χρονικού αυτού περιορισμού είναι η μεθοδολογική διαφοροποίηση του δείκτη τα προηγούμενα έτη, όπου γινόταν χρήση πολυετών δεδομένων στην κατάρτιση των ετήσιων τιμών. Επομένως, θα ήταν μεθοδολογικά εσφαλμένη η χρήση προγενέστερων του 2012 τιμών σε μια διαχρονική ανάλυση όπου αξιολογούνται στατιστικά οι ετήσιες μεταβολές και διαφοροποιήσεις. Στον Πίνακα 4.1 παρουσιάζονται τα περιγραφικά στατιστικά του δείκτη CPI με κλίμακα 0-100, όπου 100 το αντιστοιχεί στην ελάχιστη αντιλαμβανόμενη διαφθορά και το 0 στην μέγιστη.

Πίνακας 4.1 – Περιγραφικά Στατιστικά **Δείκτη CPI** (93 Παρατηρήσεις)
31 Διαστρωματικές Μεταβλητές 3 Ετών.

Αριθμ. Μέσος	Διάμεσος	Ελάχιστη	Μέγιστη
65,48	64,00	36,00	92,00
Τυπ. Απόκλιση	Συντ. Μεταβλ. CV	Ασυμμετρία	Υπερ.Κυρτότητα
15,70	24%	-0,0097	-1,22
5% Παρατηρ.	95% Παρατηρ.	Ενδοτεταρ. εύρος	Κενές Τιμές
41,70	89,30	25.50	0
Πηγή: Transparency International			

Ως στατιστικό εργαλείο μέτρησης της ανάπτυξης χρησιμοποιούμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ακολουθώντας την μεθοδολογική προσέγγιση των Poirson (1998), Leite και Weidman (1999) και Mo (2001). Ο λόγος χρήσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ αντί του συνολικού ΑΕΠ γίνεται για την καλύτερη και πιο αμερόληπτη σύγκριση οικονομιών που έχουν διαφορετικούς και μεταβαλλόμενους πληθυσμούς. Για παράδειγμα, η μεγάλη εισροή μεταναστών σε μια οικονομία αναμένεται να αυξήσει κατά μεγάλο βαθμό το συνολικό ΑΕΠ, αλλά δεν είναι απαραίτητο ότι θα αυξηθεί κατά τον ίδιο ρυθμό και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ λόγω της μεταβολής του πληθυσμού. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι δεν χρησιμοποιούμε την στατιστική σε τρέχουσες τιμές, αλλά σε σταθερές τιμές με έτος βάσης το 2005, για να αποφύγουμε υπερεκτιμήσεις στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ λόγω πληθωριστικών πιέσεων, αλλά και το αντίστροφο μιας και τα τελευταία έτη ο αποπληθωρισμός έχει εμφανιστεί σε μερικές Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ελλάδα. Τα περιγραφικά στατιστικά του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ σε Ευρώ παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.2

Πίνακας 4.2 – Περιγραφικά Στατιστικά **Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ €** (93 Παρατηρήσεις)
31 Διαστρωματικές Μεταβλητές 3 Ετών.

Αριθμ. Μέσος	Διάμεσος	Ελάχιστη	Μέγιστη
26.840	22.300	5.300	78.200
Τυπ. Απόκλιση	Συντ. Μεταβλ. CV	Ασυμμετρία	Υπερ.Κυρτότητα
17.349	65%	1,115	0,916
5% Παρατηρ.	95% Παρατηρ.	Ενδοτεταρ. εύρος	Κενές Τιμές
6.710	67.080	23.150	0
Πηγή: Eurostat			

Για την μελέτη της επίδρασης των επενδύσεων πάνω στην διαφθορά χρησιμοποιούμε τον ίδιο δείκτη με τον Mauro (1995,1997), δηλαδή το ποσοστό Επενδύσεων προς συνολικό ΑΕΠ, ο οποίος δείκτης καταγράφει την ένταση των Επενδύσεων σε μια οικονομία, δηλαδή την συνεισφορά τους στο ΑΕΠ. Τα περιγραφικά στατιστικά του δείκτη εμφανίζονται στον Πίνακα 4.3 και πρέπει να διευκρινίσουμε ότι τα δεδομένα της Μάλτας δεν ήταν διαθέσιμα για αδιευκρίνιστους λόγους στην βάση δεδομένων της Παγκόσμιας Τράπεζας, οπότε η έρευνα γίνεται στις υπόλοιπες 30 χώρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι το μικρότερο ποσοστό Επενδύσεων προς ΑΕΠ παρατηρείται στην Ελληνική οικονομία.

Πίνακας 4.3 – Περιγραφικά Στατιστικά % Επενδύσεων προς ΑΕΠ (90 Παρατηρήσεις)
31 Διαστρωματικές Μεταβλητές 3 Ετών.

Αριθμ. Μέσος	Διάμεσος	Ελάχιστη	Μέγιστη
20,44	20,12	11,48	28,43
Τυπ. Απόκλιση	Συντ. Μεταβλ. CV	Ασυμμετρία	Υπερ.Κυρτότητα
3,81	18,6%	-0,062	-0,0317
5% Παρατηρ.	95% Παρατηρ.	Ενδοτεταρ. εύρος	Κενές Τιμές
12,54	27,76	4,54	3
Πηγή: World Bank (Παγκόσμια Τράπεζα)			

Για την ποσοτικοποίηση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων χρησιμοποιούμε το δείκτη του ποσοστού ΑΞΕ προς ΑΕΠ, ο οποίος μετράει κατά βάση την ένταση των μεγάλων επενδύσεων κάθε οικονομίας προερχόμενων από το εξωτερικό και έχουν ως επακόλουθο την εισροή σημαντικών κεφαλαίων. Πρέπει να τονίσουμε ότι για να θεωρηθεί μια επένδυση από το εξωτερικό ως ΑΞΕ θα πρέπει να αποκτηθεί τουλάχιστον το 10% των μετοχών ή εταιρικών μεριδίων μιας εγχώριας εταιρίας. Για λόγους ποιοτικότερης ανάλυσης αφαιρέσαμε από το δείγμα μας την Μάλτα που έχει ιδιαίτερα ακραία τιμή στον δείκτη (πάνω από 1000%). Η αφαίρεση της Μάλτας από το δείγμα μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω του μικρού μεγέθους της οικονομία της που συμβάλει σε αυτή την ακραία τιμή λόγω κυρίως των φορολογικών κίνητρων που παρέχει για εισροές κεφαλαίων. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται σε μικρότερο βαθμό στην Κύπρο,

το Λουξεμβούργο, την Ιρλανδία και την Βουλγαρία, αλλά δεν είναι τόσο έντονο όπως στην Μάλτα για να τις αφαιρέσουμε. Τα περιγραφικά στατικά του δείκτη ΑΞΕ προς ΑΕΠ παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.4. Επίσης και σε αυτόν τον δείκτη η Ελλάδα έχει την χαμηλότερη τιμή.

**Πίνακας 4.4 – Περιγραφικά Στατιστικά % ΑΞΕ προς ΑΕΠ (90 Παρατηρήσεις)
31 Διαστρωματικές Μεταβλητές 3 Ετών.**

Αριθμ. Μέσος	Διάμεσος	Ελάχιστη	Μέγιστη
69,27	51,84	8,48	323,94
Τυπ. Απόκλιση	Συντ. Μεταβλ. CV	Ασυμμετρία	Υπερ.Κυρτότητα
60,79	60,8%	2,55	6,693
5% Παρατηρ.	95% Παρατηρ.	Ενδοτεταρ. εύρος	Κενές Τιμές
17,17	253,78	44,59	3
Πηγή: UNCTAD (Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη)			

4.2 Οικονομικό Υπόδειγμα και Ορισμός Ερευνητικών Υποθέσεων

Η πλειονότητα των εμπειρικών ερευνών στον τομέα της διαφθοράς χρησιμοποιούν κυρίως διαστρωματικά υποδείγματα οικονομετρικής ανάλυσης (cross-sectional analysis), δηλαδή συλλογή δεδομένων από πολλές χώρες σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο που μπορεί να κυμαίνεται από ένα έτος μέχρι και δεκαετίες, χωρίς να γίνεται χρονολογική παρακολούθηση της μεταβολής των μεταβλητών σε προκαθορισμένες περιόδους. Αυτή η σχεδόν αποκλειστική χρήση της διαστρωματικής ανάλυσης στις δεκαετίες του 1990 και 2000 οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην έλλειψη χρονολογικώς συγκρίσιμων μετρήσεων της διαφθοράς, επειδή οι διαθέσιμοι δείκτες δεν χρησιμοποιούσαν πρωτογενή δεδομένα σε ετήσια βάση, αλλά έκαναν χρήση πολυετών ερευνών και μετρήσεων.

Αυτός ο τρόπος υπολογισμού της διαφθοράς άλλαξε όμως το 2012, όπως αναλύσαμε στην βιβλιογραφική ανασκόπηση, με την εφαρμογή διαφορετικής μεθοδολογίας από την Transparency International που πλέον χρησιμοποιεί μόνο ετήσιες μελέτες για την κατάρτιση του δείκτη και με αυτό τον τρόπο ο δείκτης αντιλαμβάνομενης διαφθοράς

CPI προσφέρεται πλέον και για χρονολογική ανάλυση χωρίς να υπάρχουν μεθοδολογικές ενστάσεις.

Η συγκεκριμένη αλλαγή σίγουρα δίνει την δυνατότητα σε ερευνητές να αναλύσουν και τις χρονολογικές σειρές του δείκτη CPI, αλλά προς το παρόν υπάρχει διαθέσιμη μόνο η τριετία 2012-2014, οπότε θα χρειαστούν αρκετές ακόμα ετήσιες παρατηρήσεις για να υπάρχει ένα αξιόλογο δείγμα. Το συγκεκριμένο όμως πρόβλημα μπορεί να ξεπεραστεί με την χρήση δεδομένων Panel που στην ουσία αποτελούν συνδυασμό διαστρωματικών παρατηρήσεων με στοιχεία χρονολογικών σειρών με αποτέλεσμα να αυξάνεται κατά πολύ το διαθέσιμο δείγμα προς μελέτη.

Με βάση τα προηγούμενα επιλέγουμε στην έρευνα μας να κάνουμε χρήση δεδομένων panel, μελετώντας συνδυαστικά τις 31 χώρες του Ευρωπαϊκού χώρου (ΕΕ των 28, Ελβετία, Νορβηγία και Ισλανδία) κατά την τριετία 2012-2014.

Σκοπός της έρευνας μας είναι να μελετήσουμε την πιθανή συσχέτιση του δείκτη CPI με κάθε μια από τις τρεις κύριες συνέπειες της διαφθοράς, όπως αυτές αναλύονται κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση, δηλαδή την ανάπτυξη, τις συνολικές επενδύσεις, και τις ΑΞΕ. Για τον λόγο αυτό αρχικώς διατυπώνουμε το βασικό οικονομετρικό υπόδειγμα για την ανάλυση δεδομένων Panel στην σχέση (1), όπως παρουσιάζεται από τον Χρήστου (2002).

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_j X_{it,j} + \gamma_i + u_{it} \quad (1)$$

Όπου το Y_{it} είναι η t παρατήρηση της i μονάδας της εξαρτημένης μεταβλητής Y για $i = 1, 2, \dots, N$ και $t = 1, 2, \dots, T$. Το $X_{it,j}$ είναι η t παρατήρηση της ερμηνευτικής μεταβλητής j της i μονάδας, για $i = 1, 2, \dots, N$ και $t = 1, 2, \dots, T$ και $j = 1, 2, \dots, K$. Το γ_i είναι η μη παρατηρούμενη μεταβλητή η οποία δεν μεταβάλλεται διαχρονικά για $i = 1, 2, \dots, N$ και συμβολίζει την μη παρατηρούμενη επίδραση και ο συντελεστής της ορίζεται ίσος με την μονάδα. Το u_{it} είναι ο διαταρακτικός όρος που στα δεδομένα panel ονομάζεται και σφάλμα ιδιοσυγκρασίας και μεταβάλλεται διαχρονικά (t) από την μια μονάδα στην άλλη (i).

Στην συνέχεια πρέπει να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της μη παρατηρούμενης μεταβλητής γ_i και αυτό μπορεί να γίνει με την χρήση του υποδείγματος σταθερών επιδράσεων με χρήση $N - 1$ ψευδομεταβλητών, όπου το γ_i θεωρείται πλέον μια παράμετρος προς εκτίμηση για κάθε μονάδα. Το υπόδειγμα είναι γνωστό και ως Ελαχίστων Τετραγώνων Υπόδειγμα Ψευδομεταβλητών ή LSDV και παρουσιάζεται στην σχέση (2).

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_j X_{it,j} + \alpha_i A_i + u_{it} \quad (2)$$

Όπου το A_i συμβολίζει τις ψευδομεταβλητές $N-1$ και το α_i ισούται με την μονάδα όταν η παρατήρηση έχει σχέση με την συγκεκριμένη μονάδα (i) και με το μηδέν όταν η μονάδα (i) είναι διαφορετική.

Αφού οριοθετήσαμε το ορθό οικονομετρικό υπόδειγμα πρέπει να ορίσουμε τον τρόπο με τον οποίο θα ερευνήσουμε οικονομετρικώς τα δεδομένα μας. Άρα, ως εξαρτημένη μεταβλητή Y_{it} χρησιμοποιούμε τις μετρήσεις του δείκτη CPI για την αντιλαμβανόμενη διαφθορά, ως ερμηνευτικές μεταβλητές $X_{it,j}$ χρησιμοποιούμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το % Επενδύσεων προς ΑΕΠ, και το % ΑΞΕ προς ΑΕΠ. Το σύνολο των ψευδομεταβλητών είναι $31 - 1 = 30$ στην ανάλυση της ανάπτυξης επειδή χρησιμοποιούμε δεδομένα από 31 χώρες, και $30 - 1 = 29$ στην ανάλυση των συνολικών επενδύσεων και άμεσων ξένων επενδύσεων επειδή χρησιμοποιούμε δεδομένα από 30 χώρες.

Η ανάλυση θα γίνει σε πρώτο στάδιο για κάθε μια ερμηνευτική μεταβλητή ξεχωριστά και σε δεύτερο στάδιο χρησιμοποιούνται και οι τρεις ερμηνευτικές μεταβλητές στο ίδιο υπόδειγμα για να δούμε αν χάνεται η ερμηνευτική ισχύς τους όταν αναλύονται συνδυαστικά.

Γνωρίζοντας ότι ο δείκτης CPI βαθμολογεί θετικά την έλλειψη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς και λαμβάνοντας υπόψη την βιβλιογραφική επισκόπηση για τις συνέπιες της διαφθοράς στην ανάπτυξη, τις συνολικές επενδύσεις, και τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις καταλήγουμε στις εξής τρεις ερευνητικές υποθέσεις:

H₁: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχει θετική συσχέτιση με το δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI

H₂: Το ποσοστό Επενδύσεων προς ΑΕΠ έχει θετική συσχέτιση με το δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI

H₃: Το ποσοστό Άμεσων Ξένων Επενδύσεων προς ΑΕΠ έχει θετική συσχέτιση με το δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Αξιολόγηση Πρώτης Ερευνητικής Υπόθεσης: θετική συσχέτιση GDP per capita με υψηλό βαθμό CPI

Αρχικώς, παρουσιάζουμε στον Πίνακα 5.1 την οικονομετρική ανάλυση της επιρροής του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ στην αντιλαμβανόμενη διαφθορά, όπου βρίσκουμε θετικό συντελεστή για την ερμηνευτική μεταβλητή με την τιμή του συντελεστή να είναι στατιστικά σημαντική σε διάστημα εμπιστοσύνης μεγαλύτερο του 99%, επειδή το p -value είναι χαμηλότερο του 0,01. Με βάση αυτά τα αποτελέσματα **δεχόμαστε την H_1** και μπορούμε να πούμε ότι στο δείγμα μας υπάρχει μια θετική συσχέτιση ανάμεσα στο επίπεδο ανάπτυξης και την αντιλαμβανόμενη διαφθορά. Η ερμηνεία του υποδείγματος είναι ότι μια αύξηση του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ κατά 1 Ευρώ θα αυξήσει τον δείκτη CPI κατά 0.00122704 μονάδες.

Πίνακας 5.1 Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV **GDP per capita**,
με χρήση 93 παρατηρήσεων
31 Διαστρωματικές μονάδες
Μέγεθος χρονολογική σειράς = 3
Εξαρτημένη Μεταβλητή: **CPI**

	<i>Συντελεστής</i>	<i>Τυπ. Σφάλμα</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Σταθερός όρος	32.5504	12.3597	2.6336	0.0107	**
GDP per capita	0.00122704	0.000460455	2.6648	0.0098	***
Mean dependent var	65.48387	S.D. dependent var		15.69936	
Sum squared resid	168.9931	S.E. of regression		1.664446	
LSDV R-squared	0.992547	Within R-squared		0.104277	
LSDV F(31, 61)	262.0607	P-value(F)		2.79e-54	
Log-likelihood	-159.7338	Akaike criterion		383.4676	
Schwarz criterion	464.5108	Hannan-Quinn		416.1905	
Rho	-0.213933	Durbin-Watson		1.425092	

5.2 Αξιολόγηση Δεύτερης Ερευνητικής Υπόθεσης: θετική συσχέτιση Inv/GDP με υψηλό βαθμό CPI

Στην συνέχεια, στον Πίνακα 5.2 παρουσιάζουμε την οικονομετρική ανάλυση της επιρροής του ποσοστού των Επενδύσεων προς ΑΕΠ στην αντιλαμβανόμενη διαφθορά, όπου βρίσκουμε θετικό συντελεστή για την ερμηνευτική μεταβλητή με την τιμή του συντελεστή να είναι στατιστικά σημαντική σε διάστημα εμπιστοσύνης μεγαλύτερο του 90%, επειδή το p-value είναι χαμηλότερο του 0,10. Με βάση αυτά τα αποτελέσματα **δεχόμαστε την H₂** και μπορούμε να πούμε ότι στο δείγμα μας υπάρχει μια θετική συσχέτιση ανάμεσα στις συνολικές επενδύσεις και την αντιλαμβανόμενη διαφθορά. Η ερμηνεία του υποδείγματος είναι ότι μια αύξηση του ποσοστού επενδύσεων προς ΑΕΠ κατά 1 % θα αυξήσει τον δείκτη CPI κατά 0.428922 μονάδες.

Πίνακας 5.2 Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV *Inv/GDP*,
με χρήση 90 παρατηρήσεων
30 Διαστρωματικές μονάδες
Μέγεθος χρονολογική σειράς = 3
Εξαρτημένη Μεταβλητή: **CPI**

	<i>Συντελεστής</i>	<i>Τυπ.Σφάλμα</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Σταθερός όρος	57.0887	4.95973	11.5104	<0.0001	***
Inv/GDP	0.428922	0.242489	1.7688	0.0821	*
Mean dependent var	65.85556	S.D. dependent var		15.82528	
Sum squared resid	178.5325	S.E. of regression		1.739533	
LSDV R-squared	0.991990	Within R-squared		0.050359	
LSDV F(30, 59)	243.5644	P-value(F)		1.22e-51	
Log-likelihood	-158.5277	Akaike criterion		379.0554	
Schwarz criterion	456.5495	Hannan-Quinn		410.3056	
Rho	-0.184490	Durbin-Watson		1.348702	

5.3 Αξιολόγηση Τρίτης Ερευνητικής Υπόθεσης: θετική συσχέτιση FDI/GDP με υψηλό βαθμό CPI

Στην συνέχεια, στον Πίνακα 5.3 παρουσιάζουμε την οικονομετρική ανάλυση της επιρροής του ποσοστού των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων προς ΑΕΠ στην

αντιλαμβανόμενη διαφθορά, όπου βρίσκουμε αρνητικό συντελεστή για την ερμηνευτική μεταβλητή με την τιμή του συντελεστή να είναι στατιστικά σημαντική σε διάστημα εμπιστοσύνης μεγαλύτερο του 90%, επειδή το p-value είναι χαμηλότερο του 0,10. Με βάση αυτά τα αποτελέσματα **απορρίπτουμε την H_3** και δεν μπορούμε να πούμε ότι στο δείγμα μας υπάρχει μια θετική συσχέτιση ανάμεσα στις άμεσες ξένες επενδύσεις και την αντιλαμβανόμενη διαφθορά, αλλά αντιθέτως υπάρχει αρνητική συσχέτιση. Η ερμηνεία του υποδείγματος είναι ότι μια αύξηση του ποσοστού Άμεσων Ξένων Επενδύσεων προς ΑΕΠ κατά 1% θα μειώσει τον δείκτη CPI κατά 0.0199377 μονάδες.

Πίνακας 5.3 Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV **FDI/GDP**,
με χρήση 90 παρατηρήσεων
30 Διαστρωματικές μονάδες
Μέγεθος χρονολογική σειράς = 3
Εξαρτημένη Μεταβλητή: **CPI**

	<i>Συντελεστής</i>	<i>Τυπ.Σφάλμα</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Σταθερός όρος	67.2367	0.762726	88.1531	<0.0001	***
FDI/GDP	-0.0199377	0.0106893	-1.8652	0.0671	*
Mean dependent var	65.85556	S.D. dependent var		15.82528	
Sum squared resid	177.5317	S.E. of regression		1.734650	
LSDV R-squared	0.992035	Within R-squared		0.055682	
LSDV F(30, 59)	244.9485	P-value(F)		1.04e-51	
Log-likelihood	-158.2747	Akaike criterion		378.5495	
Schwarz criterion	456.0436	Hannan-Quinn		409.7997	
Rho	-0.201693	Durbin-Watson		1.387688	

5.4 Αξιολόγηση πολυμεταβλητού υποδείγματος LSDV

Τέλος, στον Πίνακα 5.4 παρουσιάζουμε την συνδυαστική πολυμεταβλητή οικονομετρική ανάλυση και των τριών ερμηνευτικών μεταβλητών, δηλαδή του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ, του ποσοστού Επενδύσεων προς ΑΕΠ, και του ποσοστού Άμεσων Ξένων Επενδύσεων προς ΑΕΠ, στην αντιλαμβανόμενη διαφθορά. Παρατηρούμε ότι η ερμηνευτική μεταβλητή του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ παραμένει στατιστικά σημαντική σε

διάστημα εμπιστοσύνης 95% με θετικό συντελεστή, ενώ το ποσοστό Επενδύσεων προς ΑΕΠ χάνει την στατιστική σημαντικότητα του και δεν μπορούμε να πούμε πλέον η τιμή του συντελεστή είναι σημαντικά διάφορη του μηδέν. Άρα, η επιρροή του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης είναι ιδιαίτερος πιο σημαντική στην αντιλαμβανόμενη διαφθορά από ότι το επίπεδο των συνολικών επενδύσεων.

Πίνακας 5.4 Πολυμεταβλητό Υπόδειγμα Σταθερών Επιδράσεων LSDV, με χρήση 90 παρατηρήσεων, 30 Διαστρωματικές μονάδες
Μέγεθος χρονολογική σειράς = 3
Εξαρτημένη Μεταβλητή: **CPI**

	<i>Συντελεστής</i>	<i>Τυπ.Σφάλμα</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
Σταθερός όρος	29.5047	16.7026	1.7665	0.0827	*
FDI/GDP	-0.000932591	0.0137353	-0.0679	0.9461	
GDP per capita	0.00114612	0.00055851	2.0521	0.0448	**
Inv/GDP	0.258226	0.276507	0.9339	0.3543	
Mean dependent var	65.85556	S.D. dependent var	15.82528		
Sum squared resid	162.8614	S.E. of regression	1.690331		
LSDV R-squared	0.992693	Within R-squared	0.133716		
LSDV F(32, 57)	241.9997	P-value(F)	2.20e-50		
Log-likelihood	-154.3935	Akaike criterion	374.7870		
Schwarz criterion	457.2807	Hannan-Quinn	408.0533		
Rho	-0.208001	Durbin-Watson	1.408679		

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής μας ανάλυσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο δείχνουν ότι η διαφθορά λειτουργεί αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη και στις εγχώριες επενδύσεις, ενώ δεν βρήκαμε ενδείξεις αρνητικού επηρεασμού στις άμεσες ξένες επενδύσεις. Τα ευρήματα μας συμφωνούν με την πλειονότητα των εμπειρικών ερευνών που έχουν γίνει πάνω στην διαφθορά και έτσι επιβεβαιώνουμε την αντίληψη των αρνητικοτήτων της διαφθοράς και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Βέβαια, δεν μπορούμε να μιλήσουμε ξεκάθαρα για αιτιώδη σχέση ανάμεσα στην διαφθορά και στην μειωμένη ανάπτυξη και στις μειωμένες επενδύσεις αλλά και ούτε για την φορά των σχέσεων τους, δηλαδή αν η διαφθορά προκαλεί την μείωση της ανάπτυξης και των επενδύσεων ή το ανάποδο, αλλά για μια συγκεκριμένη στατιστική συσχέτιση κατά την οικονομετρική μελέτη του δείγματός μας.

Τέλος, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στο να εξάγουμε γενικά συμπεράσματα για μια χώρα ή περιοχή χρησιμοποιώντας αποκλειστικά και μόνο τον δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI. Δηλαδή, πρέπει να γίνει σαφής διαχωρισμός μεταξύ της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς του δημόσιου τομέα σε μια οικονομία και μιας κακώς νοούμενης αντίληψης διαφθοράς που να αφορά όλες τους πολίτες μιας χώρας και να τους χαρακτηρίζει αρνητικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Χρήστου, Γ. 2002, “ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΑ”, 3η έκδοση, Αθήνα: Gutenberg, σ. 921-945.

Ξενόγλωσση

Aizenman J. & Spiegel M.M. 2006, "**Institutional efficiency, monitoring costs and the investment share of FDI**", *Review of International Economics*, vol. 14, no. 4, pp. 683-697.

Alesina, A. and Weder, B. 2002, “**Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid?**”, *American Economic Review*, vol. 92, no. 4, pp.1126-1137.

Amsden, A, 1989, *Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization*, Oxford: Oxford University Press.

Aston, T.H. & Philpin C.H.E. 1987, *The Brenner Debate: Agrarian Class Structure and Economic Development in Pre-Industrial Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.

Azfar, O. 2004, “**The rule of law, corruption and homicides**”, *Mimeo. IRIS Center*, University of Maryland.

Brunetti, A., Kisunko, G. & Weder, B. 1998, “**Credibility of Rules and Economic Growth: Evidence from a Worldwide Survey of the Private Sector**”. *The World Bank Economic Review*, vol. 12, no. 3, pp.353-384.

Chabal, P. & Daloz J.P. 1999, “**Africa Works: Disorder as Political Instrument**” , Oxford and Indianapolis, IN: James Currey and Indiana University Press.

Esty, D. and Cornelius, P. 2002. *Environmental performance measurement*. New York: Oxford University Press.

Gupta S., De Mello L. & Sharan R. 2001, "**Corruption and military spending**", *European Journal of Political Economy*, vol. 17, no. 4, pp. 749-777.

Gupta, S., H. Davoodi and R. Alonso-Terme 2002, "**Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?**", *Economics of Governance*, vol. 3, pp. 23-45.

Gyimah-Brempong, K. 2002, "**Corruption, Economic Growth, and Income Inequality in Africa**", *Economics of Governance*, vol. 3, pp. 183-209.

Habib M. & Zurawicki L. 2001, "**Country-level investments and the effect of corruption - some empirical evidence**", *International Business Review*, vol. 10, no. 6, pp. 687-700.

Habib M. & Zurawicki L. 2002, "**Corruption and foreign direct investment**", *Journal of International Business Studies*, vol. 33, no. 2, pp. 291-307.

Harriss-White, B. & White G. 1996, "**Liberalization and the new corruption**", *IDS Bulletin*, vol. 27, no. 2, pp. 1-5.

Huntington, S.P. 1968, *Political Order in Changing Societies*, New Haven, CT: Yale University Press.

Jain A.K. 2001, "**Corruption: A review**", *Journal of Economic Surveys*, vol. 15, no. 1, pp. 71-116.

Jenkins, R. 2000, *Democratic Politics and Economic Reform in India*, Cambridge: Cambridge University Press.

Khan, M. H. 1996, "**The efficiency implications of corruption**", *Journal of International Development*, vol 8, no. 5, pp. 683-696.

Khan, M.H. 2000, "**Rents, efficiency and growth**", in *Khan and Jomo (eds)*, pp. 21-69.

Khan, M. H. & Jomo K.S. (eds) 2000, *Rents, Rent-Seeking and Economic Development: Theory and Evidence in Asia*, Cambridge: Cambridge University Press.

Knack, S. and P. Keefer 1995, "**Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures**", *Economics and Politics*, vol. 7, pp. 207-227.

Knack, S. & Keefer P. 1997, '**Why don't poor countries catch up? A crossnational test of an institutional explanation**', *Economic Inquiry*, vol. 35, no. 3, pp. 590-602.

Krueger, A. O. 1974, '**The political economy of the rent-seeking society**', *American Economic Review*, 64(3), 291-303.

Lambsdorff J.G. 1998, "**An empirical investigation of bribery in international trade**", *European Journal of Development Research*, vol. 10, no. 1, pp. 40-59.

Lambsdorff J.G. 2006, "**Causes and consequences of corruption: What do we know from a cross-section of countries?**" in *International Handbook on the Economics of Corruption*, pp. 3-51.

Langseth, P. 2003, ***United Nations Guide on Anti Corruption Policy***, Vienna Austria.

Langseth, P. 2007, **Measuring corruption**. *Measuring corruption*, pp.7-45.

Leff, N. 1964, '**Economic development through bureaucratic corruption**', *American Behavioral Scientist*, vol. 8, no. 3, pp. 8-14.

Leite, C. A., & Weidmann, J. 1999, "**Does mother nature corrupt? Natural resources, corruption, and economic growth**", *Natural Resources, Corruption, and Economic Growth (June 1999)*, *IMF Working Paper*, (99/85).

Li H., Xu L.C. & Zou H.-F. 2000, "**Corruption, income distribution, and growth**", *Economics and Politics*, vol. 12, no. 2, pp. 155-182.

Mauro P. 1998, "**Corruption and the composition of government expenditure**", *Journal of Public Economics*, vol. 69, no. 2, pp. 263-279.

Mauro, P. 1995, "**Corruption and Growth**", *Quarterly Journal of Economics*, vol. 110, no. 3, pp. 681-712.

Mauro, P. 1997, "**The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis**", *Corruption and the Global Economy*, (Washington D.C.: Institute for International Economics), pp. 83-107.

Médard, Jean-François (2002), '**Corruption in the neo-patrimonial states of Sub-Saharan Africa**', in Arnold J. Heidenheimer and Michael Johnston (eds), *Political Corruption: Concepts and Contexts*, 3rd edn, New Brunswick, NJ: Transaction, pp. 379–402.

Méon P.-G. & Sekkat K. 2005, "**Does corruption grease or sand the wheels of growth?**", *Public Choice*, vol. 122, no. 1-2, pp. 69-97.

Mo P.H. 2001, "**Corruption and Economic Growth**", *Journal of Comparative Economics*, vol. 29, no. 1, pp. 66-79.

Myrdal, Gunnar (1968), *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*, 3 vols, Vol. 2, New York: Pantheon.

North, Douglass C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge: Cambridge University Press.

Poirson, H. 1998, "**Economic Security, Private Investment, and Growth in Developing Countries**", *International Monetary Fund Working Paper*, 98/4.

Rose-Ackerman, Susan (1978), *Corruption: A Study in Political Economy*, New York: Academic Press.

Rose-Ackerman, Susan (1999), *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Saisana, M. and Saltelli, A. 2012, "**Corruption perceptions index 2012 (SSI)**", Luxembourg: Publications Office.

Shleifer, Andrei and Robert W. Vishny (1993), '**Corruption**', *Quarterly Journal of Economics*, vol. 108, no. 3, pp. 599–617.

- Stiglitz, Joseph E. (1996), ***Whither Socialism?***, Cambridge, MA: MIT Press.
- Tanzi, V. & H. Davoodi 1997, "**Corruption, Public Investment, and Growth**", *International Monetary Fund Working Paper*, 97/139.
- Wade, Robert (1990), ***Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization***, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wei S.-J. 2000, "**How taxing is corruption on international investors?**", *Review of Economics and Statistics*, vol. 82, no. 1, pp. 1-11.
- Welsch H. 2004, "**Corruption, growth, and the environment: A cross-country analysis**", *Environment and Development Economics*, vol. 9, no. 5, pp. 663-693.
- Wheeler D. & Mody A. 1992, "**International investment location decisions. The case of U.S. firms**", *Journal of International Economics*, vol. 33, no. 1-2, pp. 57-76.
- Wood, Ellen Meiksins (2002), ***The Origins of Capitalism: A Longer View***, London: Verso.
- World Bank (2000), ***Helping Countries to Combat Corruption: Progress at the World Bank since 1997***, Washington, DC: World Bank.
- You J.-S. & Khagram S. 2005, "**A comparative study of inequality and corruption**", *American Sociological Review*, vol. 70, no. 1, pp. 136-157.